

My Kota friend
Sardar, please

శ్రీ

రసపుత్రవిజయము

చారిత్రక నాటకము.

విశాఖపట్టణ సి బి ఎమ్. హైస్కూలులో

బ్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులగు

ఇచ్ఛాపురపు యజనారాయణగారిచే

రచియింపఁబడియె.

ప్రకటనకర్త;

కురుకూరిసుబ్బారావు,

సరస్వతీ బుక్కుడిపో,

భీమణోయి, అండ్ బెజవాడ.

కృష్ణాజిల్లా

అణవకూర్పు 1000 ప్రతులు.

కాకినాడ.

కాకినాడముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడియె.

1929

కాపీరైటు రిజిస్టరు

[వెల 1—0—0]

ఈ పుస్తకము యొక్క శాశ్వత కాపీరైటు హక్కు
 ఇచ్చాపురపు యజ్ఞనారాయణగారివద్ద నేనుపొందియున్నాను.
 నా యనుమతి లేనిది యెవరు ముద్రించకూడదు. అట్లతి
 క్రిమించిన నే చేయబోవు సినిల్, క్రిమిసల్, చర్యలకు బద్ధ
 లగుదురని యిందు మూలముగా తెలియజేయడమైనది.

ఇట్లు,

కు రు కూ రి సు బ్బా రా వు,

బుక్కునెల్లర్ అండ్ పబ్లిషర్,

భీమడోలు, అండ్ బెజవాడ

కృష్ణాజిల్లా

క్షమా ర్పణము.

పాతక ప్రదర్శన మహాశయలారా,

ఈ చిన్న పాత్ర మనితరలభ్యమగు తమ యభిమానావలంబనములఁ గన్నందులకుఁ గృతికన్నెలం గన్నందుల కాయాకృతికర్త లాండు నద్వితీయానందము నామను బ్రాప్తించినదని సవినయకృతజ్ఞతాపూర్వకముగా మనవిచేసికొనుటకుఁ బూర్వము తమకొక క్షమార్పణము నే సమర్పించుకొనవలసియన్నది. దీనిని ప్రదర్శించిన సామాజికులలో ననేకులును, పోటీపరీక్షలకు దీని నేర్పాటుచేసి ప్రదర్శింపించిన యాంధ్రీనాటక ప్రవక్తులవారును, ఈ నాటకము తుదిరంగములలో కథాసంవిధానమునందుఁ గొన్ని మార్పులవసరములని నాతోఁ బలుమారులు చెప్పియుండుటచేతను వివిధసమాజములవారు ప్రదర్శించినపుడు ప్రాయశఃపక్షస్నాతకప్రదర్శనములం దిలకించుచు విమర్శించినపుడు నాకు నట్లే తోచుటంజేసియుఁ దుది ముప్పదిపుటలయందును మఱి కొన్ని చోట్లయందును కథాసంవిధానాదికముల ననేకములగు మార్పులను జేసియున్నాడను ఈ మార్పులవలన నాటకము మఱింత రసవంతముగా నుండుననియే నాయుద్దేశము. దీని మంచిచెడ్డలు ప్రదర్శించిన వెనుకగాని తెలియవీలులేదు, మంచివేయైన నాదర్శించియు నేనువిధమైన మన్నించియు భాషాభిమానులగు నాంధ్రీసోదరులు మనుషటికన్న నధిక తరమగు నాదరణముఁజూపి నాయాకృతికన్యం గౌరవించురుగాతమని ప్రార్థించువాఁడ.

చిత్రగింపరలయును.

విశాఖపట్టణము,
10—4—20 }

ఇట్లు బుధజనవిధేయుఁడు,
ఇ|| య జ్ఞ నా రా య ణ,

గృం థ క ర్త.

నాటకమునవచ్చుపాత్రములు.

పురుషులు.

స్త్రీలు.

దుర్గాదాసు- } యోధపుర
యోగి } వీరాగ్రేసరుడు.
రాజసింహుడు- } ఉదయపురపురాజు.
బాటసారి- } కథానాయకుడు.

సదరుద్దీన్ — స్థేచ్చసద్దారుడు.

పకీర్, వెద్దోడు- } ఇందిరభర్త, దుర్గా
సావళదాసు- } దాసుబావ.

పిచ్చోడు- } దొంగలు, దుర్గాదాసు
చండ్డోడు } నేసులవాండు.

హితదాసు — రూపపురమందలి వృద్ధకంచుకీ.

అజితసిం } జస్వంతుని పుత్రుడు
హుడు- } యోధపురపు యువరాజు.

జయసింహుడు — ఒక రాజపుత్రయోధుడు.

బెరంగజేబు — ఢిల్లీశ్వరుడు, అలంఘీరు.

గులాం — స్థేచ్చనేరకుడు.

షయిస్థఖాన్ — యువసర్దారడు.

మహ్మదాజీ — ఒక భిక్షుక పుత్రుడు.

అక్బరు — అలంఘీరు పుత్రుడు.

వీరమూత- } రాజసింహుని సోద
రి, అజితసింహుని
తల్లి.

కేసరి — అలంఘీరు భార్య.

విమల — కథానాయిక, కేసరి

సోదరి.

ఇందిర- } విమలచెలికత్తె, సావ
మంజరి- } లుని భార్య,
చంద్రభాగ — కేసరిచేటి.

వీరుగాక స్థేచ్చపైనికుడు, కారాగృహపాలకులు, సిద్దిలు, నేరకుడు మొదలగువారు వతురు.

రసపుత్రవిజయము

నాం ది.

స్వరి విశాలరాజ్యమున నెన్నడు సూర్యుడు గ్రంథజాలఁ దె
వ్వారి మహాప్రభుత్వమునఁ బ్రాణులకెల్ల మఖిలు గల్గు నే
ధీరుల స్వచ్ఛక్తి తేలిదీవిని దాటి జగంబుఁ గప్పు, ఆ
భారతవర్ష మేలు ప్రభువర్యుల కీసుడు భద్ర మిపుత్రఁ. 1
సీ. మేఘమండలమంటు మహికాద్రీ కబరీధ

రంబు మఖిలునై డబుమీఱ
గిరిశిరంబుననుండి యిరుదెసల్ చుచు సింధు
పును గంగయును బాహువులుగఁ దనర
పౌరాష్ట్రవంగదేశములు కట్టిన హేమ
చేలాంచలంబులై చెలువుమీఱ
చోళమండల మళయాళ తీరంబు లం

ప్రేక్ష్యంద్వమోయను రీతి నలరఁ
జారుహిందూమహార్ణవ క్షీరజలధిఁ
దనరు సింహశస్వర్ణ పద్మంబునందు
నిలిచినట్టి మహాలక్ష్మీవలెఁ దనర్చు
భరతమాతకు నిత్యంబు వందనంబు. 2

గతిధారుడు—(నాంద్యంతమున సభవంకఁ దిరిగి యంజలిఁబట్టి) పూజ్యులగు నో
సభాసడలారా!

మంజుల వాక్సుమంబులను మామకనాటకవల్లి మిమ్ములకొ
రంజిలఁ జేయునంచు ననురక్తిని బొందు బుధాభిలార! మీ
కుం జెలువంబుఁగూర్చినను గూర్పకయున్న నమాదరింప నే
నంజలిఁ గూర్చి యిచ్చు కుసుమాంజలి దీనిఁ బరిగ్రహింపుడి.

(శ్రష్ఠాంజలి సమర్పించి)

అహ! నేఁ డెంతసుదినము! ఇతరులు గడింపరాని స్వదేశ విదేశ విద్యలం దుద
 చూట్ట నభ్యసించి తద్విద్యాభ్యాసన మకరందాస్వాసమునందుం దనివిధిరక నిరంతరము
 విద్యావ్యాసంగమునందె పోద్రువువచ్చుచుండుటచేఁ దీక్షికలేని పండితప్రచండులను,
 తెలిపి యీ యని రాజకార్యము లనివార్యములై తొందరపెట్టుచున్న నున్నచుట్టనమఁ
 దీరుఁబడి చేసికొని వచ్చి క లోకశిఖామణులకు, ఇంకను వేఱువేఱు వ్యాపారముల
 భారముచే విరామములేని పురజనుల ననేకుల నేకమహూర్తముననే యొకస్థలముననే
 చూచుభాగ్యము వాబోటి యికించున కిచ్చోట లభించినది. నిజముగా నేఁడు కడు
 సుదినము. ఈనాటక వ్యాజముననేకదా యింపఱు నామందిరమునకు రా వారి సంద
 ర్శించు భాగ్యము గంటిని.

చ. ఇటు నొకగంటక్రింద జరు లెవ్వరు లేరు; క్షణమృత్యుననే

—క్షిప్తకిటు నిండె సాల తిలకింపఁగ వచ్చినవారిచేత; ఈ

తృటి నటరంగ మొందుజగతింగలమాయుల; నెప్పుడెట్లోయె

న్నటికెఱుంగఁగ రా దిటె యనంజను కాలమహత్త్వమద్దిరా. 4
 నటి—(చటానునఁ దోలఁగించుకొని వచ్చి) నాథా! కోఁధమువలకు. వచ్చు
 చున్నాను.

నూత్రి—ఇదేమిచితి! నటి! నిన్నెవరు పిలిచి?

నటి—నాథా! మీరిప్పుడు నన్నుఁ బిలువనేలేదా? మందిరంబునఁ బనితొందరలో
 నున్న నేను మీపద్యములోని కడపటిపాదమునందలి “నటికెఱుంగఁగ రాదిటెయ
 నంజను కాలమహత్త్వ” మను మాటమాత్రము విని యాలగ్యముచేసితిని కోపిం
 చుచుంటిరేమోయని చటానున వచ్చితిని. నన్నుఁ బిలువనేలేదా? పోయిద.

నూత్రి—పేయనీ! ఆగుము. నిన్ను బిలువవలయుననియే యుంటిని. ఇంతలో
 గాకతాళీయమున నీవే వచ్చితివి. ఇంక నాలగ్యమేల. నటి! రంగస్థలాలుంకారము
 పూర్తియైనదా?

నటి—నాథా! కావచ్చినది. ఏమంతతొందర? నాటకమారంభించుట కింకను వేళ
 కలదే!

నూత్రి—(గడిమూరమువంకఁజూచి) నిజమే, కలదు. కాని నాటకముం జూడవచ్చిన
 బాటలలోఁ గొంగఱు కరస్థుల సందడి దొందరఁబెట్టు వేళ మించెనేమో

నటి—ఈబాలకుల కేలునందడి కాని మీలోందర కాని కాలచక్రమును ద్విష్టబాలపు గదా? దానికేమి, మీరిప్పు డేనాటక మాడనూహించితిరి ?

నూత్రి—రసపుత్రవిజయ మను చారిత్రికనాటకము.

నటి—ఏదేశచరిత్ర? ఏ కాలమునాటిది?

నూత్రి—మనదేశచరిత్రయే. ఇది పదునేడవశతాబ్దాంతమునందలి మన దేశస్థుల లెలుపు కథ.

నటి—ఇందలికథయేమి? కేవలము చరిత్రయేనా? కల్పిత మేమై యుండదా?

నూత్రి—అప్పటిచరిత్ర మాతృకగా గ్రహించి రసపుష్టికి కలయు కల్పనల నెలకొల్పి కల్పించినకథ. ఇప్పుడు దానినందగ్ధ మంతయుం జెప్పుట కవకాశము చాలదు. తినబోవుకూర రుచియడుగ నేల?

నటి—పోనిండు; గ్రంథకర్త పేరైనం జెప్పెదరా?

నూత్రి—చెప్పెద వినుము.

గీ. నలువకొలమను తరువునఁ దెలుఁగునాటి

శాఖ పూచినపూవు, విశాఖపుర 'మి

షక' హయస్కూలు' నందొజ్జ, సర్వబుధవి

ధేయుఁ డతఁడు, ఇ! యజ్ఞనారాయణుండు.

5

నటి—నాథా! నాకిపు డేమియజ్ఞ ?

నూత్రి—సుందరీ! నాటకారంభమున ఋతువర్ణన మావశ్యకము గదా? చూడు మీ శరత్సమయమున—

చ. దవుదవులకొ హిమాచలము దాటి పయోధులఁగప్పి వానియం

దు వెలయు ఘనసంతతులతోడను వియ్యమునంది వెండికొం

డవలఁకులందుఁ జేరి వడినాట్యము నల్పెడి రాజసింహుకీ

ర్తివసిత నాగఁ జంద్రిక విదిక్కులదిక్కులఁ బిక్కుటిల్లెడకా. 6

నటి—న నోచరా! మీఋతువర్ణన వ తిరావడియకము. ఇంకనేర్పించిన దిగిటీసుం

దర దీపమే. ఎట్లయినను మీయజ్ఞ నల్లఁఖింపరాదుకదా!

సీ. విమలనూనస మిదేవిధమన కొలఁకుల

జలమెల్లఁ దేలి నిర్మలతఁ గాంచ

రాజసింహునిచేఁ బరాభూతమా శత్రు
 సైన్యంబన స్నేహుచయము పాట
 వీరమాతల సత్ప్రవీణవిఖ్యాతకీ
 ర్తియనంగ ధవళచంద్రికలు గాయ
 దుర్గదాసరహస్యదూతలనంగ రా
 యంచ లాకసమున సంచరింప
 మొగలవాహినీతతులయందుఁగల కలుష
 పంకమెల్లను రసపుత్రపంకవాప్తుఁ
 డునుప మెల్లమెల్లఁగాఁ దేటుచుండ శార
 దాగమం బగుంగాదె? సౌఖ్యాగమంబు.

7

నూత్ర—నుందరీ! నీవర్లన మతిరమణీయము. దీనిరూపముననే శాటకకథ నంతయు
 సూచించితివి. అదే చూడుము!

అ. యోగివేష మూని యోధపురీషియఁ

జైన దుర్గదాసుఁ డడవిరాజ
 సింహు నెమకికొనుచుఁ జెచ్చెర నిటవచ్చు;
 ఉవిద మనకు నిచటనుండఁ జనదు.

8

(నిష్క్రమింతురు.)

The Nellore Progressive Union,

L. P. HALL - NELLORE.

FREE READING ROOM & LIBRARIES.

ఇట్లుగానే విశ్రాంతి పొందవలయు.

రసపుత్రవిజయము.

ప్రథమాంకము.

1. రంగము:—రూపనగరపరిసరారణ్యము.

[జోడురపిరాగేశ్వరుడగు

శాశుర్ దుర్గాదాసు యోగివేషమునఁ బ్రవేశించును.]

దుర్గా—ఆహ! భగవదనుగ్రహంబున నెట్లెట్లో కష్టంబులనెల్లఁ గడచి భర్తృపుత్ర
వియోగంబుచే గృహించిన బాలింతరాలగు మాయోధవురేశ్వరితోఁగూడ మగు
డ నీయార్యావర్తముం బ్రవేశింపఁగలతిని. ఆహ! ఏమి యీ హిందూస్థాన
క్షేత్రమహాత్యము.

2. అలహిమాదీయు వింధ్య సూరావళియుఁ జొట్టు

బెట్టునిగోడలై పెంపుమీఱు

వరసింధు సాగపూప్రవాహముల్ త్రవ్వని

పరిఖిలై యివల నావలను బాట

లలిమించు 'కైబర్ బొలాక్' కొండకనుమలు

ద్వారంబులవిధానఁ దనరుచుండ

కాశ్మీర నేపాళ కాంతారసీమలు

కేళీవనంబుల లీల నలర

బాహ్మవీణదీపై కతస్థలము లాట

పట్టులును వంగముదినసుకొట్టు కాఁగ

దుర్గమమగు 'హిందూస్థాన' దుర్గముఁ గనఁ

గన్నతల్లిని గాంచినకరణిఁ దోచు.

కట్టా! ఇట్టిహిందూస్థానమున కీయారంగజేటు కారణంబున నెట్టి దురవస్థ సంభవించినది! ముష్కరుడగు నీచులంఘీరు పరిపాలనంబున నెక్కడఁ జూచినను సాధుజనసంఘోభంబు తక్కువేటోందు కానరాకున్నయది. ఏసీమయందును వర్తకుల వినాశమును, సత్సృజిత్రకుల దీనదశయు, హిందువుల క్షేతమును, మితిలేక కన్నట్టుచున్నయది. వీని రాజ్యతృష్ణ మేరమిటి యున్నయది.

ఉ. ఎంతటి దోహదించిత మది నీకుటిలంబు తలంచినాడు జ

స్వంతు విదేశమం దటులఁ జావఁగఁబుచ్చె; కృతఘ్నుడంతతో

శాంతుఁడుగాక వానిసతి సాధిని గర్భవతి నిద్దేశమం

దెంతటి బాముల న్గుడుప నెంచె దురంతపురాజ్యకాంక్షచేకా. 10

నాడు వీడు చేయనూహించిన యాదౌర్భవ్యమునకు మారనాత్మారుయోధులు మాయండ నుండఁబట్టికాని లేకుండిన, సాపము! జ్యేష్ఠపుత్రుడగు పృథ్వీసేనుని యకాలమరణవార్త విని నశించిన తనపతియగు జస్వంతుని వియోగక్షేతమునఁ గృశించి యున్న బాలింతరాలు, మాయోధపురేశ్వరి గౌరవము చిక్కియుండునా? పసికూనతో వజ్రదేశమునఁ బ్రవేశింపఁ గలిగియుండుమా!

ఇక్కడితోఁ గడచిగట్టెక్కితిమా! పరమతిద్వేషియును, పరరాజ్యాపహరణ మార్గాన్వేషియైనయిన యీవిశ్వాసపూతుకుం దింక నేమియేమి దౌర్భవ్యంబులం దల నెట్టి యన్నవాడో! కామ్యు అన్నిటికిని శార్తరాజపరాయణుండగు శ్రీమన్నారాయణుడె కలఁడు.

(కొంతదవ్వునడచి) కటకటా! నడికరేయినైన బాటసారులు నిరాఘాతముగాఁ బ్రయాణముచేయనగు నీబాట లిపు డెఱిపీనదిశకువచ్చినవి!

సీ. మోటుపాతల జారుముడి పొడల నైవచి

గొంతుల నొక్క తగ్గు లొకవంక

కొండబాటలఁ గొంచెయిండి పుచ్చుండులై

చెండాడు పిండాదం డొకదెన

గొల్లుగొల్లునఁ బల్లెటూళ్ళవయింబడి

కొల్లుగొట్టెడి భిల్లకోటి యొకట

నక్కలవలె బాట పక్కయిక్కల నక్కి

చెక్కరు 'గక్కరు' లొక్కచోట

సాధుజనులను బాధించి సమయజేతు
వెనుకదీయుని యవచులపిండు లొకట
బాటసారుల ముల్లెలు మూటలుగొను
దారులను గొట్టు దొంగలదండు లొకట.

అహో! అదియేదో దొంగలగుంపునలె నున్నది.

[అత దొంగలగుంపు ప్రవేశించును.]

మొ-వా—అరే! పిచ్చోడా! దొంగతనం గొప్పా? దోపిడిగొప్పా! నవ్వు సదువుకొ
న్నోడివి సెప్పుమా?

రె-వా—ఓరిపెద్దోడా! ఏరిపెద్దో నాకుదేరుగాని మనపెద్దమ్యోరొక్క ముద్ది
సెప్పివా డిడువురా?

మొ-వా—అదేటోయ్.

రె-వా—

అ. వె. దొంగతనముకన్న దోపిడియేపెద్ద
చానిపెద్ద యిటి దాని కన్న
కల్లుకన్న పెద్ద ఘనమైన చారాయ
యిచ్చదాబిరామ యివరయేమ.

మొ-వా—పెద్దమ్యోరొక్కడా! అడిజిచ్చగొయ్యా! ఈనుద్దెంతమద్దుగాసెప్పిచాడా?

రె-వా—ఓరి నీబుద్ధిగూల! పెద్దమ్యోరొక్కగారా! పల్లెటూళ్ళు కొల్లగొట్టడానికి
పరిచాగంసెప్పు బాపయ్యోరుగాడంటూ.

మొ-వా—ఓరి నీగొతుగొయ్యా! ఆయ్యోరు మూర్తవాల బాపయ్యోరా? అడి
మాట శిలాచ్చరాలా! తప్పక దోవుడే సేతామా.

మొ-వా—పెద్దోడా! నవ్ సెప్పు ముద్ది సరిగాని మరొకటుందిరా. ఇప్పు డీకానలోన
మనపానాలమీదికి రాజసింగొకడు దిరుగుచున్నాడంటరా. ఈకాటిలోని
గాకర్లమూడ లీకానితేని జోక కాగలేక కాదంటూ నీకానుపడి తోకముడు
చుకొని పటాపంచలయి పారిపోవారు.

దుర్గా—ఏమి! రాజసింహు! డీప్రాంతముననే యున్నాడా! అప్పువరకేమన వెదకు
తీరే కాలందా? నది.

చెంబోడు—అత్తనోయి మరిసిపోనాను. అయితే మనమీపాలిమేరదాఁజ్జి పొన పొన
జసవంతయ్య దేశానికి పోదాఁరా. ఆడిప్పుడు దేశంలో లేడు. మనాటలు చాగు
తాయేమో!

పిచ్చోడు—అదెంట్రా! చెంబోడా! బుద్ధిలేనాలోచన. ఆడుమాత్రం మనోడికన్న
మంచోడా!

కెడ్డో—ఓరోరి మీబుద్ధులుగూల. ఆడు మొన్న కాబూలులో సచ్చిపోనాను కాడం
టరా. ఇప్పుడు మొన్న కాబూల్లో పుట్టిన వానికూన కిసంపాయ్యదానికి
పానుసాగారి యాలోసనంటరా!

దుర్గా—అక్కటా! ఆజన్మంతుని సంతానముపయి వీఁడెంతకసి వహించియున్నాడు.
అఫ్ఘనులచే మడి మునని కాబూలు దండయాత్రకు జన్మంతునిదోలి, అతని
జ్యేష్ఠపుత్రుడగు పృథివిసింగు నొకమిమచే ఢిల్లీకి రప్పించి, కపటసత్కార
మొనరించి, విషనస్త్రబులాసగి సంహరించె. తదనుజుండగు నీకనుగందుని
పసికందునకు విసంబిత యత్నించుచున్నాడట. అక్కటా! వీఁడెంత
నిర్దయుడు!

తే. గీ. తండ్రికి విస.బు నిడి చంప దలంచి చంపె;
అనుజులం దుంచి సామ్రాజ్య మాక్రమించె;
మేలుచేసిన జన్మంతు బాలుగూల్చె;
తుదకుఁ బసికండు నివ్వడు తుంప నెంచె.

13

కానిమ్మ: పీని యీపాడుప్రయత్నము సాగకుండ బాలుని మేనమామగారి
యింటి కుదయపురమునకుం బంపియింటిమిక దా! పయిసంగతులుకూడ వినియెడ.

మొ-వా—అదిగదిగో? మానిసికాడరా!

రెం-వా—అవునా! దారికాయరా! దోసుకోరా!

మూ-వా—ఓరోరి! పిచ్చోడా! గోసిపాతలేని గోసాయి; యీడికాడేటుదిరా
దోసుకోదానికి.

మొ-వా—అటు కాదురా! పట్టు పట్టురా.

(దొంగలు దోచుకొన యోగిని సమీపింతురు.)

దుర్గా—(దండములో గుప్తపరిచిన కత్తివీసి త్రిప్పుదు) ఓముక్కరకన్నులులారా!
వంచ. దురాత్ములార! రండు మిమ్మునుంచి పుట్టెలూడ్చి, త

—నిజము నిజము నిజముగ నామెలు

దొంగలు—దొంగలవంక తోరణములు కూర్చువాడ, నిక మీ
దురంబులు జూపి కాచికోడు దోడ్బల్లలు కల్గినా.

14

దొంగలు—బాబో రచ్చించండి. (అని కార్యవైబడుదురు.)

దుర్గా—ఓ పాటుబోతులారా! మీభైర్య మితబోసిచేవా? నే నడిగినప్రశ్నలకు
సదుత్తరంబు లిండ; మిమ్ము రక్షించెదను.

దొంగలు—సిత్తంబాబూ—సిత్తం-ఏలాగైనా యీదుప్పల దప్పించి తప్పకమించండి
బాబయ్యా.

దుర్గా—ఓరీ! నీవు వీరికి బెద్దవా? ఇంకాక రాజసింహుడు డిక్కానలో దిరుగుచు
న్నాడంటివే. అది నీకెట్లు తెలిసె?

వెద్దోడు—బాబో మీపాదాలాస. ఇక్కడి సంగతులన్నీ నా కంటెప్పటి కప్పుడు
అవోకి యిస్తావుంటారు.

దుర్గా—సరియే. వీరదేవుడు డింకాక జన్మంతసింహుడుమాననకు వివప్రయోగముజేయఁ
బాదుమ ప్రాప్తిండుచున్నట్లు వాల్చిచ్చె!

రెం-మూ—అది మాకు తెల్లబాబూ! అది మాకు తెల్ల.

దుర్గా—ఘీ, దాచకచెప్పకు. చూచితిరా నాకరవాలను?

వెద్దోడు—ఈయనయ్య మంచోడు: తెల్సిందివాసక చెప్పకోట్టా బయంనేను.

మూ-వా—బాబో, నే యోదహరంబంత నొక కొండగిరిలో యిద్దఱు తురకొ
ల్లెకొంత మానుకొనచుండగా యిన్నాను.

దుర్గా—సరే; మాకు మీరు భక్తులచై యుదురని బాసచేయుడు. మీకభయంబొసం
గదను.

దొంగలు—సిత్తం. (అని పాదములబట్టి ప్రమాణము జేయుదురు.)

దుర్గా—మీ మిక మీమ నమ్మివారము. ఓరీ! నీవు రూపనగరంబునకుం బోయి విశేష
ములం గొనితెమ్ము. ఓరీ! వెంవోడా! నీవు యోధపురంబునంగల వింత లారసి
రమ్ము. ఓరి పిచ్చోడా! ఉదయపురంబునకుం జని రాణావారి కోటలోని
వింతసంగతుల నెఱిగిరమ్ము. పొండు, మీరు రూపనగర ధైరవ్యాలు.

17

మాకై జేచియ్యఁడును. (దొంగలు నిష్క్రమింతురు.) ...

ఈదొంగలనాయకుఁ డీయటవితుల కేడుగడయని తోచుచున్నయ
వలగు వీరు బత్తి కుడికిఁ గుత్తుకల నుత్తరించుకొని నిత్తురు. ఇప్పు
సత్వమన్నది యున్నచో నది యమాయకులగు నాటవితుల యె

యగ్రజస్థులమని విజ్ఞప్తిగునాగరిక శిఖామణులలోఁ బాలమంది! ని సత్యమునకును
స్వర్గమర్త్యలోకముల కున్నంతదూరము. అయ్యో! సత్యదేవతా!

సీ. వెలయూలియెఁగిలి పెనవులంటినపళ్ళ

కడనుండ నొల్లక నెడలినావో !

కూటికి నాశించి కూటసాక్ష్యము లిచ్చు

నోటిలోనుండక దాఁటినావో !

బలితంపు గలుకంపు పలునిప్పుగనె గుప్పు

మన భరింపుగ లేక యరిగినావో !

పొగచుట్టకంపు సైవగలేక పగబూని

ప్రాణముల్ తీపని పాటినావో !

సత్యదేవత! నీ నైన జాలిపుట్టు;

భరతఖండాన వేనవేల్ ప్రజలు లేరె ?

బ్రాహ్మణులజిహ్వలన్నియు బామపడెనె ?

నీకు నివసించ నెక్కడ నెలవు లేదె ?

15

ఇప్పు డీనీతులకుఁ గాలముకాదు. ఈగ్రసత్వకరణ్యులు మహారణ్యము దాఁటి
యిప్పు డొక పురపరిస్థిగమునకు వచ్చియున్నది ఆహా! ఈప్రాంతములయం దింత స్వల్ప
కాలములో నెంత వింతమాపులు కానంబడుచున్నవి.

సీ. అనుపమానదయాబ్ధి యైన యక్షుకువై ద్య

శాలలా యివి వధ్యశాలలయ్యె

బాటసారులశ్రీయ బాపఁ గట్టిన చల్వ

పాకలా యివి కల్లుపాకలయ్యె

మొ-

దారిబోయెడ వారు నీరముల్ గోలెడి

దుర్గా-

గుంటలా యివి పీర్గుపెంటలయ్యె

పంచ. నిరపాయముగ నర్ధనిశఁ జనందగు బుడి

దారులా యివి మహామాదులయ్యె

కసులఁ గని మసంగు కాసాయివాండ్రవలన
శక్తిఁబూజించు పాపండచయమువలన
గొంతుముడి నొక్కి చంపు తగ్గులకతమున
ముల్లెలఁదోచు తెరువాట్ల మూఁతవలన.

16

అప్పుడే సాయంకాలము కావచ్చినది. సత్వరంబుఁ రూపనగరభైరవాలయం
బుఁ జేరుకొనవలయును. భగవదనుగ్రహమున నెట్లయిన నుదయపురోదయగిరి నుదయం
చిన ప్రచండభాస్కరుని రాజసింహుని దర్శనము లభించిన మహ్మాదరించియున్న
యవనతమసరానుబు నిమగ్నమాత్రేయలో నకింపక యుండునా ?.....
సాయంసమయమున నీప్రాంతమందలి యీసందడి యప్పుడే యూరిపాలిమేరం జేర
కొంటి నని చెప్పకయ చెప్పుచున్నది.

సీ. ప్రక్క లుబ్బగ తేతపచ్చికఁ దినులేళ్ళ
గము లుల్కిపడు చీటుగంటల నడి,
చీటుగంటనందడు ల్చెవుల వండుగం జేయ
సందెమల్లెడు నాలమంద కడుపు,
ఆలరుందకడుపు దోలుకొనుచువచ్చు
వేళఁ బాడెడు గోపబాలకులును,
గోపబాలకులు చేల్గాపుడ వందించి
వెన్నుల దొంగిలు పిట్టగుములు,
పిట్టగుములు వెన్నుల నోటబట్టి కందు
వుల కడ స్క్రింట్ బారుబారులను దీర్చి
గూళ్ళకుం గొలకొలమని వ శ్శుమఁట,
ప్రాద్దుగ్మంకిన జాడల పాలుపుఁ దెలుపు.

17

క పున త్వరితముగఁ బోవలయును.

(నిష్క్రమించున.)

2 రంగము:—యావనగరప్రాంతకాంతారము.

[విమలయా, తత్సహోదరియగు కేశరియు, వారిచేలులగు
మంజరీచంద్రభాగలును పరివేళితురు.]

కేశరి—చెలీ! విమలా! ఈకొలనికెలంకులంగల యాచిలుపడవల యాందోళనముం
దిలకించితివే ?

ఉ. గట్టున నున్న చెట్టులకుఁ గట్టుటచే గిటిదాటి యొక దా
మెట్టులఁ బోవలేకునికి నీదెస కాదెస కూఁగులాడు నీ
చిట్టికలంబు లంతిపురిసీమల దాటి గవాక్షమార్గముల్
చుట్టెడిరాణి నాసముల చూపులపోలికఁ జెంగలిం చెడుకా. 18

విమల—సోదరి! కేశరీ! ఇది నీకు నత్తిట ననుదినము ననుభవసిద్ధమేగదా ?

కేశరీ—విమలా! ఎవరికిమాత్ర మనుభవసిద్ధము గాదు ?

మంజరి—(కమలాకరముచేతితోఁ జూపుచు) ఈప్రసంగమున కేమిగాని యాకమలాకర
సౌందర్యము కనుగొందము రండు. (పరికించియాది) చూచితిరా మిళుందుని
సందడి !

విమల—అవునవును. విడివడిన పూతేకు పడవెక్కి నోకాయాత్ర చేయుచున్నాడు.

చ. పడతి! విళిందనాముడగు పల్కిచుదేశపువర్తకుం డదే

వడివడిఁ దమ్మితేకు పడవ న్నధుకోశపరాగవస్తువుల్

జడిగొని నింపి తెక్కి తెరచావల విప్పి సమీరనావికుం

డుడుగక యోడనడ్పఁ జనుచుండును చూడుము నావయాత్రకై .

మంజరి—విమలా! నీయువమాన వత్తిసమంజసము.

కేశరి—నెచ్చెలులారా! మన మీయారామరామణీయతం గని మైమఱచి పురంబు
వెడలి కడుదవ్వు వచ్చినట్లున్నది!

మంజరి—అమ్మా! చాలదూరమే వచ్చితిమి.

విమల—నెచ్చెలులారా! అబలలమగు వన మిహ్వ విచ్చలవిడి విహరించుచు మనలిన
సెటనుండి యెటురచ్చునో? కాలము బాగుగానున్నది కాదు.

కేశరి—ఓసిబేలా! విమలా! నీవెంతభీరురాలవే. సమస్తమహామండలగండకాసము
డగు నలంఘీరు పాదుషాకుఁ బట్టమహిష్మినైక నేను నీకుండనుండ నిన్నెట్టిగుం
డగిఁజైనఁ గన్నెత్తి చూడఁగలఁడే ?

విమల—అక్కా! గుమింపుమా. నీయండనుండుటచే నాకు మతింత—

కేసరి—విమలా! ఏమిసీమాటలేట! మాటకారినని నోటికివచ్చినట్లెల్ల సూటిమాటలు
పదరుచున్నావు. ఇదియేనా నీవు నెద్దలయెడఁ జూపఁదగు గౌరవము? కూపస్థ
మండూకమువలె నంతిపురం బెడఁబూయకుండు నీకు మర్యాదల తీరులును, నాగ
రికత రీతులు నేమితెలియును?

విమల—నత్తగుల్లలోని నత్తవలె నత్తవారింట కొత్తఘోషపద్ధతి నత్తియుండు మత్త
కాకినులకుఁగాని నాగరికత మాకెక్కడిది?

కేసరి—విమలా! చిన్న నోటికిఁ బెద్దకూఁత లనునట్లు నోటికివచ్చినట్లెల్లవది నన్ను
రేపకుము.

మంజరి—విమలా! చిన్నతనముచేఁ దెలివితక్కువమాటలాడి యక్కయ్యగారి మనసు
నొప్పింపం బ్రయత్నింపకుము.

కేసరి—మంజరి! దాని కీదురును నేఁడు శ్చట్టినదికాదు. కావుననే దీని సరకునేయను.

మంజరి—అదియేకదా మీబోఁటి యుదారవంతుల మచితధర్మము.

కేసరి—మంజరి! ఇంక నెంతయో వేళకాలేదు. మన మాకాసారతీరముండేరి కొంతతడ
వాటపాటల వినోదించి, సిమ్మట జలకీర్తిడల నోలలాడి, మఱియుం బోదము.

మంజరి—చిత్రము. అలాగుననే. ఏమాటలాడి నోదించుము?

కేసరి—ఒక కొత్తయాట. రాజు రాణి యాట.

చంద్ర—రాణి యెవ్వరు?

కేసరి—రాణి విమల.

చంద్ర—మఱి రాజో?

కేసరి—రాజుమాట కేమిలే. మనలో నెవ్వరో యొకరు కావచ్చును.

విమల—నే నీ యాటాడను.

కేసరి—అడక తప్పదు.

విమల—తప్పక బలిమిని పెడమున్నెదరా యేమి?

కేసరి—అడిసం దప్పేమి? దానివలన మున్నేమి?

విమల—తప్పో! ఓప్పో! నామనస్సొప్పనిపని నేఁ జేయును.

మంజరి—పోనీ. జలకీర్తిడలా?

విమల—సరే.

(అందఱు నడచుచుండ విమల కొలనితెలఁకునంగల పూదోటఁజూచి) ముది

యారా ! ఈతోట యెంత యందముగానన్నదో చూచితిరా ? ఈపూదోట కేరాజ
పుత్రికాపువదానములోని పుష్పవాటిక యైన సాటిరాగలదే ?

కేసరి—చెట్టుమొగ మెటుంగనివాని కాముదపుఁజెట్టే మహావృత్తమంట.

అ. వె. చీకుమ్మాకుమ్మూక కాకరం బగుచు, చీ

కాకుఁ గొల్పు మోటుకానను గని

సాటిలేని పూవుదోటయటందు వే

రాచబిడ్డతోటఁ జూచినావు ?

20

మోటలోని పేటిపూదోటలం జూచిన నేమనుకొందువో ?

విమల—ఎప్పుడును నాయభిప్రాయము మాటదు.

చ. పలుకు లిఁ కేల? వేలు వనపాలకు లెప్పుడుఁ బెంచుచున్నని

ర్మలజలయంత్రము ల్జలము మాటికిమాటికి నింపుచున్ననీ

వలకున నీశ్వరుండు వనపాలకుఁడై తను పెంచుచున్న యీ

కొలని కెలంకుతోట కిలఁ గోటలతోటలు సాటివచ్చునే? 21

కేసరి—మంజరీ! నీ వొకపరి నాతో శిశ్టికి వచ్చినప్పుడు నాజనానామందిరమును,

దానిప్రాకారమును జూచితివికదా? అచ్చట చిత్రవిచిత్రములగు జలయంత్ర

చిత్రములును, అతిశృంగారముగు చంద్రకాంతకలాపేదీకలును, నేయేల, అచ్చట

నన్ను కలరకముల పూలమొక్కలును, యీ భూమండలమందెచ్చలైనఁ గలవే?

విమల—ఎన్ని వన్నె చిన్నె లెరుపుదెచ్చుకున్న నేమి ? నైసర్గికపు విన్నానమునకుఁ

దీసికట్టే.

చ. చెలువగు లేజిగుళ్ళు నగిషీచనిఁ గోరునె? అకుచిల్కఁతె

క్కలపయిఁ జిత్రలేఖనము గావలెనే? హరివిల్లునందు వం

కలు నరిదిద్ది రంగులిడఁ గార్యమె? పూచినమాలతి నృణుల్

వలయునె? నై జరమ్యమగు వస్తువు వేలు విభూషణగోరునె? 22

మంజరి—అవును. చిన్నదైనను విమల చక్కగాఁ జెప్పింది. అవల వేళవించును. సత్వ

రంబుగ జలక్రిడకుఁ బోవుదము రండు.

(నిష్క్రమింతురు.)

[అంత మాటజేయున నుదయపురపు రాజాయగు

రాజసింహుడు ప్రవేశించును.]

రాజసిం—నే నుదయపురంబు విడచి, అప్పుడే మూడుదివంబులైనది అచ్చటి రాజకీయ వ్యవహారము లెట్లున్నవో ? నాపంచపాణింబులు నాచిన్ని మేనల్లునివై నుంచి వచ్చితిని. మాయక్కయోధపురేశ్వరి కిదివఱకు సంభవించిన యాపదకుం దోడు మహాపదాన మేదియో రాసున్నది కాబోలు. లేకున్న తనముద్దుపట్టిని వాయొద్ద కేల పుత్తెంచును ? కానిమ్ము. అపదలు కాపురముండవు..... అబ్బా ! సూర్యతాపం బతితీవుగా నుండుటచే వానాబాధ మిక్కుటముగా నున్నది.

౪. అదె సుడిగాడ్చు లియ్యెడ భయంకరమై చదలంటరేగె; ఇ
ల్లిదె మృగతృష్ణల న్గరుచు నేగుమ్మగావళి నీటిభాగింతిచే;
పెదవుల నాల్కలన్ నురగ పెల్లుగఁ గార్చెను లేళ్లు నీడలన్;
కదలదు పిట్టయేని వడగాడ్చులు తగ్గవు పొగ్గడు వ్రాలినన్. 23

.....అదిగో. ఆకసమున శర త్కాలమేఘంపుఁ దునుకలో యనునట్లు బారబాహులఁ బాతెడి కొంగలసమాహము ముంగల నొకసరోవర మున్నట్లు తెలియఁజేయుచున్నది. కావున దీనిజాడ నేపాఁయెదను. ఆహా ! ఏమి యీతలవాతపోతంబుల మహిమ ఈమందమానక మా సరోవరరాజంబు మీదనుండియే వచ్చుచుండనోవు.

ఉ. శీతలవారిపూరసరసింగల తియ్యని నీరు గోలి, యెం
తోతమి పద్మసీచయమనోజ్ఞసుగంధము లాని, యానసం
జాతగురుశ్రీమ న్నడకచందము మందగిలంగ నుక్తి, యీ
శీతలవాతపాంథుఁ డిటఁ జేరె బధశ్రీమ వాయ హాయిగాన్. 24

నే నిదె యీసరోవరముండేరి నీరము గోలివచ్చెద.

(కొంతదప్పు నడచి వెనుకకుఁ దగ్గి) ఇం దెవ్వరో జవ్వనులు జలక్రిడలాడు చున్నట్లున్నదే- ఇటుచనుట భావ్యము కాదు. ఈ చెలువుక్రింది పూదోటలోని జల యంత్రీమానకుఁ బోయి దప్పి దీర్చుకొనియెద. (పోయి) అక్కటా ! దీనియందు జల మున్నట్లు కనఁబడదు. పోనిమ్ము. చల్లని యీమామిడిగున్నతిన్నెపయి నిండుక తడవు విశ్రమింతును. (అని పరుండును)

[విమలయు మంజరియుఁ దామరాకుదొన్నెలతోఁ బ్రవేశింతురు.]

విమల—నెచ్చెలీ! మంజరి! కేసరి జలక్రీడ లొకను ముగి చులేవా ?

మంజరి—లేదు. నేఁడు కేసరి మంజరి యయినది.

విమల—ఇదేమే? నీమాట నాకర్థము కాలేదు.

మంజరి—అమ్మా! మఱేమియులేదు. సరోవరంబునఁగల తామరపువ్వులు కోసికోసి తనివిజెందక నేఁడు మనకేసరి వానిపొలిటి మంజరియైన దంటిని.

విమల—ఇదియూ నీభావము. కేసరివచ్చుదనుక మన మాకేళ్ళివనంబున నేచియుండము రమ్మ. (రాజసింహుఁడు పరుండు చెట్టునీడ సేయవలసి) చెలీ! ఈమంజుల నిమంజపుంజనుల సందుననుండి యాగుజ్జుమామిడిగున్న తిన్నె వంకఁ జూడుము.

మంజరి—(చూచి) అమ్మా! ఎవరో పురుషులు విశ్రమించినట్లున్నది.

విమల—అబగన్మోహనమూర్తి యెక్కడె యుండునో ?

మంజరి—ఎక్కడోగాని యీవఱనుకాఁ డెంత యందముగా నున్నాడమ్మా! అమ్మా. ఇటురావమ్మా. చూచెదవుగాని.

విమల—మంజరి! మనము పురుషులం దేలిమి డరాదు. పాప మీతండు ఒకమాణంపు బడలికచేఁ గడు బడలియున్నట్లు కానఁబడుచున్నాఁడు. ఈతం డెవ్వఁడై యుండునో?

మంజరి—నేను వీని నిదివఱ కెన్నఁడును జూచియుండలేదు. కాని యొకవేళ నుదయ పురపురాణావారగు రాజసింహుఁడు నిన్నుజూడఁ బ్రవృత్తు—

విమల—చాలు. నీపరిహాసములు. నీతోమాటలాడుటకే భయము. ఎక్కసక్కముల కారంభింతువు.

మంజరి—నెచ్చెలీ! హాస్యముకాదు ఇప్పు డీహింత్రియవందు నల్లరల నాపివేసు రాణా వారు స్వయముగ మాటువేసమునఁ దిరుగుచుండిరను కింవదంతి కలదు.

విమల—మంజరి! నీ వెంతమాయలమారివే. దానికేమిగాని కేసరి యొకను రాలేదు. సత్వరంబుగఁ బురంబుఁ జేరవలయుఁదా?

మంజరి—అయిన నేఁబోయి తొందరపెట్టి కేసరిని దోడ్కొని వత్తును. నీ వింటే యుండుము.

విమల—అమ్మయ్యా! నీవు వచ్చుదనుక నేనొంటిగా నిట నుండఁగలనా?

మంజరి—అమ్మచెల్లా! ఎంత భీరురాలవే ? నిమిషమాత్రములూ వచ్చెద నాగును.

(నిష్క్రమించును.)

విమల—(తనలో) గాఢనిద్రాసంక్రందకు నీసుకుమారమందరాకాయం దెవ్వడు ?
నీద్రాసంక్రందకు గూడ నీసుకుమారకాయమంద మెంత యానందజనకముగ
నున్నది! ఈతనితీరుచూడ నెఱలో రాక్షసులుగడుగని సామాన్యుడగు బాట
సారికాడని తోచుచున్నది. ఏలజన—

చ. ముకుళితమైనకన్దవ యపూర్వవిలాసము గూర్చు మోముద
మ్మికి, చిటుచెక్కుటల్ నుమరుమీందచు ముతై ములట్టుతోచు, మా
జ్జీ వడివచ్చు మూర్ఖులజనిం దెలుపు; న్నెయిచాయ కందక
డకరణి గందినట్టి న్నితై డాపక తెల్పును సోకుమార్యత. 25
ఒకవేళ మంజరి వినిన కిందవంతి నిజమై—

బాటసారి—(కదలి) ఆహా!

విమల—ఈతం దెద్దియో మాటలాడుచున్నట్లున్నది!

బాట—ఆహా! ఈవాడుబాధ భరింపజీకృతగావున్నది. అక్కటా! దాహము!
తాపము! దుర్భరము! దుర్భరము!

విమ—అయ్యో! ఈజుధ్యకుడు మిగిలదానని కడుబడని సాహసీలియున్నట్లు
తోచెడిది. పోయి పానీయమొసంగిం దపేయి. (అని తామరకొన్నిలాని
నీటిచ్చి మారమన నిలిచి) మంజరిచెప్పిస్తాం. వేళ నితడే, యుదజుభరిత్యకు
డేమో! అయిన నేమి?

రాజ—(జలముగోలి, సేదదీటి)

గీ. మును సుధారసమును జగన్మోహిని నుర
వరులకు నొసంగి మృత్యువు బాపివట్లు
శీతలజలాన నా బునర్జీవి జేసె;
యీజగన్మోహినిదేవి యెవరో చెప్పుమా? 26

విమల—(మోమువాంచి యొకపొడమాటున నిలుకలుకును)

రాజ—ఇప్పుడే జుక్కిడ చాలించినచ్చిన యీవలూరితోమణి నవలావన్య పెంతదనో
హరముగా నున్నది.

చ. అరవిశి జాటు వేళుముడి, ఆముడిమీంద నమర్చినట్టి క్రొత్త
వ్విరి, నిటలంబుఁ జుట్టి యిరువేరులకుం దిగి రేగుముంగురుల
కరఁగినపూకమేని నిజకాంతిని దెల్లము సేత, యిప్పుడే
తరుణి జలంబులాడి నగ్గినుదావని జేసినచొప్పు చెప్పిడిన్. 27

విమల—ఆహా! ఈమహామూల సుందరాకావనిం గనిపడి మొదలు నాయెడ కుదురు పడక యొకవిధమగు వికారమునకు లోనైనది. ఈతని కరీరలావణ్యమనోహరతలును ప్రేమిభాంగులీయకమును మహారాజాయని తెల్లము చేయుచున్నవి.
రాజ—ఈరమణీశోమణిమాత్రం గాంచు గగ్గళకామణివలె గాన్పించుచున్నది ఈమె నీకరణి నన్యపదేశముగాఁ బలుకరించి చూచెదను.

చ. ఇరుఁ డదె పజ్జినే కలుగఁ నేటికి మో మటువంచినావు ప
ద్మిని! మొగమెత్త లోనఁగలవీ మనితేనెల్ల నానునో యిందు
దనియెను భీతిచేఁ గఘనోయారముగా నటుఁ ద్రిప్పినావో! లే
క నృపమరాళ మేది యొడికంబుగఁ బట్టు నటంచువంచితో? 28
విమల—ఏమి యామనోహరవాక్పాత్యము! పద్మినియనుమిషచే నన్నే సంబోధించి
'ఇన, నృప' శబ్దముల ప్రభుండవనియు, రాజుననియు నూదించె. కాన నింక
సంకయింపఁబనిలేదు. నేను నన్యపదేశంబుగానే బల్కెద.

ఆ. వె. రాజహంస! నీవు రాణి నాననసస్స
రోవరంబు డాయుఁ బోవు దివుడె;
నెమ్మి నచటి పద్మినీచయమ్మును గని
మమ్ము మానసమున మఱితువేమొ? 29

రాజ—ఈజాణ యెంతమాట నేర్పూ! సరోవరమునందలి పద్మిని రాజహంసను మోచు
రిచునెపమ్మున నాతోఁ దా ముచ్చటింపుచున్నది. ఈమత్తకాణి నెక్కింతుల
కనుగుణంబుననే ప్రత్యుత్తర మిచ్చుకలెను. ఓపద్మినీకాంతా! నీ వెంతచేలవు?

ఆ. వె. మానసమునఁగాదు మందాకినినె లేదు
నీకు మాటు పద్మినీకుమారి
పరమహంస నేని మరులుకొల్పెడిదాని

మఱిచిపోవుటెట్లు మానసమున. 30

విమల—ఆహా! ఏమి యామనోహరవాక్పాత్యము! పలికించినకొలఁదిఁ బలుకండము
లొలికింపుచున్నది. ఓరాజహంసమా!

మంజరి—(తెలులోనుండి) నెచ్చెలి! విమల! ఆశ్వుముల నాయత్తముచేసితిని. సత్వర
మ్ముగ రమ్ము.

విమల—(తనలో) ఆయ్యో! నానియుచ్చకలె నీ నెచ్చెలి యింతలో నెచ్చటనుండి

వచ్చినది. (ప్ర)కాశముగా) మంజరీ! ఇదిగో వచ్చుచున్నాను. కూతలేటదూరంబుననున్న మనరూపనగరంబుఁజేర నింతతొందరయే?

రాజ—ఈచక్కెరబొమ్మ నన్ను విడిచిపోవుంగాఁబోలు. ఈమావికొమ్మతో నొకచిలుక తెలుపునెపయ్యన నాకృతజ్ఞత నీమెకుఁ దెలిపెదను.

గీ. ఎండవడి కడుబడలి నీయండఁ జేరు

కొని సుఖంక నీరాచిల్కకొదమవచ్చి

భాగ్యవశ న నీప్రాపుఁ బడసి బ్రతిక ;

అమితఫలసిద్ధి నీకగు నలరుఁగొమ్మ!

31

విమల—(తనలో) హాయి! హాయి! ఎంతచతురత!

ఓరాజకీరమా!

గీ. పలుకుపలుకునఁ దేనియల్ చిలుకుచుండఁ

గులుకు చెలువంబు మురిపెంబుఁ గురియుచుండ

వలచివచ్చిన మేటిరాచిలుకకొదమఁ

గూడు తటిగాదె ఫలసిద్ధి కొమ్మ కెందు.

32

మావిగున్నతిన్నెవైనన్న యారాజకీరమా! నిన్ను విడిచిపోఁజాల, అయినను నెచ్చెలులు వేచియుండుటచేఁ బోకతప్పదు. నెలవొసంగుదేని పోయివచ్చెదను.

(నిష్క్రమించును.)

రాజ—అయ్యో! ఈనుందరి యిచ్చోటివాసె. బావురే! ఈరూపవతి సురూపసంపద, సురూప సుపద నిరసించు నీజవరాలి భావప్రకటనచతురత, ఈమచ్చ కంటి యిచ్చటినుండి పోయినను నామె రూపముమాత్రము నాహృదయము నచ్చొత్తిట్టున్నది.

చ. జిలిబిలి పైటకొంగు కొనచేతరు జట్టుచు మోముగోము కే

వల మగుపించునోయనుచుఁ బ్రక్కగ మోమొకయింతవంచి గు

బ్బలపొగ రంగుకంబు వలెవాటున నీటుగ మాటి యోర

చూపులనడి వాడితూపులను బుచ్చి హరించెను నామనోధృతిగా.

అయిన నీమెదర్శనము మఱల లభించుటెట్లు! లభించకేమి! తనపురం బనతిదూరముననే కలదని నెచ్చెలితోఁ దెలుపు నెపమున నీగరిత నుడివెనుకదా! నేను నచ్చటికే పోయెద.

(నిష్క్రమించును.)

(శ్రీ)

రసపుత్రవిజయము.

ద్వితీయాంకము.

I రంగము:—రూపనగరములో నొకవీధి.

[పూలనెఱ్ఱ వేతఁబట్టుకొని విమల చెలిఁ త్రేయగు మంజరి ప్రవేశించును.]

మంజరి—అయినను కేశరీబాయి కింత కార్పణ్యము తగదు. తాఁజెడ్డకోతి వనమెల్లఁ జెఱచినదన్నట్లు తా కులభ్రష్టయైనది చాలక హైమవతీపదారవిందసేవాతత్పర యగు సహోదరిం గూడఁ జెఱుపఁ గంకణముఁ గట్టుకొనినది. వీరిలో నెవరిప్రతిజ్ఞ సాగునోకదా! సహోదరీమాతృశ్చ మింతయేని సరకుచేతుక విమలయు నిర్మలమానసయై కాత్యాయనీదేవిపదకమలంబు లేమరక గొల్పుచున్నయది. ఆశంకరార్థశరీరిణి భక్తజవవశీకరిణిగదా?

[అంత హితదాసుఁడను నొకవృద్ధుఁడుకీ ప్రవేశించును.]

హిత—ఓసీ! మందరా! ఏమే నీరంత్రుండగ? కొలువు చాలించినంతమాత్రానే నీ కింతపలుచనైతి నే? పిలిచిన వినిపించుకొనకున్నావు. విజయుఁడు ని స్పృహవలసిన పనియేమి?

గీ. తనకు నుద్యోగముండిన తరుణుండుఁ

బిలువ కరుచెంతు వేనవేల్కొలుపుసేయ;

నున్నయది యూడ, పిలిచిన నొకఁడు రాఁడు;

ఇదికదా తాఁవ్యధర్మ మీకృష్టిలోన.

34

మంజరి—తాతా! నీచీఁకుండనవుఁ జీ కాకు న్నానై జూపకుము. నేను మందరను కాను.

బానిసహుఁడుగు మంజరిని.

హిత—ఓసీ! నీవు మంజరివా? పోలికనుబట్టి మందర వయస్కొంటిని.

మంజరి—ఇది మాపోలికలలోపము కాదు. ముగిమిచే బొలితిపట్టలేని నీలోపము.

హిత—అదిగో నామదిమి నాక్షేపించుచున్నావు. ఇంతకు ని స్పృహవేమి?

ఉ. కన్నులు కానరావు; మఱి కాళ్ళు రవంతయు సాగ; వీచెపుల్
తిన్నగ నేనినైన వినలేవు; కరంబులు కట్టు దప్పు; ప
శ్యన్నియు నూడు; నిందియములన్నియు మించినశత్రుతాననకా
నిన్నన నేమికార్యమగు నేరము నాముదిరూపుడేకదా. 35

పోనిమ్మ. చుసలితనమచే నాకుఁబలె నడివఁచునుఁదనముచే నీకును నిందియములు
స్వాధీనము గాకున్న వాయేమి? మాటాడ వినిపించుకొనవు. ఇంబాక నేమట్లు
గొణుగుకొనుచుంటివి?

మంజరి—ఏమియులేదు. వడ్లగొజలోనిది బియ్యపుగింజ. తాతా! ఆడువారి యులును
నీకేల?

హిత—ఓసితోత్రా! పడుచుఁదనఁపుగరువాన మిడిసిపడి గమముమాట లాడక నుగా
నుడువుము. అంతిపురమునందలి విశేషము లేమి?

మంజరి—తాతా! నీనోటిలో నువుగింజ దాగు. నీ కీచోలియేల?

హిత—ఓసీ! వగలాడి! పొగరుపడక చప్పునఁ జెప్పుము.

మంజరి—(తనలో) తాతపట్టు కోఁతిపట్టు. ఇక వదలఁడు. (ప)కాశముగా తాతా!
ధీల్లిఘానుషా పట్టుచుపీషియగు కేసరిబాయి నెఱుఁగుదువుకదా?

హిత—అయ్యో! ఎఱుఁగకేమి! ఆమె మనరాజుగారి పెద్దకూతురే. ఆమె వివాహ
మునకేగదా రాధాంతసిద్ధాంతములెనవి.

మంజరి—అదేమోగాని ఆవిడగారిస్వమి పుట్టింటికి వచ్చినారు.

హిత—అయిన నేమి?

మంజరి—మనరాజువారి రెండవకూతురు విమల దేవీపూజచేసికొనుచుండఁగా, కేసరి
పానకములోని పుడకవలె కచ్చి చెల్లెల్లి బరిచాసించినది.

హిత—అ! ఏమి! ఆమెధనమదాంధరి! తరువాత?

మంజరి—అక్కఁసెల్లెండ్రొ కంఠఁ గొంతకఱకుఁ దమతమమతములగుఱించి వాదము జరి
గినది. అంత, చెల్లె లుదాసీనయై తురకంఁగూడిన నిన్ను సరకు సేయ నసె.

హిత—అయ్యో! నిజమాడిన నిష్ఠురముకదా. పిచ్చుట?

మంజరి—అంత, కేసరిబాయి కరింఁగనిన కేసరివలె జెల్లెల్లివై గమలెఱుఁజేసి, “ఓసీ!
బుద్ధిహీనురాలా! నన్నెఱుంగక నోటికివచ్చిన స్త్రైల్లఁ బ్రోలుచున్నావు.
నీన్నొక మొఱకువలెనున్న తురకవారికిచ్చి పెండ్లిగావించకున్న నేఘానుషావఁ
డట్లుచుపీషి నేగా” ని యెట్లుఁబెట్టుకొనె.

హిత—కట్టా! గట్టియిక్కట్టే వచ్చినది. కేసరియనుపే రామేశ్వరి, మైని-

మంజరి—మైనిక నేమున్నది. విమలయు బామముడితోఁ గేసరిఁజూచి “ఓసీ! తుచ్చు
రాటా! పచ్చపంటి యచ్చపురాటలంబులకెల్ల మచ్చదెచ్చెనెట్టివ నీ మొగంబుఁ
జూడరాదు. పొడవ జేకాభిమానముల కునికిపట్టె నీమగనిగరువంబడగింపఁజాల
మేటిమగండగు రాపట్టిం జెట్టుబట్టుకున్న నమరసింహుని ముద్దులపట్టి నేకా”నని
యొట్టుఁబెట్టుకొనె

హిత—మహావ్యా! మిక్కిలిచక్కగానున్నదే. తుద కెరు గలుతురో?

మంజరి—ఎమో “ధర్మమేజయ”మను శాస్త్రోక్తియే నిజమైనయెడల మన విమలయే
మేలుచేయి కావలెను.

హిత—అందులకుసందేహమేమి? కాని మన యుద్ధానవముల వేసేమో పూలుండ
నెక్కడినుండి, అపురూపముగా నీపువ్వుల వేటికొని వచ్చుచున్నావు?

మంజరి—ఇవియా? భైవీడేవ్యాలయములొనివి. విమల వానిగొనితేర నన్నందుల
కంపె.

హిత—ఓహో! అట్టులా? అక్కడి కెహో జడదారి వచ్చెనట. నీవు చూచితివా?

మంజరి—అయ్యో! చూడక పోవుటేమి. అతఁడు మహానుభావుఁడు; అగతానాగతవేది

హిత—అయిన మనవిమల శాతనికడకుం గొనిపోయి మంచిచెడ్డల నెఱుంగరాదో?

మంజరి—అవును. శాయద్దేశము నదియే.

హిత—మంచిది. నీవీపనియం దప్రమత్తురాలవైయుండుము. నే నిక్కఁబోయెదను

(నిష్క్రమించును.)

2 రంగము:—రూపనగర భైరవ్యాలయము.

[యోగి (దుర్గాదాసు) సమాధియందుండ చారులు ప్రవేశింతురు.]

చారులు—రామ్. రామ్. (ఆని నమస్కరింతురు)

యోగి—(కనులువిప్పి)ఓచారులారా! ఏమేమి విశేషవార్తలం దెచ్చితిరి?

మొదటి—సామీ! జోడపురపురాణిగారు కొటలో సెక్కుచెదరకున్నారు. కాని
ఈసన్నిపాప మేనమామగారియూరు నేరెనో లేదో యని యొక బాపనయ్యో
ర్నందుఁ బంపించినారట.

యోగి—సుతే. (రెండవవానితో) ఓరీ! చెండ్లోడా! నీవుతెచ్చినవార్తలేమి?

రెండవ—ఏలికా! ఆకందయ్య కనుగందక జోడయపురంబులో మామగారింటికాడు
న్నారు. కాని రాణావారుమాత్ర మిప్పుడు దేశంబలో నేరట.

యోగి—(మూడవవానితో) ఓయ్యమ్మలతో! నీవు తెచ్చిన విశేషంబు లేమి?
 నెద్దోడు—తదిసి తోడా? నేను మాకాశ్చక్రిందట ఈయూరిపాలి మేర చేరువుచేరువ
 రాచకూతులొకతె, ఒకవయసుకానితో మాటాడుచుండగా యిన్నాను.
 తరువాత పూర్వోకొచ్చి అసోకీతీయఁ గా రాజుగారికూతులప్పు పందెమాడుకొ
 న్నట్లు దాసి లూనులూడుకొనుచున్నారు.

యోగి—సరే. మీరందఱు నెప్పటినుట్లు మీరు నియమించిన స్థలములనుండలి వింతల
 నెప్పటికప్పుడు తెచ్చి మాకుఁ జెప్పుచుండవలయును. మీయందఱిలోమిక్కిలి
 బాగురాకుండగువాడు ఘోరువేషమునఁ బోయి, ఘోరుసాజనానాలోని విశేష
 ములఁ దీసికొని రావలయును. పొండు. బాగ్గొత్త.

చారులు—సి తం. సి తం.

(నిష్క్రమింతురు.)

[రాజసింహుఁడు ప్రవేశించును.]

రాజ—ఆజ్ఞానోహిని ప్రభువుసందర్శనంబుననే నామనోమందనంబునం గల నిలుకడ
 మొదలగు గుణధనంబులు పొందినది.

గీ. ఓరమాపుల నిలుకడ నోటుకలదె;

మేని మెత్తనచే మది మెత్తఁబడె;

మందగిలఁజేసె బుద్ధి తన్మందగతుల;

రూపు చెలువంబుచే ధృతి రూపుమాపె.

36

బాపుర! ఆయన్నలమిన్న విన్నాణము నాకన్నలఁ గట్టినట్లున్నది.

ఉ. ఆమెలనాగరూప మహాహా! కనుదమ్మలఁ గట్టినట్లు న
 న్బాయ దదేయికారణమొ? వైదలిపైఁ దళుకొత్తె చిత్త మో
 హా! యెటుఁజూడ నెప్పుడు పయోధరవేణిసురూపమే, తరు
 చ్చాయను శీతలోదక మొసంగినభంగియె కానవచ్చెడున్. 37

అబ్బా! అబ్బిశోకవతిం గాంచు భాగ్య మబ్బుపెట్టు? ఈదేశముంబ్రోవేసిం
 చినంతనే బోడిభుజు బదరుచున్నయది. అ! యిందెవ్వో జడవారి యున్నట్లున్నదే!
 అహ! యేమి! ఈయద్వితీయమూర్తివంతము!

సీ. గగడిలలో నిరంతరము దేతినభంగి

భుజకంధరంబు లుప్పొంగియుండ,

అనిశంబు సాముచేసినవాని పోలిక
 వెడదయై వత్తుంబు విగిసియుండ,
 డాలుకత్తులు దాల్చుజాలు జోదునిరీతిఁ
 కేతివేళులు మోటుఁ జెందియుండ,
 అసహాయశూరుఁడౌ నాశ్వికవరులీలఁ
 బిక్కలు బల్మి నేవెక్కియుండ,
 సాటిలేనట్టి తూత్రితేజంబుతోడ
 నివులు గప్పిన నిష్పనా నెగడు నితనిఁ
 గాంచి సన్యాసి యని మది నెంచుటెట్లు ?
 ఔ! మహాత్ములఁ దెలియంగ నలవియగునె?

ఈతఁడెవ్వఁడు? మహానుభావునివలె నున్నాఁడు-పోయి దర్శించుకొనియెడంగాక.

(సమీపించి వమస్కరించును.)

యోగి—ఇష్టసిద్ధికస్తు. (తేజిమాచి) ఓశూరాశ్రేణరా! ఇటు కూర్చుండుము. (తనలో)
 ఈతఁడు తప్పక రాజసింహుఁడే. పరిచారికమాటలకును చారు తెలింగించినదాని
 కిని వీసమైన వానిలేదు. (ప్రకాశముగా) ఓశూరాశ్రేణరా!

గీ. స్వీయ ధనధారఁ గురిసి, ఆశ్రితజనాళిఁ
 దరువఁ గంకణ మూనినఘనుడ వగుచు
 నుదయపురవార్ధి నుదయించియున్న రాజ
 సింహుడవు గావె? పరగజసింహ! నీవు.

రాజ—(తనలో) ఈమహానుభావుఁడు సామాన్యవేషమున నున్నను నన్నెట్లు గుర్తింపఁ
 గలిగె?

యోగి—ఓబాలకా! నీవేల శంకించెదవు? ఇంక న్వినుము.

మ. తరుణీరత్న మొకండు మొన్న నిటఁగాంతారంబులకా జూడఁగా
 నరుదెంచెకా, కనె, చెట్టునీడ నురుమూర్చాధీశునికా నిన్ను, ఆ
 సరసీజానన మూర్ఖఁ జేర్చె ననువా శై త్ర్యోపచారంబులన్
 సరియేగాయిదియంత? ఆమె గను నాన న్నచ్చివా వీడకున్.

రాజ—స్వామీ! ఇదియంతయు వాస్తవమే. నాఁ డామలమాలికినైనై నాతో
య్యలి తన కోమలకరపల్లర ముల శీతలజలంబు లొసంగి నన్ను రక్షించె. ఆ
మించుబోడి దర్శనము మఱల నాకు లభించునా?

యోగి—ఓయీ! ఇంతయిత్రమేల? కొంచెము శాంతిందితినేని, ఆమించుబోడిని మా
మంత్రప్రభావమున నిచ్చటికే రప్పించెదము.

ఉ. శాంతముఁబూను మొక్కనిముసంబునఁ జూచెద వామె, కానియూ
కాంతకు రాణివాస మటుగావున నీవగురూపు డింది బి
క్కింత తపస్వివేషము నటించుట మొప్పుగు; ఇట్లుచేయ నీ
స్వాంతమునందు వేటుగతి నందియ మొందకు రాజచంద్రమా!
(అని తనకత్తుపాలలోని దున్నుల నొసంగ రాజసింహుఁడు లోనికిరిగి ధరించినచ్చి
హుర్బుడును.)

[వీమలయు, మంజరియుఁ బ్రవేశింతురు]

వీమల—చేటి! అక్కడ నొకవృద్ధతాపసియు, నాతనిచక్క నొకచక్కని బాలతాపసి
యఁ గనబడుచున్నారు. వాకేనా నీవుకెప్పిన మహాభావులు?

మంజరి—సఖీ! ఈబాలతాపసి యెవ్వరో నే నెఱుఁగ; కాని అప్పుడుండే త్రికాలవేది.

వీమల—(తనలో) ఈకొమరుకాయంపుఁడనినీ తే.దు వైరాగ్యావస్థ మందుఁగూడఁ నె
తమనోహరముగానున్నాఁడు! (నెకి) చెలీ! మంజరి! ఈబాలతాపసి నుకుమార
ముందరాకారము వైరాగ్యవ్యాపారమున కిచ్చుకంతయుఁ దగియున్నదికాదు.
ఏలయన?

సీ, లలితచందనచర్మలకు నర్హ మహామేచ
బూదిపూతలు గోరఁ బోలడుగడ;
తులలేని కట్టుకుస్తులు గట్టఁ దగుభోగి
జోగియై శాటి మైఁ జుట్టఁదిగర;
రమణీయతారహారములు దాల్చెడు మెడ
తులసిరుద్రాక్షపేరులకుఁ దరు;
కరవాలమున శత్రుశరజాలము లదల్చు
వేల్లిపమాలికల్ తీర్పుఁజనదు ;

రత్నఖచితకీరీటంబు రహిధరించు
మస్తక మవర్ణ మిట్లు చర్మము ధరింక;
హంసతూలికాతల్పముం దలరు మేను
కఠినపాషాణవేదికఁ గమలఁ దగదు.

మంజరి—కోవలూగీ ! నీమానసముగూడ నవనీతకోమలముగదా ! ఇదే ఈమాని

రాజులను సమీపించితిమి, మనోరథంబెఱిగింతువుగాని రమ్మ.

విమల—మంజరి! అదేమియోగాని వీరినిదాసు నాకు భయమగుచున్నదే.

మంజరి—మఱేమియులేదు. అతిసంతోషముచేతనే భయము. సత్వంబుగ రమ్మ.

రాజు—ఈపుత్ర్యబోణి తప్పక నాఁ డాయెలమావితిన్నెవై నేఁగనుఁగొన్న యన్నల
మిన్నయే, కృతస్నాతయై దేవతాదర్శకమునకుఁ గాఁబో లిటువచ్చుచున్నది.
అహ! ఇప్పుడీమచ్చకంటి చెలువ మొత్త రాణించుచున్నది ! ముడువకుండుట
చే వింజామరవలె వీరెల్లఁ గప్పి పిఱుఁడులవఱకుఁ జీరాడు సోదపెన్నెటివేణి
సోగయును, కూఁకటిం జతపడక మోముదామరపై నుంగరంపుంజుట్టులనం గడు
మద్దుమాఁటఁ గట్టుముంగురుల సింగారముం గలిగి, యీమంగళాంగీ శృంగార
శృంగాటకమయి యెంత మనోహరముగా నున్నది!

సీ. మోము నందము చందమామచందముఁ గేసు

కందులేసట్టి యాకారణమున ;

చేఢాచూపులు మారువాఁడితూపుల మీఱు

గడియలో రాగంబు చెడనికతన;

మోవి ముకెసపూపుకావి పొంక మడంచు

నమితమా తేనె లందమరియుంట;

కల్కిపల్కులు చిల్కపల్కు చుల్కనజేయు

యుక్తియుక్తంబులై యొప్పుచుంట;

విరులవింటి యెఱుకు చురువంపు గోనాశ్వు

కొఱకు నిడిన యురులు తెఱవకురులు

తొడలనంటిగెడలు నడు మనంగునొడలు

నడబెడంగు లంచనడ నడంచు.

అదిగో ! అచక్కెరబాహ్య యిక్కడకే వచ్చుచున్నది. ఏమి ! యీతని మంత్రే
ప్రభావము !

[విమలయు, మంజరియు వృద్ధతాపసిని సమీపించి కుంగి మ్రోక్కుదురు]

వృ-తా—(చూడకయే కన్నులు మూసికొని జపము చేసికొనుచుండును.)

రాజ—అహ ! ఈతనికి మ్రోక్కుతటి నీసుమంగి యుత్తమాంగం బెంత వర్ణనీయము
గా నున్నది !

ఉ. భామ శిరంబు వాంచి యురుభక్తిని మానికి మ్రోక్కుసాగఁగా

మోమునుగప్పి లేవ వెనుఁబొందెను వేడిదనర్పు షడ్పద

స్తోమము లేమమోముఁ గని తోయజమంచు భ్రమించి వచ్చి వే

కోమలి నానగంధఫలి గొట్టించె జూచుచుఁ బాతెనో యనఁ.

వృ-తా—(కనులుదిప్పి) ఓహో! ఓపరిచారి కా! మీ రాకుమారిం దీసికొని వచ్చితివా ?

మంజరి—(విమలఁజూచి) స్వామీ ! ఇదే ! ఈమెయే మా రాకుమారి ! అసమయమున
వచ్చితిమి కాబోలును పోవుదుమా !

విమల—నెచ్చెలీ! వీరు చాలితో మంత్రకయిన నున్నారకాబోలు.

వృ-తా—నుఁదరులారా! శంకింపకుఁడు. ఇప్పటికి విరాగులమగు మాకు మీరు విన

రాని రహస్యములులేవు. (బాలతాపసింజూచి) ఈమన మాచిత్రాలు ఉద్ధయ

పురమందలి యొకజ్ఞాని పరమహంసకులోత్తములగు వీరియెడ మీకు సంకయిం

పఁ బనిలేదు. (బాలతాపసితో) ఆర్యా! వీరికా కార్యార్థమే వచ్చియుంటిరి.

కటాక్షించి, వీరికి సందేహనివృత్తి గావించుము.

బా-తా—ఈతనిచర్య తివివరీతములుగా నున్నవి. నేనును బ్రస్తుతరూపమున కను
రూపముగనే వర్తించవలయును.

(మంజరియు, విమలయు నొండొరుల మొగంబులఁ జూచుకొనుచుండురు.)

వృ-తా—లలనా! సుశయింపక నీవామకర మామహానుభావుఁడుం జూపుము.

విమల—(స్నిగ్ధచే మోము వాంచి యూరకుండును)

మంజరి—(విమలచేతిని లవంతముగ బాలతాపసి కందిచ్చుచు)

బా-తా—(త.లో) ఈమనుకొమలి కోమలకరపల్లవ మెంతవృక్షపుగానున్నది!

తే. గీ. చిగురటాకులమే లగఁజిగిని గెలిచి,

పసిఁడిబిసకాండముల పస మిసిమి నగఁచి,

అలరు చెలి వామకర మంటు టబ్బె నేడు;

ఇంతి దక్షిణపాణి గ్రహించు తెవుడొ!

(ప్రకాశముగా) ఉవిదా! పవిత్రచరిత్రయగు మీరాజపుత్రచరిత్ర మామఁ గరతలా
మలకం బయ్యె. వినఁగోరుదువేని వినిపించెద.

మంజరి—అంతకన్నఁ గావలసిన జేయన్నది!

విమల—(పెల్లగాఁ జేయి లాగుకొని బాలతాపసి చెప్పినది యాతురతతో వినుచుం
డును.)

బా-తా—క. వనితామణి వనితలతో

వనితలమునఁ దిరుగునెడను వనితరులదరిం

శ్లో

గనుగొనలం గనుగొనియె

మన మలరంగ నొకని గున్నమామిడికిందన్.

అది మొదలీ ముదితహృదయ మొకవిధమున మదనవికారమునకు లోనైంది.

విమల—(సిగ్గుచే నిగ్గుకలేది దూరముగాఁ జనును.)

వృ-తా—మగ్ధ! ఆపులగు మానిరాజులచేత సిగ్గుల? వైసంగతినిగూడ వినుము.

ఉ. చెన్నగు చిన్నలాడు, కడు చిన్నరి పొన్నరి వన్నెగాడు, ఏ
యన్నులమిన్న కైన దగునన్న నిగారపుఁ జెన్నువాడు, ఆ
కొన్ననమేనివాడు, మదిగూర్చుచోకారపుటంద కాడు, ఆ
వన్నుడు, రాచవాడు, నానుపాయపువాడు, కనంబడెం జుమి.

అతనిఁ దన శిశులోదక దానంబున నేడఁ దేర్చినతరువాత.

చ. సరసిజనేత్ర! యంతఁ దనసాగడిక త్రియ తోడురాఁగ మం

దిరమును జేరి భక్తిమొయి దేవి భవానినిఁ గొల్పుచుండ నో

దరి చనుదెంచి యిమిఁ గని గని తాఁ బరిహాసముఁ జేసె; అంత నీ

తరుణి వ్రోటిజ్జఁ గైకొనియెఁ దప్పక రాజకుమారు కేల్గినా.

విమల—(మంజరితో పెల్లగా) సెప్పెలీ! కడదినసంగతులే?

మంజరి—స్వామీ! ఈపువ్వుబోడి తఁ భావిఫలము నెలుఁగఁగోరుచున్నది.

వృ-తా—మానినీమణి! అనుమానింపకుము.

మానినీవృత్తము.

మానిని! నీదగుమానసము దనుమానముఁ బూసకుమా; వినుమా
మానక యేనిమనోహరరూపము మానసమందునఁ బూనితివో
వానినె నీదగు పందెముఁ దీర్చెను వానినె, రాజకుమారకు నే
మానవతీ! వరియితువు నీ వణు మాత్రము సందియము దకుమా.

మంజరి—కపోధనచంద్రమా! మాడెందంబున నిక నేమియు సందియంబు లేదు. కాని,
ఆతఁ డెట్టి కులశీలసాంప్రదాయములు గలవాఁడు? నామఁజేయమేమి?

వృ-తా—ఇందువదనా! సందియమేల? వినుమా.

విమల—హృదయమా! సావధానవుగమ్ము మంజరి సీహృదయశల్య మూడఁబెఱికివది.

వృ-తా—

చ ఉదయపురపృసూతుఁడు, మహాజ్ఞులరాజ్యసత్కృషీతుఁ, డా
విదలితశత్రుజాతుఁ, దురువిక్రముఁ, డర్కకులపృపూతుఁ, డా
సదముల కామినీమనసిజాతుఁడు భారతరాజ్యరక్షణో

న్ముదితమనస్సమేతుఁ, డలపూరుషసింహుఁడు రాజసింహుఁడే.

విమల—మంజరి—ఇప్పు డాయన యెచ్చట నున్నవారో?

వృ-తా—ఆరాజశేఖరంకు, తనయం దనురాగముగల రాజస్థానధరాకాంత నిజసోదరీ
శిరోమణులవలె మేచ్చనా సగతం బగు నేమో యని తదభిమానరక్షణోద్యోగం
బున సర్వాతర్యామియైన సర్వేశ్వరునికరణి సర్వదా పెక్కురూపంబుల సంద
రించుచుండు. అట్టి యాపరోపకారపరాయణుఁ డిప్పుడు, ఇక్కడ, ఈరూపం
బున మంథునని యెట్లు చెప్పనగు?

మంజరి—మహానుభావా! పోనిండు. ఇంక సంతకాలములో మాసెచ్చెలి వనోంధం
వీడేరఁగలదు.

వృ-తా—కాలనిశ్చయముచేయ నవకాళములేదు. కాని కార్యము నిశ్చయమా; తప్పదు

మంజరి—సెచ్చెలీ! నీవింక ధన్యురాలవు. వచ్చికపని పండయినది. ఇంక సెలవు
పుష్పకొందమా?

విమల—మంజరి! ఆఁగుము. ఈపూమంజరి యీమానికుంజరనకు సమర్పించి వచ్చెద.

వృ-తా—రాజపుత్రీ! కేవలము లోకీకోచితంబులగు నట్టి పగదనంబుతో మాకుఁ బని

యేమి ? భక్తియే చాలును. అయిన భక్తితో నిశ్చినది పుచ్చుకొనకుండుట పొడిగాదు. కాన దాని నాజ్ఞాని

విమల—(మెల్లగా బాలతాపనీకి విరిబొతి నీయఁబోయి సిగ్గుచే మఱి) మంజరీ ! ఆమునికుంజరున కీపూలమంజరి నొసంగుము.

బాలతా—మంజరీ ! మంజూలగుణమంజరియగు నీకుంజరయైన తన కెంజిగురాకు చేతులతో నాపూలమంజరిఁ దానేల యీరారు ?

మంజరి—మృగయగుటచే నును సిగ్గు పెంపున నపరిచితపురుషులని వెనుకీయు.

బాలతా—ఓహో ! ఏమాఘాతము ! ఎంతసిగ్గు !

గీ. నీరము నొసంగి సరసనె నిలుచునాఁడు,

హంసయని పిల్చి నర్జ్యోక్తు లాడునాఁడు,
సరము నందిచ్చి సోదెలు గఱచునాఁడు,

పురుషులము గామె ? యిప్పుడ పురుషులమఁటె ? 51

విమల—నెచ్చెలి ! చేలలము మన మీఁకొడఁచిసి వేసగానిచే నిష్కారణముగా మోస పోడి మిఁక రమ్మ. (బాలతాపనీపై పూలబొతి విసరి చటాటునఁ బోవును.)

బాలతా—అబ్బా ! చెదరిన యీమదనశరకోటి నావ్యాధయపీతి నెంతగాటముగా నాటినది !

ఆ. వె. దంతిగమన పూలబొతిని విసరంగఁ

చెదరి పూలు నాటె హృదయపీతి
చెఱకువింటిజోదు గుటి నేసిన ఫిరంగి

గుండు చిట్ల రవలు నిండునట్లు. 52

(అంతటఁ గలయంజాచి) ఏనీ, ఆమందమాన భైఃపీమందరంబు దొలంగి చనెఁగాఁబోలు. అయ్యో ! ఎంతమంతభాగ్యుండను ! మందమత్తిం దొందరపడి, మంద రదనకుం దొందర గలిగించి, మందరం దసరారు వింతు దూరంబుఁ జేసికొంటిని.

యోగి—రాజసింహ ! నీనిందులో నిష్ఠుండేసాముగా మందమత్తిచేయైతిని. ముం దర యక, తొందరపడి, బయలుపడి మందరిపని కెంతయో గండరగోళముం దెచ్చి పెట్టితిని. కానిమృత్యు మించినదానింగూర్చి విచారించిన లాభములేను. కర్తవ్యం బాలోచింపవలెను. రాజసింహ ! భ్రాజమానతేజోవిరాజమానయగు నీరాజపు త్రి ప్రజ్ఞారాబంబు నీనిప్పుడు వినియంటిగదా ? కాబట్టి నీవెట్లులయిన

నీరాపట్టిం జేపట్టి తానేమో, పాదుపాదఁ బట్టుచేవినిగదాయని విట్టిపడుచు
తోబుట్టువు దురకవానికిం గట్టిపెట్టుఁ గంకణము గట్టుకొనిన దుష్టురాలిం గేస
రిం బరాభవించి తీరివలెను. అనీచురా లలఁఘీరునకుఁ బురు తెక్కింపక
మానదు.

రాజ—యోగివర్యా! అట్లయిన నాపౌత్రిక వినుఁడు.

క ఈనిర్మలమతిమానం, బేనోడక కాచువాడ నిక నేమైనా 64
గానీ, రాజ్యము పోనీ; పూనితి నిదె వ్రతినఁ గత్తిముట్టి మహాత్మా!
యోగి—విరోధివేదండవీరసింహ! రాజసింహ! నీ కంఠవాడ కే యాడువు. కాని దీనికి
మంతు చేయవలసిగ పను ల్లికను గలవు

గీ. వడి నలంఘీరుగర్వంబుఁ బాపు టొకటి ;

యోధపుర రాజ్యరక్షణోద్యోగ మొకటి ;

నీరుమేనల్లు గద్దెపై నిలుపు టొకటి;

మించి యీనతివ్రతము చెల్లించు టొకటి.

51

దీని నెఱవేర్చు క్రియ బుపజేతును; రహ్మ.

(నీద్రమితురు)

3 రంగము:—కేసరిమందిరము ముంగలివసారా.

[గులామాలీ సారాయిబుడ్డి పట్టుకొని ప్రవేశించును.]

బలే! భేషాక్! ఎన్నిరోజుల్ని నాకీ పీనాకీ పక్కానిసాపానీ లేక నిక్కు
నీకాక అవ్రతూందిరా! అల్లా! పాదుపా మాపాదాల్మీడికి యెంత ఘట్టిహుమం
దోకాయించినాడో. బలే. బడేపాదుపా పాజవాక మహారాష్ట్రీ అమల్ పక్కాఅమల్.
ఇష్టో సైతాకదీఅమల్. గానా బజానా పీనా కందామేఖానా మందిర్రేలిచానా
లేక బందిఖానా కే మాధక్ గుండె బేజార్ అయిపోతూన్నాది ముజాల్మీ తాఖీద్
మంజూర్ సెయ్యాలీ! లేమా?

(తుదిమార్పుచేసి, ఏకతాళము పాటఁగా బాడవచ్చును.)

సీ. గానాబజానామె ఘుర్మేబనాయుది

కైవెక్కి కందాలొ ఖాదవలెను (లెన్)

టగచెన్నెకం చెక్కి లంచాల్ ఫిరాయించి

మేజువాణీలతో మెలంగవలెను (లెన్)

హుజూర్ బహరీమె మాజూమ్ బజాయించి

రోజు రోజునకును రోజువలెను (లెన్)

సాఫీన్ బిబీబల్ నీఖాసాసాయించి

సాకీర్ల మూకను సాకవలెను (లెన్)

గీ బల్ హుషారీసె చంద్రి చేపట్టవలెను (లెన్)

పై తమాషాగ దానితో బలుకవలెను (లెన్)

సబ్బరాబర్హేభోగాలు సల్పవలెను (లెన్)

హాయిరే హాయి హాయిరే హాయిహాయి.

55

[అంతః కేసరిదాసియును చంద్రిభాగ ప్రవేశించును.]

చంద్రి—ఓరీ! గులాం! దా! ఏమిరా నాపేరెత్తుచున్నావు?

గులా—ఓసీ! చంద్రి! ఆవ్ నీకీ నిఖామె సెయ్యడాన్ని మాకీ ఉద్దేషం.

చంద్రి—ఓరీ! గులాం! ఈమారు నాపేరెత్తి నాపురాంతే తప్పకుండా కేసరిబా
యిగారితో చెప్పివేస్తాను.

గులా—ఓసీ! చెట్కూరీ! ఇలారాయే! నీకీ పీవాకీ పక్కాపానీ తెచ్చినామ్.

చంద్రి—ఓరీ! పింజారీ! నీపానీ పాకుగాను. అనీసా నీవేసం పాదుషా చూచినా
రంటె నీకు నిఖాకారు వెంటనే దేనిడీ నికాల్ చేస్తారు.

గులా—ఓసీ! చంద్రినీబీ! నీకీ మెహర్బానీ మాకీ పూరాగావుంటే బరాబర్. ఈపాకీ
గులాంపనికి నిఖాల్ దేనాకు ఖాతర్ లేదు. అవ్. బడేఫాదుషా షాజహాన్
మహారాజా హుజూమ్ ద రూ, అచ్చా సెపాసేస్తాసి. తోడా తోడా
తాగినూకు. పర్వావహీ. (అని బలవంతము చేయును.)

చంద్రి—ఓరీ పింజారీ! గులామల్లిగా! జులించేసి కులం సెవంగొట్టావురా? కేసరి
బాయి రానీ! ఇది నీలాంటి తాగుబోతుల ఆటపాటలు సాగుట కలంఘీరు
వారి పరిపాలనగాని చుటియొకటి కాదు.

(అంతః; కేసరిబాయి లోపురనుండి) ఓసీ! చంద్రి! హజారమున నాగందరగోళ
మేమి?

గులాం—అబ్బో! కేసరీ బేగమ్ కన్నా క్షాన్. ఇక కాలీక్ బుద్ధికెప్పి పరారీ అయి పోతావ్.

చంద్ర—అమ్మ! ఇదిగో! ఈగులాంపోడు జులుంచేసి నాకులం నెవగొట్టుతున్నాడు.

(తెర యొత్తవలెను.)

కేసరి—చంద్రా! ఏమి పొగరుబోతుతనమే. ఈసారాయిబుడ్డి యిచ్చటి కేలాగున నచ్చింది? మొన్న నేకదా ఫారుషావారు మనరాష్ట్రములో నెచ్చటనైన సారాయి మొదలైన వత్తుపదార్థములు వాడుకచేయటగాని, ఉత్సవములలోనికి మేజువాణీల రప్పించుటగాని చేసినయెడల శక్తిశక్తు విధింతుమని చాటింపించి నారు. ఇంతలోననే, రాజాంతఃపురమునందె రాజశాసనముం దృఢీకరించుట యా! మీకెంత కండకావరము గానున్నది!

చంద్ర—అమ్మ! ఆగులామాలీ యెక్కడనుండియో యీసీసాను తీసికొనివచ్చి యెక్కడ కొంతగడచివేసి మీసందడి యింక గానే పాపిపోవాడు.

కేసరి—కానిమ్మ. వానిపని బట్టిచెడ. ఇప్పుడు ఫారుషావారు దర్బారులోనే యున్నారేమో నీకు తెలియునా?

చంద్ర—అమ్మ! ఆరింకను దర్బారులోనే వున్నారు.

కేసరి—సరియే; ఈయుత్తరముంగొని దర్బారు మగియువఱకు వేచియుండి పిమ్మట వారి కొసంగుము.

చంద్ర—సి త్తం. (ఉత్తర మందుకొని పోవును.)

కేసరి—(తనలో) విమల బరాభవింపక గాని వా కీచనోపపాదం బుపశమించునట్లు తోచును. కానిమ్మ, కమ్మ! బంపియుంటినిగదా? దీనింగని యలంఘీరు రాక మసలునా?

చంద్ర—(పువేళించి) అమ్మ! ఫారుషావారు కొలువు సాలించి యిచ్చటికే కన్నా వున్నారు.

కేసరి—సరియే. నే నిందు పంతుకొనియెదను; మహాలులోని విసోదములను నేటికి మన్నాచేయుంపుము.

చంద్ర—సి త్తం. (విసరుమఁ దనలో) ఈ కుమ్మ తలకట్టుకొని పంతుకొన్నాది. ఈ దినమున యెవరిపాపం పండిందో?

[అపురంగజేబు పాదుషా ప్రవేశించును.]

అపురంగ—

చ. బలియుడు యోధపూరుజనవంతుడడంగె; మరాటి లొంగె; బె
బ్బలులగు గోలకొండ బిజపూరు నవాబుల తుగ్గి శృంగంగె; నా
ర్వులుపురి సాత్నమీలకుఁ గనుల్ తలకెక్కిన విట్టెకులై; బం
దెలమున ఛత్రసాలుని మదింగలగర్వము కుంగి నేటితోన్.

కాని, యింక నుడయపురిరాజులు మాత్రము స్వాధీను కాకయున్నారు. కానీ
నాకు వీర లొక లెక్కయా!

గీ తలఁచినంతనె వైరుల గెలిచి సర్వ
భూతలంబు నేకచ్ఛత్రమునను నేలు
బ్రాహ్మబలున కలంఘీరు పాదుషాకు
రాజపుత్రు లనం దృఢప్రాయులుగద.

57

వైరిలోకంబు నిర్మూలించుట కతిశయకాలంబుననున్న సేనివును కేసరిబాయి యంతి
పురంబునకుఁ బోయెద. అరే! గులామా!

గులామ్—హాజర్ మెహర్బాజ్! దోస్తాజ్! హుజూర్!

అవు—ఓరీ! గులామ్! కేసరిబాయి మహలునకుం దోవఁ జూపుము?

గులా—జీ! మహారాజ్! ఇరర్ దోస్తా కేసరిబాయి నుల్తానా మహల్ కీ యెల్తాది.

అవు—సరియే; మేము జనానాలానీం బోయెదము. నీవిచ్చటనే యుండుము.

గులా—హుజూర్ కే. హుకుమ్.

అవు—అ! ఇదియేమి! నేను మా కేసరిమహా లింగ వికాసహీనముగా నున్నది!

సీ. అపురూపమైన జన్మత్రపుబాహ్మ లిచ్చోట

బాగుగా కుంకాలు లాంగవేమి?

వివిధరూపముల నివ్వెఱజేయు జలయన్త్ర

చిత్రము ల్పన్నీరు చిలుక వేమి?

మెఱుపుఁగాంతులఁ గనుల్ మెఱుఁగిల్లుఁ గొన గజ

దీపాలు పెవయి దోవవేమి?

పాశ్చాత్యభూపతు ల్పంపిన నజరుల

నింపి గదు లలంకరింప లేమి?

కలుదెఱంగుల రంగులఁ జెలు వొసంగు

హూణదేశపు జంత్రపు ల్మానెఁ బనుల

మహాలులోన వినోద మ వ్వాటలేదు

కారణం బించుకేసియుఁ గానరాదు.

58

అదిగో పరిచారికయగు చంద్ర సేవించుచుండ నానాంశతూరికాతల్పంచున
మీను బేర్చి కేసరి నిద్రించుచున్నది. (సమీపించి) ఏమీ! ఈమె విగతాలంకృతయై
విన్నబోయిట్లున్నది. అక్కటా!

గీ. పగఱపాగ రూడెనను శుభవార్తవృష్టిఁ

బొంగి మన్మనోర్ఘురి దరు ల్పొరిలిపాట

దాని నొక యానకట్ట విధాన నాపె

సంతిపురమున నేటికలంత యకట!

59

అయిన నీచంద్రసదీగిన పంకతులు తెలియునేమో. చంద్రా! నిత్యకళ్యాణము
నూ, పచ్చతోణమును నైతకర్పు నీ కేసరిఁలాసమందిరము నేఁ డిట్లు వికాసహీనమై
యొండటకుఁ గారణమేమి?

చంద్రా—ఫాదుసామారాజా! దేవీగా రీయశ తమచరీరం కొంచెం జబ్బుగా తున్న
దని, అన్నియనోదాలికి మన్నా సేయించారు. ఇంతకన్న యేరుకారణము నాకు
తెలవదు.

అవు—సరే; మించిన దేమియు లేదు. (తనలో) ఈమనోన్యామలకారణం బేమి
చెప్పుమా!

కేసరి—(కలలో) ఓరీ! దిచ్చపుజోగి! నీవేలరా! నాపై కుటివచ్చుచున్నావు!
ఏమేమి? మాయందటితోడను మొగలాయీసామ్రాజ్యమును మ్రింగివైతవా?
ఏమిరా? కొండచిలువవలె నోరుదెఱచి నాలుకం బాచుచున్నావు! అమ్మా!
ఇదియేమిభయంకరవిగ్రహము! కనులెఱ్ఱజేసి నోరుదెఱచి మ్రింగుదునని నా
పైకి లఘించుచున్నది. ఏమీ! విమలవృతంబు దీర్ఘ ప్రతిజ్ఞఁబట్టితివా? అహా!
ఏమి యీమహాశక్తి? ఏమి మీరందఱు నన్నిట్టిప్పుకొని పోవుచున్నారు!
నాథా! నాథా! ఈక్రూరుఁబారినుండిఁ గష్టించు.

అవు—దేవీ! భయపడకుము. నే నిచ్చటనేయున్నాను. (కట్టిలేపి) కేసరీ! ఓబాలా!
నీవెంతజేలవు! కలఁగనినంతమాత్రమునఁ గలగుండుపడితిని.

కేసరి—(కేరి) నాథా! ఇది కలయా? నిక్కవమే యనుకొంటిని. అబ్బా! ఆ
దుశ్చరితులెవ్వరో నన్నెంత బాధించిరి. ఇప్పటికీ బ్రాణములు వదుటబడి
నవి. పాడుకలఁ గంటిని. ఏమి కీడు మూడనున్నదోగదా?

అవు—అదిగో! ఇంకను నీకుఁ బూర్వమతవాసన పోలేదు. ఓసిజేలా! కల లేమిచేయఁ
గలవే అదిగాక,

మ. వితతారాతిమదేభయాధముల తీరిం దాఁకి తత్తోశసం

స్థితివిత్తంబను మేద మూడ్చి విజయశ్రీమించుచు భారత

క్షీతిభూమిధరగహ్వరంబుల నదా స్వేచ్ఛ నివ్వనోదించు నం

చితధిల్లిశ్వర కేసరీద్రగృహిణీ! చింతిల్ల నీకేటికే? 60

దీనికేమిగాని, కేసరీ! నీవియ్యెడ వినోదముల మానసింపఁ గతమేమి?

కేసరి—మహానారా! ఒక స్త్రీ దురభిమానపరవశయై నన్ను బరాధవించినది. ఆపయి
గోరుడుట్టుపయి రోకటిపో టన్న ట్టిచెడుకలఁ గంటిని.

అవు—(కోధమతో) దేవీ! స్వప్నము మఱచి సంగతిం జెప్పము. ఏమీ! నిన్నొక
స్త్రీ పరాధవించినదా? నమస్తరాజులోకభీకరనిర్వకప్రరాక్రమవిరాజితుఁ
డగు ధిల్లిఫారుషు పట్టచుపీషిరగు నీకును బరాధనమా?

గీ నిరుకమానుఖిలున నిజగుహులారు

సీమ నిద్రించు కేసరిం జెనకి కలచ

సాహసించిన యొక మృగశాబ మల్లు

నల్లంపఁ దెగించిన నెలఁత యెవఁతె.

61

కేసరి—పరాధవించుట న న్నొక్కదానినే యయిన నాకంతవిచార ముండకపోవును.

అవు—ఆపాఁగఱుఁబోతు తగవుమాలి నన్నుగూడ నిందించెనాయేమి?

కేసరి—చేటి! ఘాతుకవారి కీచీటి నందీయవే— ఆమెటుమాటలు నానోటననఁజాల.

అవు—(చీటిం జదివి) ప్రియా! ఈమె నీచెల్లెలు విమలయా? ఎంతకండ కావరము!

ఒక్కఁమిషచులో దీనికి గర్వభంగము కావించెదను.

గీ, అమరసింహున కిదె యుత్తరమును వ్రాసి,

విమల రప్పించి దాని గర్వము నడంచె,

బాల నీవంటయిటి కుందేలొనర్తు,

పిదప నీనచ్చినట్లు గావింపవచ్చు.

62

ఇదిగో! తాభీడు వాగిసి సదరుద్దీతున కంపుచున్నాను. ఇంతమాత్రమునకే వంత
యేల? (సమీపించి) కుందరి! ఇప్పుడు నీ మొగమున కొకకొత్తసాగను వచ్చినది.

క. కేసరిమొగ మలచుదుగ్గిన

కే సరి, కనుదోయి కలువకే సరి, ధృతి నీ

కేరి కేసరికే సరి

కేసరినడు మెన్న రాజకేసరి సరియకా.

63

కేసరి—ఏమి నేర డీక్షవ్యాజకరణ! నాథా! ఆరాతివీరవాణిని చూడకేసరులగు మీ
కు రాణి నెప్పుడయితివో, అప్పుడే కేసరినయితిని. అదిగాక,

తే గీ. మించి మును తండి కరుణ బోలించునాడు

మడపుటచుగ్గురేగి పైగదిసి తాళక

గరిని నెదిరించి యెత్తు బంగారు గొనిన

కేసరికి రాణి కేసరి కేసరిగద

64

అవు—కుందరి! చిన్ననాటి యేకగులపోరాట మాటయా జ్ఞాపకము తెచ్చు
చున్నావు!

గులాం—(హాసముననుడి) ఖాసా వజీర్ షాదుషావారికి దరఖాస్తు పంపినా

కేసరి—నాథా! గులాం వజీరువద్దనుండి మనవి తీసికొని వచ్చినట్లున్నది.

అవు—ఓసీ దాసీ! చందా! దానింపిసికొనిరమ్ము. (దాసి తెచ్చియిచ్చిన తేఖుంజదివి)

కేసరి! మే మిప్పుడెవత్తుము. ఏదీ! (మద్దిడబోవును.)

కేసరి—చాలు! చాలు! ఏ మంత తొందర?

అవు—

తే. గీ. ఆరవిలివర్వతపోతమందు రాజ

సింహునైనట్లు లొకలోయచెంత జాగి,

అశ్వకుమారు సిబ్బంది నడ్డగించె

నట, హుటాహుటే జని దాని నరసివత్తు.

65

కేసరి—ఏమీ! యవరాజు అక్కరుసిబ్బండలనే! అయిన నుపేక్షింపరాదు.

(అపురంగజేబు నిష్క్రమించును.)

కేసరి—చంద్రా! వారముదినములనుండి మన జనానామందిరమున కొకపయిగంబరుండు వచ్చుచు బోవుచున్నాడు. అతడు మక్కా పక్షియలను మించిన మహిమగల వాడట. నేడతడే డిమెడకు రాలేదా?

చంద్ర—అయ్య! వచ్చేయేళయింది. అదిగో పాట యిశొస్తుంది.

కేసరి—పోయి వానిఁ బిలుచుకొనిరమ్మ. ఈస్వప్న ఫలము కనుగొందము

(దురమునండి పక్షియపాట వినంబడును.)

చంద్ర—చిత్తము. (పోయి పక్షియతో బ్రవేశించును.)

పక్షి—(తనలో) అయ్యో! చెప్పినచొప్పువ నిన్ని దినంబులనుండి యిచ్చట వేగుఁ గను చున్నందుకు నేడు స్థాకమగునేమో! నిన్న వాగులామున కొక్కింత సారాచక్కనొసంగి యంతఃపురరహస్యములు వెడఁ గిక్కించితినిగా! వానినే యీమెకు సోద చెప్పి నమ్మకము కలిగించెద. రూపవగరవిశేషములు వాతఁ గొంత యాధారము కాకపోవు. అగులా మేమేమియో పేరలుచు యోధపురిపురోహితునిమాట సందిగ్ధముగాఁ జెప్పె. దాని నిజ మారయవలెను.

చంద్ర—పక్షిరయ్యా! అదిగో! వేగంగారు నీకోసం నూస్తున్నారు. రా!

కేసరి—పక్షి! సలాం! రండు. ఇటు గూర్చుండుండు.

పక్షి—సలాం! సలామత్ రహమానా! అల్లాకీ మేనార్బానీమే మీకి నుఖం వుండాది. మట్టిందీమోతీ పట్టిందీబంగారంఅవతాది. మీకిబహుత్ జనుం రాబో తాది. కానీ కొద్దిరోజుల్లో మీకి దిల్ పర్షి కావొందాది. మామేమే దాన్ని ఆలోచన సేస్తూఉండాదు. నీకీబాయీ ఇస్లామ్ కే దూషక సేసింది. బేటి తెచ్చింది.

చంద్ర—అబ్బో! యీపక్షిరయ్యాకు కర్లసికాచి ఉందాయేమ చెప్పా? నూనినట్టుగా నే పుట్టుపూర్వోత్తరాల్లో గుట్టుమట్టెల్లా నెప్పేస్తున్నాడు!

కేసరి—అవును. నిజమే. ఇదియిటుండగా నేనొక పాడుకలఁ గంటిని.

పక్షి—వ్యప్తం! ఫర్వానో! మేము సమాన్ సేస్తాం. కానీ మేము అడ్డెసవాల్కీ తీక్ సమాధానం నెప్పు. ఫాదుమెవార్కి నీకీ బాయీకి బేటిమాట నెప్పిసావ్. సేపే ఫాదుమె యేమే సేసినాన్ ?

కేసరి—అ! చెప్పితిని. అప్పుడే విమలనబట్టి తెప్పించుటకు తాళిమ పంపినారు.

పకీరు—అరే ! రే ! అల్లా! ఎంతబద్ధిలేని కామ్ నేసివావ్. ఇన్నికీ మొఖా ఫాదుమా సూస్తే నీకీ ఆబోర్ సిక్కుతాదీ ?

కేసరి—అయితే తాభీదప్పుడే పంపితిమిరా ! ఇప్పుడు చేయునదియేమి ?

పకీరు—ఏమీలేదు. దాన్ని నీకడలో ఉంచుకో. ఫాదుమా! సూడరాద్. భద్రం.

కేసరి—సరే ! కాని నాకలసంగతి చెప్పివారుకారు.

పకీరు—ఆ ! స్వప్నం ! నెస్టూ. (నమాన్ చేయుట వట్టిది) అచ్చా ! ఇది మరీ యేమీలేదు. బొమ్మకా పికాది. ఇక్కడ ఒకబడేబొమ్మకా జపర్ దిస్తుమే ఖాని నేసివార్ - ఆడు వీడ అయి నీకీ వీడానేస్తాద్. పగ్వాహి. ఇదే ఉంగ్రామ్ వెట్కో.

(ఉంగరమీయఁ గేసరి భరించును.)

కేసరి—చంద్రా ! ఇదియేమే ? ఇక్కడ నేట్రాహ్మణుని జంచినేసిరి ?

చంద్రా—అమ్మా ! జోదువుకునుంచి, ఒక బాపయ్య ఉదయపురాని కుత్తరాలు పట్టుకొలుతూనే మనచారులు మాని అతన్ని సంపేకారంటు. గులామన్నాడు.

పకీరు—వెడల్కా సరిపివార్ - ఉత్తరామే ఏమివున్నాది ?

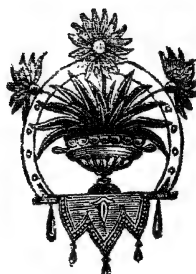
చంద్రా—అదేమీ-అవుత్తరంలో ఎవరో తల్లి తనకు వంటల్లా బాగులేదని పిల్లొచ్చి పవించుచుని తమ్ముడికి రాసిందంటు.

పకీరు—దేఖో ! యెంతభూరం - అవుత్తర మేమనేవార్ ?

చంద్రా—ఏంచేస్తారు ఫాదుమావారి కిచ్చేవారు.

పకీరు—ఇఖి మాకి కఖిత్ నహీ- నమాస్కిపోవాలా. మాకిసెలవు. సలాం. (పయికిరచ్చి. ఇంకఁబోయి ఫాదుమారహస్యములు కనుగొనవలెను.

(నిష్క్రమించును)

శ్రీ

రసపుత్రవిజయము.

తృ తీ యాం క ము .

1. రంగము—విమల పృథుదావనమందిరము.

లయగ్రాహి.

మొల్లముగ నల్లుకొను మల్లెపొదఃశృంగ బిఱ్ఱముః

డుల్లనము లాడి మది నల్లసిలఁజేయఁ

వల్లరుల తావిఁ గొని పిల్లఁజలిగాలి సుమ

వల్లరులఁ జేరి వగ పెల్ల వెనుఁ ద్రోయఁ

వెల్లనగు వెన్నెలల వెల్లువలు పాటి మది

వల్లపుఁ బొలాన స్మరవల్లి నలరింపన్

చల్లని వసంతసిశఁ దల్లివలెఁ గాచు నెల

వల్లపుల కోర్కెల మొదట్లుచిగిరింకఁ. 66

(నిట్టూర్పుపుచ్చి హా! హా! పిండి యారఁబోసిట్లు బ్రహ్మాండము నంతయు నిండుకొనియున్న యానిండుపున్నమనాఁటి రేమెండ మహిమండలంబునంగల సర్వ జంతుసంతానంబున కెంతయో సంతోష నాయకంబే యయినను ననుఁబోలు విరహిణీ జనసమాహమ్మునకు మాత్రము మధాకరకరవిముక్తసమ్మోహనాస్త్రంబో యన సంత తసంతాపకారణం బగుఁగదా! ఆహా! నా డాసరోవరప్రాంతకాంతారమహిరుహం బు పొంత నాయంతరంగం బపహరించిన యాధారుణీకాంతుని, నవయుఁతీచునోవినూత నరతీకాంతుని, స్వకీయముఖవికాస తృణీకృతశర్వరీకాంతుని, మన్మథఃకాంతునిఁ గృమ్మ ఱు గనుల కఱపునీఱు గనుంగొను భాగ్యము నాకబ్బునో లేదో ?

ఆహా! ఆ లేజన్యనంపునవ్వుమొగంబు నొక్కపరి చూడఁ గలిగితి నేని, క్రొవ్విరి నొవ్వకుండ నవ్విరి మొవ్వంపుంబేటిక నివ్వటిలు పువ్వుఁడేనె నాస్వాదించుమధువ్రతఁ

బుధిభంబునఁ జెప్పుచెదరకుండఁ జటుక్కునఁ జెప్పితిగింతఁగొట్టి, పక్కన నగించి, మఱుక్కునఁ జెప్పితిన్నో, మిక్కిలి మక్కువ నోహారఁ జేయు నభరమభరమధార సభారలం దనివితీరఁగొలి నావ్యాసయును వేధించు నీమదనతాపహంకారతిఁ జేసికొని యుండునుగానా!

బాపురే! ఆచిన్నారి పొన్నారి గుఱ్ఱమామిడిగున్నతిన్నె పయం బకలింది నాకన్నులంబడిన యాకన్నెలనన్నె కాడు, కన్నులు వెన్నెలతేరి చెన్నఁ దన్ను విన్నాణంబునె మొగంబువాడు, చెన్నమీటు చిన్నెలవాడు, సంక. వెన్నెలం దృఢీకరించు మ దహాస. బువాడు, ఏయన్ను మిన్నకైన నోహారఁజేయు నెలబ్రాసుం పుటుంద కాడు, నూనూ. గుమీసలములవాడు, వెదదయుండువాడు, ఆనెలతేడు, వలతేడు నాయెడంద నెవరాయుపన్నవాడు ఒకవేళ నాఁటి ధైర్యవేద్యాలయము లోని పడుచు జడకారియు, కాకపోతీరమందలి వ్రావోటలోని బాటసారియు, దేశ త్రేయముగోరి “పరోపకారాధిమండలం” చురుకట్టు వెక్కురాప. బుల నీదిక్కున సంచరించుచున్న యుదయపురపురాజాచారి మామూహములు : వుగవా ? ఆరుటకు సందియును లేదు. కాని కాకపోవుటయే సందియును. ఏలచన, నాచులమారిమకు నా ముదుసలి జడకారి “ఇక్కడ, ఈమాటలున నుడునని యెట్లు చెప్పవగు”నని చమ త్కారముగాఁజెప్పి తిప్పించుకొనియె. కావున నాయూని సరియే ఎన్నియవలలోఁ గప్పినను సంపెంకభువ్వ పరిమళింపకమానువా ?

మంజరి—(పొనేరింది) చెలీ! వినుట! ఇంకను నిద్రపోలేవా ? నీకిక నదేలోకము కావోలును ? చుజల నాఁటిబాటసారియు, జడకారియు, సామెత్కరించి కేమి! “వెట్టిసదిరింది రోలి తలఁజుట్టు” చున్నట్లున్నది.

విమల—నెచ్చెలీ! నీపరిహాసముల కేమిగాని నాకీరేయి నిదురిపట్టుకట్టులేదే.

మంజరి—అవును. ఎట్లువచ్చును ? నెచ్చెలీ! నీట్టి పిచ్చిమరులు తగదు.

విమల—చెలియ! అదికాదే. నేను మిక్కిలి యుక్కుగానుండటచే కంటికిఁ గూర్చు రాకున్నయిది.

మంజరి—చక్కెరబొమ్మా! ఈ మాక్కునఁ గానింబు నేనెఱుంగిందికాదు. కావున నికనైన నిద్రపో. నిద్రలేచున్న జేహోగ్యము చెడదు. పగల్గెల్ల భావిభాగ్యం బులం దలంచుకొని యువ్విశ్మయమవు గాని.

విమల—చెలీ! ఏమిపరిహాసము చేసెనవు! నే నెవ్వరిమీఁదలైన పిచ్చివ్యామోహము వ్రాసుకొని యుంటిఁగనుకొంటివా ?

మంజరి—ఎవ్వరినిఁదనోయన నేల ? ఒక్కరాజసింహునిపై మక్కువయేకదా యీ మిక్కుటంపు టుక్కకుఁ గారణమైనది ?

విమల—చక్కెరబొమ్మ ! నీయొక్క సక్కుములకేమిగాని నిరురరాక యులునుపోకకు గేనోక చక్కనిశృంగారనాటికలోని విరహిణీనాయికాకథాభాగముం బలిపుచుంటిని. ఇంతమాత్రమునకే మనసులో లేనిపోని యనుమానము లూనఁ దగునే ?

మంజరి—ఏమో ? నీనానాయికాభాగము పఠించుచుంటినో నటించుచుంటినో నీకే యెఱుక. కాని నెచ్చెలీ ? అప్పుడే సగమురాత్రి మించినది. సంచుకొమ్ము.

విమల—చెలీ ! నాకేలయో నేఁటిరేయి నిద్రరాదు. కేళీవనంబునకు వచ్చెదవా ?

మంజరి—ముద్దుగుమ్మ ! ఎంతముగ్ధరాలవమ్మా ! అర్ధరాత్రియఁదా, ఉద్యానవన విహారము ?

విమల—నెచ్చెలీ ! పుచ్చపువ్వునలెన్న యీవెన్నెల కన్నతల్లికదా ! తల్లిచాటు పిల్ల కేమిభయము, పోదము రమ్మ

మంజరి—కొమ్మ ! నాకెంతమాత్రము సమ్యక్తిలేదు. మై నీచిత్తము. మొగట మనము కోట విడిచి విడిగా నీయుద్యానవనమందెగమున నివసించుటయే తప్ప. ఆమీఁద సర్ధరాత్రిచుండిట్టి పుంసముచే నూట రెండవతప్పు; ఇంక కేళీనివహారమునకుం బోయి చుట్టులుగా మూడు తప్పులు చేసిక పిమ్మటకాని నీకు నిద్రొట్టదు కాఁబోలును.

విమల—చూచి ! కోపగింక. గాలిలేమి నొడలుతుకెత్త నిద్దురమి నట్ల టిని. పోనీ ఉపరనంబునకుం బోవలను. అదక్షిణద్వారమైనను దెఱచెదవా ? గాలిరమ్మ నేమో ?

మంజరి—అదియు నాకిష్టములేని పరియే (పోయి తెఱచి ద్వారమునకడ్డుగాఁ బండు కొనును)

విమల—(సోపాపయిం బండుకొని నిద్రపోవు)

[అంత సదరుద్దయ తాళిపట్టుకొని సిద్ధిలతోఁ బ్రవేశించును]

సద—బలే ! ఎన్నిరోజుల్ని నిఖాసెయ్యడాస్కీ ముకీ మంచిదఖాత్ వచ్చిందిరా భాయి. అల్లాకీ మెహర్బానీసే అచ్చాచావకావం సిక్కింది. అన్నవ్వుసే ఈ యిమ్లా ముకీ నిఖాసేస్తే మక్కాలో మసీద్కట్టిస్తాన్ పక్షిగీ దరోబస్తు ఫులాన్ బాల్ సేస్తాన్ అయితే పస్తూతం యిమ్లాని వుడాయించే బందోబస్తు చేయే

వాల. బహుత్ జరూర్ మే హుషార్ సే సెయ్చాల. అరే కొబ్జా సిద్దీరాం.
ఇద్రావ్. మనం ఇదర్ రస్తామె యెండ్లీ వచ్చినామే నీకీమాటమ్ ?

సిద్దీ—నై—సర్దార్—మీదీ హుషం పట్కావస్తూవున్నామ్.

సద—జేఖో ! ఇది రూపపూర్ జమీ ఉమ్రావ్ అమీర్ సింగ్—మాటం—కేసరి బేగమ్
కేబాబ్. ఆడ్కిదున్నీబేటీ ఇమ్మీ ఖేల్చుగ్ ! ఇహ్లా హుషార్ సే దాన్నిపట్టి
ఫైద్ చేసి తీస్కాపోవాలా. జరూర్ ! ఫాదుషా జీ తాఖేదే.

సిద్దీ—హుజూర్ హుషంబరాబర్ సేస్తామ్ వచ్చార్.

సద—అచ్చా— జల్దీఆవ్ (గోడవాటిపోవురురు.)

సిద్దీ—(మేడవైపుచూపుచు) సర్కార్ జీ! జేఖో! మండిర్యపుష్పర్ మిమ్మా. మిమ్మా
దీపం. దచ్చివమ్మే దర్వాజా తెఱచీవుండాది.

సద—అచ్చా. మండి ఆజ్ క రోజ్ మంచి అచ్చవ్వం జల్దీవుష్పర్ కేబాబ్. ఎవరూ
యెకరూవుండాది నూసీ చేగీసెప్పు. కఫడ్ దార్.

సిద్దీ—సర్దార్. దారీతెల్వారు తెన్ను తెల్వారు, మీదికిమెక్కడం కష్టం.

సద—ఇదేనూడు. బడేతమామ్చేస్తాక (అని సందిలోని యెడుమునుదీసి మేడకు
—తాడుకట్టి మేడమీదికి విసరును) ఇఖ తాదూపట్కా వుష్పర్ బావ్. హుషార్.

సిద్దీ—(తాడుపట్టుకొని మీదికెక్కి) సర్దార్ ! అచ్చవ్వమ్మే దర్వాజా తెఱచీవుండాది.
కాని యడ్ల యద్దరు వున్నార్. ఒకటి సోఫామే బిషాణా నేసింది. రెడూ
ఖింద తినానీమే సోయా నేసింది.

సద—అరే! కామోమ్ ! మేందు నిద్రపోతున్నారలేదూ నూడు.

సిద్దీ—ఎట్లు నూడ్డు ? ఇద్దరు బిషాణాపర్ వున్నారు.

సద—దాన్నిపుపాయం సెప్తాక నునా - దమ్ మరీమ్ వస్తూందీ లేదూనూడు. అరే
మంచి నిదర్న నం నూడు.

సిద్దీ—(చూచి) అచ్చా వస్తూవుండాది.

సద—ఇదే కప్పీ. మేణీకీ కట్టి సోఫాతో నే దిందివేయ్. కఫడ్ దార్.

(సోఫాతో విరులను కిందికి దివియెగ్గుకొనిపోవురురు.)

2 రంగము—యోధపురసమీపమున

మొగలాయీల శిబిరము.

ఫకీరు—(ప్రవేశించి) నాదాకేసరికి స్వప్న ఫలము చెప్పునెవలైన కొన్ని రహస్యం
బులు తెలిసికొంటిని. మిగిలినవగుటల నెఱుంగుటకై యిప్పుడీ మొగలాయీ

కిరీటుతో వచ్చితిఁగా; నేట రేపట వచ్చినపని ముగించి యోగివద్దకుఁ బోవ
లెను. పాపము ! రూపపురమున తన నెచ్చెలియును విమల మొన్నటిరాత్రినుండి
యు కానరాలేదని వెదకుచు మంజరి నిన్న నిటఁ గానఁబడినది దానికే గొంత
యుపదేశించితిఁగాదా, వైని దైవమున్నాఁడు.

[అంత అపురంగజీవు మున్నఘానుతోఁ బ్రవేశించును.]

అవు—ఫీక్ జీ ! మీరిచ్చటనే యున్నారా ? ఇక నమాన్ చేయుదమా ?

(చిత్తము అని యందఱు నమాన్ చేయుదురు.)

(మయిస్తాఘానునితో) మామాజీ ! జోడ్డుగపురాణి నగరములోలేదా ! కానీ !
ఇదియు ననుకూలమే ! మామా ! అన్నట్లు యువరాజు, అక్బరుసహాయమునకు
సిబ్బందులతో దిలేర్పానుఁడు వెళ్ళియుండెనా ?

మయి—చిత్తము. నిన్ననే దరోబస్తు తయార్చిసేసి పంపిశామ్.

అవు—మామాజీ ! చూచితివా ? ఈయూపిల్లి పర్వతములందలి సృష్టివైదిత్వ శృంగా
రము.

సీ. జనుపుర జోడ్డు రోదయపురాజ్యములు

నలుదెసల్ బురుజులై బలీసియుండ,

అలచితుర్గఁడెము సీహద్వారమై తూర్పు

దిక్కున నెక్కుడై పిక్కటిలఁగ,

భూరిభూమీధరాబూమహాశిఖరము

పెక్కెంబు గంబంపు తీవీ దనర,

ఒకదెసలూసి మఱొకవంక చాంబల్ పు

వాహమల్ పరిఖలై బలిసిపాఱ,

ఆరవీలిదుర్గ మిచటఁ జెన్నాఱు నొక ని

సర్గదుర్గమై పరులకు దుర్గముమయి

రాజపుత్రుల కాశ్రయరాజమయి వి

గాజమానస్వభావచిత్రిముల మించి.

67

మామాజీ ! అందులో సీమోధపురదుర్గము యోధానుయోధులకు నీరహితము
రాష్ట్రాధిపతి యోధులచే సరంజీంపఁబడుచుండుటచే నన్నిటికన్న మిన్నగా నెన్నఁ

దగినది వీరు మరణమన్నఁ దృఢప్రాయముగాఁ జూచెదఁక. హిందూస్థానముం దెల్ల యెడల నిట్టి సర్దారలే యున్న యెడల మనవారి కిచ్చట కాలుపెట్టుటకైన నవకాశము నిచ్చియుండరు సుమీ.

గీ. మేనఁ బ్రాణంబు తొఱగినఁగాని కేల

వాలునుం డాలు విడనాడువారు కారు

వీరబలులైన రహతూరు వీరవరులు

చొర నశక్యంబు, వీరుండ, జోడ్పురంబు.

68

ఈయోధపురమునం దతిరథులును, అతిరథశ్రేష్ఠులును, మహారథికులును, మహారథి కాధికులునగు వీరాధిపీరు బుండలెట్టియేదా కాఁదాజోడ్పురరాణి గౌరవము చిక్కినదిం ఈరాజ్యము దక్కించుకొన నేదియేని నిరపాయంబగు నుపాయం బాలొ చించి చెప్పును.

మయి—మామాజీసర్కార్! ఇప్పు డేమం అగల్ బగల్ అల్లకల్లోలం జాస్తీఉన్నాది. లడాయిక్ అవకాశంలేదు.

అవు—అయిన నీయాలోచనయేమి ?

మయి—ఇక్క వొకహద్దీ జనవంతసింగ్ నుట్టపున్నాడే. అడ్కి రాజ్యంయైనై ముప్పుయి లబ్బెల్ లంచమ్ మన్ని యిస్తాడే ఖరార్ నేసినాడే.

అవు—సరియే. ఇంకను జూచెదవేమి? ఖరారుప్రకారము విత్తముం దక్కించుకొని, అతఁడు జస్వంతునికి జ్ఞాతియనియు, ఉదయపురములోనున్న బాలుఁ డజిత సింహుఁడు జస్వంతుని సంతానము కాఁడనియు, రాణి యెవ్వరో దాసీపుత్రుని జేరఁదీసి, అన్న గారింట్లఁ బెంపబంపించెననియు, జస్వంతుని కుమారుండగు మన్మాదాజీయను రాజపుత్రుని డిప్పుడు ఘాదుషావారి దర్బారులో రాజ్యపాలన విధాన మభ్యసించుచున్నాడనియు జాటించించును.

మయి—అచ్చా! సర్కార్ సలహా బడేటాయ్క్ వుంకి, మామాజీ! ఇఖసర్కార్ కామ్ సాసాయింకి నస్తామ్. (తనలో) ఇదె వఖత్ మే మంచిజాగీర్ సంపాదించ్యా.

(నిష్క్రమించును)

అవు—ఎవరక్కడ ?

చారుఁడు—(ప్రవేశించి) ఘాదుషావూరాజ్ సలాం,

అవు—నీవ ? విసుల సమాచారమేమి ?

చారు—ఘాదుషావారీ తాభీద్యేమాఫక్ సదరుద్దీక్ యిమ్మాకి ఖైదుచేసివార్.

అవు—మంచిది. నీవు వెంటనేపోయి కేసరీబాయి చీకటికోటలో విమలను ఖైదు చేయింపుమని సదరుద్దీనునితో చెప్పుము. పొమ్ము. ఇదిగో హుకుం. (హుకుమీయ చారుడు పోవును) ఫకీరీ! నలవు!

(నిష్క్రమించును.)

ఫకీరు—(మందుకువచ్చి) నేడు పెక్కరహస్యము తెలిసితిని. ఇంక నవశిష్యులెను. వెంటనే పోయి యోగి కెరింగించెదను. (పోవఁ దెరవాటును.)

3 రంగము — చెఱసాల.

విమల—(విచారముతో) కట్టా! స్వతంత్రించి చేతకల నెట్టిమహాపద్రీనముం దెచ్చు కొంటిని అమ్మా! నాడా యశేషశేషుషీపునూనమంజరి మగు మంజరి సమంజసహిగోపదేశపుంజముం జెవిం జొఱనీయక యిక్రైవడిం జెడిపోవనై నడిరేయిం గడువడి దక్షిణవార్తం బేల దెఱపింపం గడంగితిని? కడంగితినిపో! తఱిజూచి కాచికొని యున్నట్టు లుత్తరాననే యాహంతకారి నిద్రాపికాచం బావేంపనేల? ఆవేందిగ నేమాయెను. ఏమాయనెఱుంగక యెట్టిమహాపద్రీ నంబు లందైన మేరునకుమేనై పూజింబునకుఁ బూజింబై, కంఠిఁజెప్పలవలె నన్నంగసాకుచుండెడి వివేకమంజరికి, మంజరికి, మంజులగుణసుమంజరికిఁ గూడ వత్తుమందు చల్లిన స్థానిముసంజుననే నిదురరావలయునే? వచ్చిననేమాయె; మాయలమాయలగు నాయుచ్చులు యమదూతలవలె వచ్చి నన్నిచ్చటికి ముచ్చిలిండుకొని రానేల? తెచ్చిన నేమాయె; ముసలిమానుకలెన్నయీ ముసల్యము ననుంగని మరులుంగొని పలుధంగుల బాధించి యీచెఱసాల నునుప నేల? అక్కటా! విధి యెన్ని యిక్కట్టులకుఁ బాల్పడఁజేయుచున్నవాడు! ఇక్కడ నాకెవరుదిక్కు?

[అంత సదరుద్దీను పోవేయెను.]

సద—ఏమీ యిమ్మా! ఇంకా నీకేబుద్ధి తిరిగిందీలేమా? ఈబందిఖానాలో నెందుకు హాళిగా దుఃఖపడ్డావ్? నీకీ మంచిసదుపాయం నెహ్లావ్ మనో. కేసరీబాయ్ నీకీ శేఖ్నాకు యెందుకు హుకుం జారీచేయించింది మాలావ్?

విమల—ఓయీ! నీకుసందేహులకు నాకర్థము తెలియదు. నావక రాకుము.

సద—నీకీ వువ్ కారు సెయ్యడాకి వొస్తే మందేమం పడ్డావ్ యెందుకు? కేసరీ

బాయ్ నిన్ను తప్పా గులాబ్ కీ నిఖా సేస్తాది. యిన్కో నామాట. డేజో నాతాఖత్.

విమల—హా డైజోమా! ఈ కూరకాద్దులములనడుమ నొక మృగకాబుట్టు చిక్కి మిక్కిలి చిక్కులు పడుచున్న యాదిక్కుమాలిన నన్నుం గాపాడుము.

... .. అక్కటా! పూజనభి మాట నిరాకరించినఫలం బనభవించుచున్నాను గదా!

ఉ. తొక్కలోకింతరా బయలటివ్వునఁ జాఱఁదలంచి నిచ్చలుక
మక్కువఁబెంచు తల్లినుడి నాడెమునెంచక విఱ్ఱవీగి గూఁ
డెక్కి, అశక్తిచేతను మహాస్థలిఁ గూలెను చిల్కపిల్లనాఁ
జిక్కితి నియ్యెడక దురకచే జెలిమాటల నాదరించుటన్. 69

సదరు—ఇవ్వి! నీకీపర్వాసహి. ఒక్కావుసాయం సెస్తావ్ యిన్కో. మాకీ నిఖా సేస్తే నీకీ బడేబీసేస్తావ్. వుత్తసేయెద్దు యేద్యడం. మతం, గితంబోడేన్, నిఖాకరో.

విమల—అక్కటా! యింక- వాకేమిదిక్కు! ఈపలుగాకీ యేకాకీనగు నన్నేమి చేయునోగదా! ఓసినబంధూ! లొక్కకరక్షకా!

సదరు—ఓసీ! సవాల్కీ జవాబు సెస్తావ్ లేదు. జన్మిసెప్పకపోతే జులుం సేస్తావ్. కఫట్టార్.

విమల—ఓరీ! ముష్కరతురుష్కాధమా!

ఉత్సాహ. తులువ! తొలగి చనుము వేగ దుష్టబుద్ధు లేల? నీ చెలిమి బలిమిఁ గలిమిఁ జూచి చెట్ట బట్ట వేసజేల్ చెలులు గలరు, వారిచే తఁ జేరి యిట్టి బింకముల్ కలుకు మీడ నాడనేల? వ్యర్థమా ప్రసంగముల్. 70

సదరు—నీకీ యివ్వా బుద్ధి సరిలేదు. ఆలోసింఁచొక్క మగర్ వస్తావ్. (పోవును.)
[అంత మంజరి సారాసీసాపట్టుకొని తురక వేషముతోఁ బ్రవేశించును]

మంజరి—మానెచ్చెలిమిగు విమలను సదరుద్దీను సిద్దీలచే రప్పించి కారాగృహబద్ధురాలిం జేసెనని యోధపురప్రాంతమున నొక పక్షుచెప్పె సేనెట్లైన నామెన్నిడి పింపవలయును. కావున నే నీపూరుషవేషమున కారాగారమునకుం జని, కారాగృహపాలకులకు నీవధురగులు పసదనఁబుగా నొసంగి, మత్తు నైతి కెక్కించి, మామత్తు తాకినిని బంధవిముక్తురాలిం జేయవలయును. (పోవును)

(కారాగృహపాలకులు సారాయిచ్చుచుందురు)

కా-పా—కోకో నాయరేతుమ్ బండిభానాతు ఆనాకు అధికారంలేదు. పో! పో!
మంజరి—అరే! భాయి! పీనాకీ మంచిదాదూ తెచ్చిశామ్.

కా-పా—క్యా? క్యా? సారా! ఆవ్! ఆవ్! ఎన్నిరోజుల్నీ మజామజా సారా
చూచిశామ్ ఎవీ! లేవ్! లేవ్!

(మంజరి సారానొసంగ కారాగృహపాలకులు త్రాగి మత్తెక్కి పడుదురు.)

మంజరి—పీరికి బూర్తిగా మత్తు నెత్తి కెక్కినది. ఇంక సత్వరముగ విమల ని్వడిపింప
వలయును. (అని చెఱసాలం జేయును.)

విమల—అదిగదిగో! మఱియెవ్వరో కురకయే వచ్చుచున్నాడు. ఆతఁడీ మొఱకు
కురక పంపిన రాయబారి కాబోలును. ఇంక నామానరక్షణంబు దుస్థంబు.
మానభంగమైన మానసీశోమణికి బ్రాణంబుతోఁ బనియేమి? ఇదే యీనబ్ర
భుటొడ్చి త్రాగి యునుగులం దొఱగెద. ఓవయామయా! పరమేశ్వరా! ఈ
జన్మంబున ఆరాజసింహునిఁ జేపట్టినోమతో నేఱనైతి. ఇంక ముందటిజన్మంబునం
దయిన, ఆకుమార మారసుందరాకావనకుం దారనుగానగు భాగ్యం బనుగ్ర
హింపుము. ఇదియ నామదివందనం బందుకొనుము. (అని ప్రాణత్యాగము చేయ
నుంకించుచుండ మంజరి పర్యవేశించును)

మంజరి—విమలా! సాహసముమాను! సాహసముమాను! నేను నీనెచ్చెలినగు మంజ
రిని. కాని కురకనుగాను. (అని క్రమచుక కిరోవేపుచులం దీసివైచి నిజరూపము
తోఁ బర్యవేశించును.)

విమ—మంజరీ! మనీషునోపగ్రహతాపహరణనుచుమంజరీ! ఇప్పుటికి నా
ప్రాణము కుదుటపడినది. నెచ్చెలీ! నీవెచ్చటనుండి యిచ్చటికి వచ్చితివే?
నాకు నీకుట జవదా. టిం మోటుతనంబునకు నామం దగిన శాస్త్రయైనది.

మంజరి—అయిన దేదియో యైనది ఇక్కడ తడవు మసల వీలులేదు. బీగము నెక
లెప్పద. వేగమురమ్ము. (ఇద్దఱును వైకిరాఁ దెరజాఱునం.)

మంజరి—నెచ్చెలీ! విమలా! ఊరింబుకుట మామిడితోటలో నశ్వముల నాకు త్రుచ్చేసి
యిందినచ్చితిని. ఇంతలపడిపోదుము రమ్ము.

(నిష్క్రమించును.)

4. రంగము—కొండలోయ.

[అరావళికొండలోయలో మొగలాయీ సిబ్బందీలు చిక్కుకొనియుండి
దరీముఖులు రాజసింహుడు మోసరించుచుండును.]

రాజసింహుడు—

మ. అదిగో! పాపము! మ్రేచ్చనైనికులు దైన్యంబుది యీకొండపై
క్కదరీవ్వారము మూయుగా నల విమాంగవ్రాతము ట్లెంకులో
నఁ దిండిదియుఁ ద్రావ నీరసక ప్రిణాల్ చేతిలోఁబూనినా
రు దయాయత్తత వీరిఁ బోవిడదినన్ దోహంబు నూహింపఁ.

పాప మీ దైన్యదైన్యము లన్న పానములు లేక ప్రాణమాత్రావస్థయై యు
న్నయవి. రిజరంగమున ముఖముఖి బోరాడి, అరాతులు బరిహర్షలయునేగాని,
అన్న పానీయము లీకుక కడుపుమాడ్చి చంపుట తుత్రియభర్మంబు కాదు. కాని మేము
లేనితటి నద ముపురము స్వాధీనముచేసికొను దురుద్దేశముతో నరుదొంచిన యీముష్కర
తురుష్కసేనల గనిన నాకుం గనికరము జనింపకున్న యది.

[అంత యోగివద్దనుండి మొకచాచుడు ప్రవేశించును.]

రాజ—(తనలో) ఇదే! కూరం దెవ్వడో శత్రుపక్షమునుండియే కాబోలు వేగు
గనవచ్చుచున్న వాడు. (వైశి) ఓరీ! కూర! విరోధపక్షమునుండి వచ్చుచున్న
చాచుడనని నిన్ను నే నెఱుఁగుదును. నీమాటలు నాయొద్ద సాగవు. చూచితి
వా యీకాతకరణాలము?

చాచుడు—స్వామీ! మీపదులులన! నే శత్రుపక్షములోనివాని కాను. యోగి
గారు తమ కీర్తుతర మీయ నన్నుం బులైచి నారు.

రాజ—(ఉత్తమండుకొని యిట్లు చదువును)

“స్వస్తిశ్రీ ఉదయపుర మహాసామ్రాజ్యపతిగూ ప్రిక స్తనాస్తులగు రాజసింహ
మహారాజావారిక—

ప్రస్తుతము ధీల్లిపురప్రాంతమునుండి పచ్చన్నానందయోగి, ఆశీర్వాదన పురస్క
రంబుగ వ్రాయు విజ్ఞప్తి

మీరు దరీవ్వారముచెంత నప్రమత్తులరై యున్నారని విని సంతసించితి. చిరోధు
లవై గరుణనహించి దరీవ్వారముమాత్రము తెఱచింపంజనదు. తన కుమారుని దురవస్థ
నిని యలఁఘీ రొక పెద్దసిబ్బందిని దిల్చానుండున తన ప్రధానయోధుని యాధిపత్యము
క్రిందఁ బంపుచున్నవాడట. ఈ రె మునైస్థులు లేకమైన మన కజ్ఞేయమగును.

యత్కింపదుడగు నా వ్రేల్చుమోధుఁ డొకవేళ నుదయపురముపై దాడి వెడలునేమో!
జాగ్రత్త! ఉచితజ్ఞులగు మీకు నే నుపదేశించునంతవానిని గాకపోయినను, చనువు
బలిమిం దీసికొని యధికారమునకు తుమింపంగోరు,

ప్రచ్ఛన్నానందయోగి”

సరియే విమలసమాచార మేమైనదో నీ వెఱుంగుదువా ?

చారు—స్వామి! ఆమెను రూపగ్రంబునుండి రప్పించి కేసరి బాయి వ్రేడునుచేయించిన
దని పక్షిరువేచునున్న యొకచారుడు యోగిగారితోఁ జెప్పుచుండ వింటివి.
రాజ—ఏమీ! విమల కేసరిచే ఖలుచుచేయుంపబడినదా ? ఎట్టి చెకువార్త వింటివి !
అయ్యో! నిర్మలమనఃకమలయగు నో విమలా! తుదకు నీ కీడుగతి తప్పినది
కాదుగదా !

చ. జననము నొందినట్టి నిముసంబునచుండి మతాభిమూర్తివై
మనునిభమూర్తియైన సుకుమారుని గాజశుమాగుఁగాక వ్రే
చ్చుచి వరియింపనొల్లనని సోదరితోడఁ బ్రోజ్జఁ బట్టి యే
పునుగనినాపు నీమమతమున్ వ్రతమున్ గతమయ్యె నయ్యయో!
చారుడు—దేవా ! అతిమానుషప్రతిభాశాలియగు మన యోగివరుం డుండ విమలకుఁ
గాని, ఆమెవ్రతంబునకుఁగాని గోరంతేని కొఱంతకలుగునే! ఆపరోపకారపగా
యఁబడు, ఆమెను విడిపించు ప్రయత్నముచేయుచునే యుండును.
రాజ—అందుకు సందియములేదు. అయినను నీవు వేగముగా నేగి మన యోగివరునితోఁ
జెప్పిన వేగులవానిఁడిగి, ఆమెలనాగ యథాగ్ధోదంతంబు లెఱింగిరమ్ము. యోగి
గారి యజ్ఞ కిరసావహించితివని చెప్పుము. వేగముగా సోయిరమ్ము.

చారుడు—(ప్రణమిల్లి నిష్క్రమించును.)

రాజ—అక్కటా ! అమానుకురాలగు విమల యెట్టి మక్కట్టులలోఁ జిక్కినది !
సహోదరీమహ్నద్యకేరియగు కేసరి యెంతటి దోషమునకైన సాహసించును.
అహోరురా లమానుకురాలగు నీజవరాలిని, నిజగమనైపుణీతృణీకృతరాజ్ఞా
రాలిని, గుణశాలిని, పరమయోగ్యురాలిని, ఏమేమిబాములం గుడిపింప నమకట్టి
యున్నదోకదా ? అజిత్తులమారి యామత్తకాశిని దనచేతఁ జిక్కించుకొనినది,
ఇక నెట్టియిక్కట్టులం బెట్టనో ? కట్టా ! ఏమిచేయనగు ?

ఉ. సోదరియింటిలో విమల సుక్కెడునంచును జాలిఁజెందనా?

ఈదరి బ్రాసి నేఁ జనిన నేమగునోయని యందె యుందునా?

మీఁద నరాతీసై న్యములు మించి పుం జొఱఁ గాచికొందునా?
ఏదియుఁ దోచ దీయెడ నికేయది చేయును నందనందనా? 73

అక్కటా! కునుకుకోమలియగు విమల, ఆజడమతులనకమ నెట్టియిహమలం
బకుచున్నదో కదా?

అ. వె లేమ పగఱ నడుమ నేమిబాములు పొందు

చున్నయదో? మత్తెలు లున్నదొక్కో?

కాకిమూకనడుమఁ గాసిలు నొకపిక

పోతమట్లు దిక్కు మొక్కులేక.

74

అయ్యో! పోయి నేనే విమలను బంధనిరుక్తురాలినిగాఁ జేసి కత్తునిన పశోప
కారపరాయణుండగు నీయోగి గట్టి కట్టడచేసెను. ఈతని కట్టడికేమి-

అ. వె ఇందఁ బాసిపోవ నీమేచ్చనై నికల్

కోన వెడలి పురిని గొల్లఁ గొనరె?

వేల దాఁటె నేని విడువడి జడనిధి

పొంగి నొక మొకట ముంచునట్లు.

అయ్యో! నాకేమిచేయుటకుం బాలుసోకయున్నది.

చ. ఇటుఁ గన రాజ్యరక్షణ, మదేలికధర్మము మానరాదు; నే

నటుఁ గన నార్తరక్షణము, నందుల స్త్రీ, యది మానరాదు; నా

కెటు గనుఁగొన్న నేమియు నొకించుకదోచ దదేమిపాపమో

‘ఇటుఁగన నూయి యిక్కటుల నేగిన గోయి’ యిఁకేమిచేయుదున్

అతిమానవజ్ఞానియగు న్నీమానియనతి మానితి నేని హానితప్పదు. కేవలము దీనర
క్షణోద్దేశముచేతనే నేనిబోటువాని విమలయున్న మెడ కేగినను, లోకులుచూచి
మామోహనాంగిమీఁది వ్యామోహముచే న్నవదేశస్వప్రజాత్వముం బునేక్షించె నితిఁ
డనునింద నానై మోపక మానదు. అవా దాజస్మాతము నే నొదలపై దరింపవలసినదే.
అదిగాక, సకలమఖిలులు నిరసించి, మరణముం దృఢీకరించి, మేనఁ బ్రాణంబులుండు
సంతకాలము కదలరంగంబునండి కాలుకదల్చుకుండుటయే మోక్షధర్మము. అట్టిధర్మంబు
నిదగ్గవపూర్వకంబుగ నైనికనికాయంబునకు బోధింపవలసినభారము వాచుండున్న యది.

కావున నేది యెట్లుయినను, ఇహోట్టు విడిచిపోరాదు. అయినను నే మును రాజ్యము పోయినను విమలను రక్షింపఁ బ్రతిజ్ఞఁ బట్టియుఁటిని, ఏదివెనవు ?

(అంత లోయనుండి సంధిని నూచించుధ్వజమెత్తి సైనికుఁ డొక్కఁడు వ్రేకివచ్చి)
సైనికుఁడు—గీ. ఉదయపుర రాజ్య లక్ష్మీపయోజమిత్ర!

మత్తరిపుజైత్ర! భారతమాతృపుత్ర!

అశ్వరుకుమారుఁ డతిమైత్రి సంపినట్టి

పొత్తుమాటలు గల వివే చిత్తగింపు.

77

ఉ. మీర లుదారమానసులు, మించినవీరులు, వైరికైన స
త్కారముచేయుమేటి సరదారులు, ధీరులు, హింససేయు నా
చారము మీ కులంబున నిజంబుగ మందునకైనఁ గాన మీ
తీరునఁ దిండి నీ రిడక దీనులఁ జుపుట శూరధర్మమే.

78

అదియునుగాక,

శా. ఈలోయంగల యోధులం దురక లెంతేతక్కు వేసుమ్ము నీ
వాలోచింపుము రాజపుత్రకుల సైన్యం బెచ్చు కాన్పించు, ఇ
ట్లేలాచంపెద వన్న పానములు రానీకుండఁగాఁ జేసి? భూ
పాలా! దీనుల నేలునూ యింక దరీద్రావరంబుఁ దీయింపుమా.

మఱియు,

గీ. పౌరుషంబునఁ బోరాడి పగఱఁ దాఁకి

కూల్పఁదగుఁగాక దయలేని కూళరీతిఁ

దిండి నీ రీయకుండ వధింప ఘనమె?

ఎన్నటికిని నున్నయది సా వేరికైన.

80

రాజ—(తనలో) పాప మీయకృత్యమహాయండు దయాళుండగుట మలమలమాడు తనద
శంబులం గని జాలిఁబూని, అతిదీనముగా నీ సందేహ ర్తనంపె. అబ్బా! వీరిదీనా
లాశంబు లాలింప నాహృదయము నీరిగుచున్నది. (వ్రే!) ఓయీ! సందేశహారా!
మీకథ నుం బొసంగితిమి. కాని మీయవరాజుగాఁగితో మేమొకపరి ముచ్చటెం
డ వలయును.

పైని— చిత్తము. (పోయి, అక్ష్వరుతోఁబ్రవేశించును.)

అక్ష్వరు—మిత్రమా! మీయాచార్యునకు మెచ్చితిమి.

మత్తకోకిల.

మిత్రమా! మది మెచ్చినారము మీదుగౌరవబుద్ధికిన్
శత్రుమిత్రవిభేద మెన్నక సాక్షిపట్టి ప్రసిద్ధికిన్
క్షత్రియుం డన నీవి సుమ్ము ముఖమ్ముముం దనుమాటగా
వీత్రిలోకము లేలఁజాలుఁ జూమి శమాదిసుఖీలముల్.

81

రాజ—అక్ష్వరుకుమారా! మీకథయిం బొసంగివారము. కాని మేము చెప్పినట్లుగా ఘో
రుపాపానికి చిన్న చిన్న పనులు చేయవలయును.

సీ. తినఁ గట్టుకొన లేనిజనులు మొట్టో యనఁ

దాపన్న బుసురు తన్ దగులు నచుచు;

విషపునుస్తుల నిచ్చి పృథుసింహుఁ జంపిన

ఘోరపాపము కట్టికుడుపు నచుచు;

హిందూమతబువై నింతటిద్రోహంబు

మొగలరాజ్యవినాశమూల మనుచు;

అనుమానమే తన్ను పెరఁభూతమై మింగి

జెడుకర్మ కుడుపక విరువదనుచు;

రాజపుత్రులతోడి పోరాట తనకుఁ

గదిసి పులితోడ నాడు చెల్లాట మనుచు;

దానిఁ జవీజూడ నాత్మతోఁ దలఁచెనేని

స్వయముగా వచ్చి పోరాట నలుపు మనుచు.

ఇంకను గొన్ని రహస్యము లున్నవి; చెప్పెద రమ్మ. ఇంక మీసెబ్బడు ఒడ్డులేక
నేడు మాదళంబులతోని రస్తుసామా నుపయోగించి విందారగించి మఱియుఁ బోవ
చును.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

5 రంగము—ధీల్లీలో నొక గోనాయీమఠము.

[యోగియు, పక్షియను రహస్యాలోచనము చేయుచుండ
మంజరి ప్రవేశించును.]

మంజరి—అహ! చేజేతఁ జిక్కిన విమలను మఱలఁ దురకలపాలుచేసితినిగాదా! ఆమె
జుర్రుకలు నేనే విమలనని యెంత నమ్మిక పుట్టఁజెప్పినను వినక నన్ను విడిచి
ఆమెనే తీసికొనిపోయిరి. వారి ప్రసంగములన నీపురంబునఁ జేకటికోటలో
ఖయిదుచేయుదురని విని యేలాగునైన నెచ్చెలిని విడిపింప నిచ్చటికి వచ్చితిని.
కాని, అలలనగు నా కిది సాధ్యమగునా? వట్టిది. వట్టిది.

(అలోచించి) కానియ్య ఏది యెట్లున్నను నా కాలి భరింపశక్యము గాకు
న్నది. ముందీడుఁ బుసద విచారించుకొనవలయును. ఈవఠములో వండుకొనఁ జోటు
దొరకునేమో!

(సూపించి చూచి) ఇదిగో మామ మహాపకారులగు యోగియుఁ బక్షియ నచ్చ
టనే యున్నారు ఏమి యిట్లున్నా! మహానుభావులారా! విమలనెచ్చెలి మంజరి
నమస్కరించుచున్నది.

యోగి—ఏమీ! మంజరి! ఒంటరిగా వచ్చితిని. నెచ్చెలి యెచ్చట? (పక్షియతో) ఓయీ!
విమలను మంజరి విడిపించెనఁటివే!

మంజరి—యోగివర్యా! కిరియ్యదేశము ననుసరించి మొదట విడిపించితిని. కాని దారి
లో మఱల తురక లవహరించి యిచ్చటి చీకటికోటలో ఖయిదుచేయఁదీసికొని
వచ్చిరి.

యోగి—అన్నా యెంత మిసము! సరియే విచారింపకుము. మేమామెను విడిపింతుములే.
(పక్షియతో) ఓయీ! విమల నారంగజేబు కంటఁబెట్టకుండఁ గేసరితోఁ గట్టు
దిట్టము చేసివచ్చితినికాదూ?

పక్షియ—చిత్తము.

యోగి—మంచిది ఏమీ!

9. యోధపుగపురాణి యూరలే దారాజ్య

మహాహరింప నదియె యద నటంచు

జ్ఞాతీ లంచ మీయఁ గైకొని పాదపా

నాసి రాజుఁ జేయఁ బూనినాడె!

అహ! మితమితన వీనిపేరాళ వీని వతిలేరివానిగాఁ జేయుచున్నది. తా నొక, అశాచుభేయుని రాజుగాఁ జేయువాడట; ప్రజ లంగీకరించువారట! యోధపురపు రహస్యము వీరాగ్రేసరుండు తామరు దుగ్గాదాసు తనప్రక్కలా బలైమని యెఱుంగడు కాబోలును.

[అంత పరివ్రాజి కావేషమునున్న యోధపుర వీరమాత ప్రవేశించి]

వీరమా—ఇదియేమి? ‘యోధపురము, దుగ్గాదాసు’ అని యెఱుంగెత్తి యెవరో యజ్ఞము చున్నార. దుగ్గాదా సిక్కిడి కెట్లువచ్చెను? కంఠస్థుర మట్లే యున్నది. అవును దుగ్గాదానే! ఓయీ! తామరుదుగ్గాదాసువానీవు?

యోగి—(పకీరతో) ఓయీ! మంజరియు నీవును లోనికిఁజని యిన్ని హోత్రములను సిద్ధము చేయుచుండుడు, ఈమె యెవ్వరో నన్నుఁజూచి భ్రమపడినది. విచారిచి వచ్చెద.

మంజరి
పకీర } చిత్తము.

(నిష్క్రమింతురు.)

వీరమా—ఓయీ! తామరు దుగ్గాదాసువా నీవు? అజ్ఞమాత్రమయిన గుర్తింపజేరనై— తిని. ఇదియేమి యావేషము?

యోగి—దేవీ! యోధపురేశ్వరీ! నామాట కేమిగాని మీరిచ్చట కీరూపంబున రాఁ గారణంచేమి?

వీర—తీర్థయాత్రీకుఁ గాకి బోయి, బాలుని శుభోద్దతంబు లెఱింగి రా నుదయపురం బుఁ కరిగిన పురోహితుని సమాచారము తెలియరామిఁ గుమారుంకాడ నుదయ పురంబున కీప్రదృష్టరూపంబునం బోవుచుంటిని.

యోగి—దేవీ! చిరంజీవులగు కుమార మహారాజావార మేనమామగారియింట సిగ్గవ్రా నాడక పెరుగుచున్నవారు. పాపము! మనపురోహితుండు సుశర్మ మేఘుల చేతఁ బడి మడిసెను.

వీర—అయ్యో! సుశర్మగతిచెనా? ఎంతపాపము, చారవారా! అధరామరుని దారుణమఁజంబునకు నేనే కారణమైతివా!

యోగి—దేవీ! విచారింపకుండు. దీన మీదోష మేమికలదు?

కుమారుని శ్మేషసమాచారము లెఱింగియుండియుఁ బాపక యంతకాలము జాల ముచేసినందుకు తుమింపవలయును.

వీర—పోనీ! దీనికేమిలే! ఎచ్చటనైన నుఖముగా నుండినంజాల్లను. ఓయీ! యోధ

పురవీరాగ్రేసరా! పిఠికండలేని పోటుమానిసివి. నీకును, యీ యలంఘీలు
పరిపాలన భయాకారణమైనదా! పృచ్ఛన్నశృత్తి సంచరించుచున్నావు!
యోగి—అమ్మా! ఇది భయమేదే బూనినవేషముగాదు. వాడు మీతో రాజస్థాన
ము నిస్తుమృంబుగాఁ జేయ శపథబుబుటై నే. అది మొదట నేర్పే సంచ
రించుచుంటిని. తల్లి! దానికేమిగాని తమ రిచ్చటనుండిన నొక దీనురాలిం
గాపాడఁగలిగియుండునుగా యని యిప్పుడే తలపోయుచుంటిని. ఇంతలోదెవా
నుగ్రహించు “అదబోవుతీర్థ మెరురామె” నన్నట్లు తమ దర్శనలాభముగలిగె.
వీర—ఏదీనురాలిహృదయము నే జేయవలసియున్నది! వేదజెప్పుము?
యోగి—జేపీ! చూచితిరా! అలకాపురంబువలె నపూర్వగోపురపుమాపురంబై, నీకు
లవఁ గాపురంబై, నుఖములకు చాపురంబై, మొగలాయీసామ్రాజ్యలక్ష్మికి
నూపురంబై చాపుమేర దూరంబునం జూడట్లు నాపురగోపురంబే ఢిల్లీపుర
గోపురంబు.

లయగ్రాహి,

కొమ్మ! కనుగొమ్మ జలదమ్మ తనుఁ గ్రమ్మ శశి

కిమ్మెనఁగ జాలి గగనమ్మఁ గనుకోటల్

కమ్మనగు తెమ్మెరల కిమ్మయి నతమ్మఁ గును

మమ్ములను జమ్మ నగరమ్మ విడిదోటల్

దొమ్మిగ గజమ్మలు హయమ్మలు రథమ్మ లిరు

గొమ్ములను గ్రమ్మ జన నిమ్మిదని బాటల్

నెమ్మది ముద మొసఁగు సుమ్మది పురమ్మలఁ గ

రిమ్మ సుఖదమ్మగు పురమ్మని తలంతున్.

84

వీర—అవును. ఈ ఢిల్లీపురం బెంతయు శోభస్మరముగానే యున్నది. కాని, అదీను
రాతి సంగతియేమి?

యోగి—జేపీ! మనవిచేయుచున్నాను.

ఉ. అల్లదె! చూపు మాదెసను నాకస మంటుచు వల్లుకొన్న యా

నల్లనిచెల్లచాటునఁ గనంబడు సౌధ మొకండు, పంపఁగాఁ

జెల్లదు లాతివారల వసంతు రలంఘిరుస్త్రీలు గాపునన్

మెల్లగ మీర లంఘుఁ జని నే డొకజవ్వనిఁ బోవఁగావలెన్. 85

వీర—ఓయీ! ఆవీరురాలగు మానిని యెవ్వరో యెఱింగింతువేరి, బ్రచ్చన్నంబుననేల,
బహిరంగముగ నేపోయి ప్లేచ్చరక్షకభటుల శిక్షించి, ఆమచ్చెకంటిని విడిపి
చికొని వచ్చెద.

యోగి—దేవీ!

గీ. ఆయను యమరసిఃహు ద్వితీయపుత్రి

వినుల, సోదరిచే జెఱఁ బెట్టఁ బడియె;

మీకుఁ గాఁబోవు మఱఁదలు, మిగుల వెతలఁ

జెందుచున్నది వేగ రక్షింపఁ దగును.

86

వీర—ఓహో! విచలయా! ఆసారసాక్షి రక్షణం బవశ్యాచరణీయంబే. ఇదే పోవు
చున్నాను.

యోగి—దేవీ! ఇది సరిగాని—

క. ఇది వైరిజనుల కిమ్ముగుప్రదేశ

—మిట్లు చనఁగ నెగ్గు వచ్చునో యేమో;

నదమలమగు పుగపాకృతి

నిఁ దగంగొని యేగుమహ్మ నీరజనేత్రా!

87

ఇవే దుస్తులు— ఇవి మీసోదసుంధు రాజసింహునివి. అతఁ డొకభరి వీనిశొక
కారణంబున నాయెద్ద డించిపోయెను.

[దస్తులీలు ధరించుకొన వీరమాక లోనికిఁ బోవ

శొకచారుడు ప్రవేశించును.]

చారుడు—రామ్. రామ్. (నమస్కరించును.)

యోగి—ఓయీ! నీ వారావలికొండకనుమనుండియేగదా వచ్చుచున్నావు?

గీ. అట దరి న్నిల్చి రాజసింహంబు యవన

వాహినీగజములు వెలువడక యుండఁ

గాచియున్నదె మిగుల జాగ్రత్తతోడ?

యోధుఁ డౌ దిలేర్థానుఁ జెందున్నవాఁడు?

88

చారుడు—స్వామీ! రాజావారు లోనుచెంత నప్రమత్తులరై యున్నార. ఇంకను
దిలేర్థానుని సిద్ధియు కలిగితేను. అక్కరునుమారుండు సుధిగోరఁగా రాజా

చారు మొగలాయీసిబ్బాదులకు నిన్న నే చారి నొసంగివారు కాని మఱియొ
క్కఱురవార్త వింటిని. చెప్ప నోరాడకున్నది.

దుర్గా—ఏమా గుర్వార్త ?

చారు—అర్యమతవిరోధియగు నామైచ్చచక్రవర్తి జగద్విఖ్యాతమగు కాశీవిశ్వేశ్వ
రాలయము నేలపాలుచేసి యందలి సువర్ణలింగం బపహరించెనట.

దుర్గా—హర! హర! (చెవులుకూసికొని) హతోస్మి! హతోస్మి! హ! (కూలఁ
బడి మెల్లఁగలేది) హ! దిష్టా! దుర్భద్రీ! తులనా! తుర్భవర్తనా! ఎంత
పనిచేసితినిరా! ఓరోరి చెనఁటి! ఈచెడుబుద్ధి నీచేటుకాలమునకే పుట్టినది
నుమా! లేకున్న జగత్పొలయంకరభయంకరాకారుడగు నామైచ్చేశ్వేశ్వరునికే
యపచారము చేయసాసానింతువా! ఎంతపని! ఎంతసాసానుము! ఎంత మదో
న్యత్తత! ఎంతపొగరుఁబోతుఁడనము! విగ్రహాంతకుల మగుదుమని పంతముఁ
బట్టి మూరెడుపొంగి బారెకు కురింగిన నీపూర్వకులచరిత్రలైనను నీకు స్ఫుర
ణకు రాలేడురా! ధురాచారపరాయణా!

సీ. సోమనాథునిగుడి భూమిసా లొనఁగింప,

గజనీకి నిజకుల క్షయము గాదె;

కాశీవిశ్వేశ్వరుఁ గాలఁ దన్నఁ దలఁచ

గోరీకి కులమెల్లఁ గూలిపోదె;

గోద్విజాలికి గోడుకూర్చిన మహ్మదు

తుగ్లకు మతి చెడి తూలిపోడె;

హనుమవిగ్రహము గూల్చిన ముజాహిదుమాహి

భూసురుశాపాన్ని బుగ్గిగాడె;

నేడు విశ్వేశ్వరునిగుడి కేలఁగలిపి

శ్రేయమందుదె నీవు చూచెదముగాక

రమయు రాజ్యంబు భిన్నభిన్నయూలు గాఁగ

నిఖిలసంపత్తితో నశించెదవు గాని.

క సీ! మత్స్యరబుద్ధిచేసినో నీతుచ్చమైచ్చబుద్ధిచేతనో జేవాలయముం దోయించి

లింగము నపహరించితి వింతమాత్రియన వార్యమతము నశించుననుకొంటివా ? కాశీమహాత్మ్యము తగ్గుననుకొంటివా !

మ. దురహంకారముచేత దేవళములం దోయియు తోయియు పోతురకలోకాల్ల నుగ్రమృగిగ్రహములందొక్కింతు తొక్కింతు పోవరఃప్రోగుకటిష్ఠులౌ ఋషికలాకస్థాపితంబై యన

శ్వరమా నార్యమతాది) లేశము మెదల్పం జాలుదే చచ్చినన్ ? అదే వీరమాత పూర్వవేషమున వచ్చుచున్నది. ఈమె స్వయతావేళమున ప్రస్తుతకార్యముపేక్షించుఁ గావున నిస్పటికి విశ్వేశ్వరాలయవృత్తాంత మీమెఱుఁ దెలియకుండ వలుగుపఱచెదను.

వీర—(పురుషవేషమునఁ జరివేరించి) ఓయీ ! నే నిక్క బోవచ్చునా ? నక్కమాటికిఁ
యోగి—(తనలో) ఈమె మూడుమూర్తులు రాజసింహునివలె నుండి నన్నే దీనురాలి జేసినది. (వైకి) అమ్మా ! సత్వరమ్ము దీనరక్షణివై రమ్ము. ఆమెను వెనుక తమ రామతో మన్వదుర్గమున నుండుఁడు. దర్శనమునకు వచ్చె (నిష్క్రమింతురు.)

6. రంగము—చీకటికోట

[కనాలలో గులామును, మహ్మదాజీ యను బ్రవేశింతురు.]

మహ్మ—అరే ! గులాం. నేక రాజపుత్రుల్లాగ లాయక్ నే మట్లాడుతున్నాక లేదురా ? అయిల్లొ మాకీ నిఖాసేరుడాన్ని యెందుక్ యేకస్తానీ ? మాకీ అందమి పండిమి యేమితక్వా ? ఇక మాదీబలం యేద్రాబలమ్ నాతో కుస్తీనెయ్యడాన్ని జుజుఫూర్, బోడూర్, ఉడయపూర్, మిథుకపూర్, ఢిల్లీ, అజ్మీర్యే ఏలడ్మీ, ఏఫయిల్ మావ్, ఏకస్తాద్ కస్తాదో రమ్మన్, బస్తీమేసవారో.

గులామ్—అచ్చావసార జో ! నీదిబలమ్ పండిబలం దున్నపోత్ బలమ్.

మహ్మ—మరీ దేఖో ! ఇట్లు పాదుషా మాకీ యెంతగౌరవమ్ నేస్తాజ్ ?

గులామ్—నిజమెసర్కార్ - పారయేస్తా పులావ్ మీకేరుస్తావ్. మునుపు మాకీ యిచ్చివార్.

మహ్మ—ఇంకామఱియేమిచూసినావ్ ? కేసరీబేమ్ మున్ను మాకేసి తోడాతోడా గోసాసేనేది. ఈయిల్లొ కచ్చినకాడ్నచి నర్వదుంబాల. జనానాఖానా

పేరంగీరం ఏవీ! అడ్డూలేదు ఇష్టే యిష్టాదగ్గిర్నిపోవాలి. నేను అచ్చా
లాయక్ వున్నాక లేమా నెప్పు.

గులామ్—అచ్చా! బల్ భేషక్, నీపోషక్. నీయేమం నీమీమం- నీహుక్కా
నీటెక్కు, నీరూపం, నీయేఫా యేరాచవాన్కి వుండి సర్కార్?

మహ్మ—అచ్చా! రా! యిష్టాదగ్గిర్ని పోదామ్. (పోవుదును.)

(తెరియెత్త లోపున విమల భిన్న వదనయై : శృంగింబియుండును.)

విమల—(తనలో) హా! దీనబంధూ!

చ. కటకట! దైవమా! జననకాలవిశేష మదేమి? పెక్కుసం

కటముల కిక్కనైతి ధరఁ గాలిడనేన్నిన నాటఁగోలె; నా

మూ, గతియేమి? యేనెటుల నీవికదంబుని దాటనేర్తు? ఈ

యహు స్మృత్యలమునందు వ్రాసెడివె నీచుల చేబడఁ బాపపున్ విధి!

బట్టి మ్మటా! తల్లిగర్భంబుననుండి యెట్టిశుర్యహూర్తంబున భూమిపైఁ బడితిను

బిమ్మడమిపైఁ బొడమిన గడెయైన గడవకుండ, పడరాని కడగండ్ల నెడలేక పడు

లన్నిదాన వృద్ధులగు జననీజనకుల ఘనతరవిచారవారాశిం గూలఁద్రోసి, కూర

రాలగు నహోదరి తనకున్న యధికారగర్వంబున మిన్నపన్నుఁ గానక, పొలమాలి,

జ్వాలిఁదూలి, తూలిపడుచు, ప్రజ్వలితమంతాశకీలల న్నిరసింపఁజాలు పరువవాక్కి

లలం గగ్గళాలముఁబీలం గీలుకొలిపి, మదీయమనోవహీరునాంబు దహించి, భస్మీ

భూతంబు గావించి, యింక నుపకమింపకున్న చుది.

కటకటా! కతిశురాలగు నీకుటిలకుంతలకుంతరంగంబను నిఘంటువునందు

దయాదాక్షిణ్యములను రెండు పదంబులు ప్రక్షిప్తములు కాఁబోలు. అయ్యో! మంద

భాగ్యురాలనగు నాకు నాయముచేయవచ్చిన నెచ్చెలి మహారణ్యచుభ్యంబున నుటు

మాయమైపోయె. అక్కటా! నాకునుంగు సుగడికత్తె కూరసత్వకగణ్యంబగు నా

మహారణ్యంబున నేయియిపోయెనోగదా! దయామయా!

[గులాం ప్రవేశించును.]

గులాం—ఇష్టా! జోడ్పూర్ ఛోటాసర్కార్ మహ్మరాజీరాజ్ కస్తూరున్నార్.

గీతిక. దేఖో నేడే నీకీ నిఖా సేస్తార్

లేఖుంబు అభిర్కి జులమ్ సేస్తార్

అడ్డూ కేసరీబాయి ఆజ్ఞ యిచ్చార్
పిడ్డూ కేమాఫక్ బల్ పేచీ తెచ్చార్.

92

(వికారముగా గంతులువేయుచు బాడును.)

విమల—కటకటా! కఠినవిధి!

చ. ఒకదెస నీగులాము కఠినోక్తులు కల్కుచు 'నెద్దుపుండు కా
కికి సరకే' యటన్నగతిఁ గేరుచుఁ దుగ్గిల్లుచు గంతులాడ, నిం
కొకదెస నాపిశాచి పుయ్యిలోడక త స్వరియింపఁగోర, న
న్నకట! విరోధిమధ్యమున నంగదలం గుఱుమించుదే విధి. 93

అక్కటా! ఈకాకికివేసంపు గులావుగాడిన మత్తెక్కి ఒక్కదిక్కున వెక్కు
సంబులాడ, అమ్మిక్కడి టక్కురిరాజవమారునివలె నటించుచు మాటి మాటికిఁ
దమ్ను వరింపుచుని మిక్కిలి చిక్కులందెట్లు మండ నీదిక్కున దిక్కుచూలిన దీనురాలి
పోలిక నుండుమని నాసాలతలంబున వ్రాసియుంటివే విధి! హతవిధి!

[అంత మహమ్మదాజీ ప్రవేశించును.]

మహ్మ—అరే! గులాం! అడనాళ్ళతో మాట్లాడాన్నీ మాకీ సాలామొనామాటం.
మాకీ నిఖాసె బ్యడాన్నీ దీన్నీ సిపార్సు చేయి. నీకీ మంచి యినామె
యిస్తామె.

గులాం—అచ్చాచువారాజ్! మీకీ మెహర్బానీ మాకీ పూరావుంటే యినామెకీ
యేమీ తక్వా? అవస్యం మీకీ యిష్టికి సాసాయింపుకేస్తావె. ఆవ్ మహ
రాజ్!

మహ్మ—మరీజావ్! (కొంచెమునడచి) అరే! మాకీ తోడా తోడా మొనామాటమె
యేస్తావీ. మాకీ అనాకీ జరూర్ లేకండా కంకోక్తుచేయి.

గులాం—కావ్! సర్కార్! వెళ్ళికొడ్కులేంవీ వెళ్ళి! మంచిమాట నెప్పినావ్!
రా మహారాజ్! పర్వాలేదు. (చేయిపట్టుకొని లాగును.)

మహ్మ—ఛాఫ్! షోడ్డేవ్! వస్తామెవుండూ! వెల్లీకి యెల్లటం మహా నీకీ యేమిటె
లన్నీ! (వెనుకదీయుచుండ గులాము బలిమినిదీసికొని పోవును.)

విమల—అదిగో! అమ్మిక్కడు లీదిక్కుననే వచ్చుచున్నారె. ఇంక నేమిచిక్కులం
బెట్టుదుకోకదా దైవమా?

కవిరాజవిరాజితము.

పరమదయాకర, భవ్యగుణాకర, పాలనఁ జేయర పాపహరా !
శరణు మహేశ్వర, శర్వ, సురేశ్వరసన్నత, శంకర, చంద్రధరా!
దురితవిదారణ, దోషనివారణ, దుష్టనిశాచరనోర్ధమనా !
పరిపరిభాముల బాల్మిని బొందెడుబాలను నావెత బాపు మారా !

మహ్మ—బలే! బలే! ఎంతకమాసాగా పాడుతూందిరా పెల్లికూతురు!

గులాం—గానానై మహారాజ్! దివానారోదన్ నేస్తుంది.

మహ్మ—చూప్రాన్? అది హోరకం శోకం. నీకీ జనానా సంగీతకం మజాయ్‌మీ
తెల్పుక! ఇదే మంచిహావకామం. బావ్. జల్దీ నామాట సిపాయ్ చేయి.

గులాం—అచ్చాసర్కార్! (విమలతో) ఓరీ! దయ్యం నేదూసైతాక నేదు. పెద్దామ
నిషి పెల్లికొడ్డుకూ చుడ్డావచ్చార్. బుద్దీగాయను. మాఫోటాసర్కార్ ఝా
డ్పూర్ జస్వంతసింగ్ గేటా. చూడు! ఎంతడాలు! ఎంతదర్పం! ఎంతహూ
యర్! ఎంతడప్పుల్.

విమల—హా! జగదీశ్వరీ! ఈకొఱమాల్సిన కూర్మల దురాలాపంబులు విసోప.

ఆ. నె. చెవులలోఁ దుపాకిఆవల పోలికఁ జొచ్చి

మెదమ దూసె గాని మేననుండి

ప్రాణములనుదీ ము వక్కటా! యీనిష్ఠ

రోక్తు లెంత మొండియుసురొ నాది !

95

మహ్మ—అమ్మా! (శాలకగజమకొని) వై! వై! తక్సీర్ మాప్. అమ్మయీ యిల్లీ
నేను యోధాపురంరాజు జస్వంతసింగు మమారున్నీ. రాజపుత్రుణ్ణి కాను.
రాజపుత్రుణ్ణే. అనుమానం మాను. పెల్లీనేనుకో. నేనే రేపు యోధాపురం
మహారాజునైపోతాను. రా! పెల్లీనేనుకో.

విమల—ఓరీ మొద్దా! నీకు పెండ్లికావలెనా? నీవు రాజపుత్రుడవా? 'తలపరువునోరే
తెలుపు' నన్నట్లు నీనోరే నీగుట్టుమట్టెల్ల బయలుపెట్టుచున్నదే. తలపసుందిన
పోకడలకుఁ బోక నీదారిని బొమ్మ. తేవన్న నీకుఁ జెప్పినవారికిని నీకును
బుద్ధివచ్చునట్లు చేసెనను.

ర గ డ.

తొలఁగి చనువటు, తలువ! వినుమిటుతలకుమించిన పరువులెందుకు?
వలదు నీ పరువునకు ననుగని వలపుఁ జె దకు, పగలఁ బొడవ;
తలఁపఁగను తలపరువు నోటనె తెలియనగు నొక చిన్నమాటనె;
తొలఁగవే న్నిను మొక్కవేటునఁ దొలఁగఁజేయుదు తెప్పపాటున 90

[అంతః శేసరీబాయి ప్రవేశించును.]

శేసరి—(చటాబునవచ్చి) ఓసీ! ధూర్తరాలా! గయ్యాళిగంపవై, యేమే నీకాబోవు
బుర్తం దూలుచున్నావు అకం దెవ్వరనుకొన్నావు? యోధపురమూర మహ
రాజు. సుకుమార మారకుచున్నావు.

విమల—ఛీ! ఛీ! నీమలరా! వాయుబుననను రాకును. మచ్చలేని యచ్చపురాట్టు
లంబను చందనవనంబుఁ గచ్చపొదమచ్చనఁ బుట్టిన తుచ్చురాలవు.

శేసరి—ఏమేమీ! దింతచచ్చినను పుల్లయింకను జానకయన్నదే. పోనీ; కామాటకేమి
లే. నీవీమదనమోహనమూర్తిని, యాదివ్యసుందరాకారుని, యాయోధపురరాట్టు
మారునిం బరిణయంబయి, తత్కిరికాంత దిగంబకీర్తనీయంబుగా రాట్టులం
బెల్ల నిమ్మళంకంబుగాఁ జేసి నాభర్తను బరాభిమంతువుగానిలే.

విమల—ఓసీ! దుష్కృతీ! ఇల్లలికినంతనే పడువకాలేదు. ఇంతమాత్రమునకే ప్రేరణ
మేల?

శేసరి—పండుగయైంది కనుకనే ప్రేరణను.

విమల—అప్పుడేమైనదా! శేసరి! తొందరపడకును. విదియ వాఁ డగపడనిచంద్రుఁడు
తదియవాఁ డగపడక మానడు.

శేసరి—తొందరెందుకు. ముందున్నది. ముసళ్ళపండుగ! చెల్లెలా! కోపమేల? ఎంతయో
ప్రయాసపడి నీకీసంబంధము తుదిర్చితిని. ఇటుమాడ. పెండ్లికొడుకు నీకుఁదగిన
వాడేనా? సిగ్గేల? వెళ్ళి యెడిలోఁ గూర్చుండును. మేముంటిమనియాసిగ్గు?
మేము పోదుమా! గలూ! రా.

విమల—ఓసీ! శేసరి! నే నివు డిట దైవ్యపడితిని పరిహసింపఁబోతును. చీకటి
వెనుక వెన్నెల రాకమానదు. నీయేపు రూపుమాపు నేవీరభూరుషుండు
నాపాడిఁ గట్ట నన్నవాడో యెవరికెటుక? నీకుడుటనే పొగ్గిద్దపొడువలేదు
గదా?

కేసరి—ఏమేమీ! నిన్ను జేపట్టు రాపట్టి యీపట్టుననే కలఁడు. నీయట్టిఁజ్జులాడియే వట్టియట్టపెట్టిన నుట్టివంకయే చూచినదట. పోనీ! నీయనుమానము నేనే తీర్చి దనులే. (మహ్మదాజీతో) ఆయ్యా! యోధపురేశ్వరా! ఇదే మహియగహోదరి యగు నీవిమలను మీ కిప్పుడే కన్యాదానంబుగా సమర్పించుచున్న దానను. కావున దయచేసి పాణిగ్రహణంబు చేయుఁడు.

మహ్మ—(సిగ్గుచే తలవంచుకొనును.)

కేసరి—అయ్యా! సంకోచింపకుఁడు. మీ యాదార్యమునకుఁ దగినదియే. (విమలతో) సోదరీ! ఏనీ నీహస్తము? ఒప్పుగింతపెట్టెదను.

(అని హస్తమును బట్టుకొనఁబోవును.)

విమల—ఛీ! ఛీ! దుష్టురాళా! నన్నంటఁబోకుము.

○ చ చా మ ర ము.

దురాత్మురాల! ముట్టరాకు దూరముండు మట్టె! నీ శరీరమందఁ, బ్రాణమూన స్వాంతమందు నెంచితేన్

కేసరి—ఉరీ! యెత్తైన చీమకన్న మున్నఁ జూడుఁ డీతొరన్ జొరన్వలెన్ భయంబు పుట్టె శూరురాలి మాటకున్. 97

ఓనీ! వగలాడీ! తాత్తిమాకుల చప్పుళ్ళకుఁ గుండేళ్ళు జడియవు. ఇక నీయాట లుగట్టిపెట్టి నేఁ జెప్పిపట్టు వినుము. లేకున్న నీతల కోటకొమ్మనకుం గట్టించెద. (బల వంతమున విమలచేయిఁ బట్టి మహ్మను చేతిపైఁబెట్టి సమకట్ట వాఁడు సిగ్గుపడుచుండును. విమల—(చేతులు జోడించి)

మ. అకటా! కావఁగ నిద్రియేతటి మదంబా! దీనసంరక్షణీ!

అకలంక! బగు భక్తి నీకదము లత్యాసక్తి నర్పించు నా దుకరాంభోజము లీమె యీసుఁగొని యీదుర్బుద్ధి, దుశ్శీలు, మొం డి, కుజాతుండగునీచుకేల నిడుచుండెన్ బోవుమా! యీశ్వరీ! 98

[అంత వీరమాత పురుషవేషమునఁ బ్రవేశించి]

వీరమా—(కేసరితో) ఓ హింసకారీ! కేసరి! నీపాపకూపంబు నేటికిఁ బరిపూర్ణముగా నిండినది. ఇక నొక చుక్కయైన భరింపనోపదు. (మహ్మదాజీతో) ఓరొరి కష్టముప్పింపచా! నీకా విమల పాణిగ్రహణము కాతలయను? ఇదే నిన్ను

వరియింప ముక్తికాంత యెదురుచూచుచున్నది. కేశరికూడ నిన్ను త్రవారింటి కంపకము పెట్టునులే. ఓసీ! దోషకారి! కేశరి!

ఉ ఓసి దురాత్మురాల! యిటు లోర్వగలేమినిఁ దోడ బుట్టునే
గాసిలఁజేయ గౌరవము గల్గెనె; కేశరి యన్నపేరు నీ
కేశరి దోషకారి! యిదె యీనిశితాసిని వేణిఁ గోసి ని
మ్మేసరిఁ జేసెదన్ దుడుకుఁజేసిన దోసము మాసిపోవునే. 99

కేశరి—(అచ్చెఱుపాటుతో) ఆ! ఏమిది! పోతుటిఁగేనియుఁ జొఱరాని యీమంది
రంబున కీపురుషుఁ డెట్లు రాఁగలిగె? ఇంక నివో మనలిన వాని తప్పదు.
(పోఁబోవును.)

వీర—ఓసీ! కేశరి! ఎందుఁ బోయెద నాఁగమగుము. ద్వారములన్నియుం బంధింప
బడినవి. వ్యర్థప్రయత్నములు చేయకు. ఇదే నిన్ను వధించుచున్నాను. దిక్కుఁ
గలవారిని వేడుకొనుము. (అని కత్తిచేఁ దెగవేయఁబోవును.)

విమల—(అడ్డునిలిచి)

పంచ. బహూ! పరోపకరబుద్ధి నోముమా వయాంబుధీ!
అహంకృతే శమించి దీరురాండ్ర మాదరింపుమా
మహాపకరి యయ్య నీమె మామకాపురాలె యా
సహోదరీవధు గనంగఁ జూల కోధ మాపుమా. 100

వీరమా—విమలా! నన్నాపకుము. ఎత్తికత్తి రిత్తడుచుట తుత్రియోచితంబు
గాదు.

విమల—మహానభావా! అట్లయిన మీకగవాలంబునకు నన్ను మం దెఱగఁజేసి మ్రో
మించి తమ వచ్చినట్లు చేయుఁడు.

వీరమా—ఓసుందరీ! నీయందలి వాత్సల్యముచే నీసహారపాతక నిప్పటికి విడిచిపెట్టితిని.
ఇంకఁ బోదుమురమ్ము. (కేశరితో) ఓసీ కేశరి! నీచెల్లెలిదయకల్గును, నీతల్లికడుపు
చల్లఁదనముకల్గును బ్రతికిపోతివి. ఇంక మందయిన బుద్ధిగానుండుము. విమలా!
పోదము రమ్ము. (నిష్క్రమింపఁ దెరజాటును.)

శ్రీ

రసపుత్రవిజయము

చ తు ర్థాం క ము .

1. రంగము—యోధపురమునకుఁ బోవుమాగ్గము.

[యోగియో, రాజసింహుఁడును, అజితసింహుఁడును ప్రవేశింతురు]

రాజ—స్వామీ! మొన్న యోధపురే ప్రశోహితునివేషంబున మన యజితసింహునివం

చిఁప వచ్చిన యట్లేప్పుడు చిరంజీవి కిచ్చిన యుత్తరములలో నిదియొకటి.

దీనిం గూర్చి మీరుభిప్రాయమేమి?

యోగి—(చదివి చూచి) మిత్రీమా! ఈ యుత్తరము నే నచ్యుతబాల.

మ. అతిమాయావి యలంఘి రీసున సుతుం డాత్మీయులన్ వీకి రా

ట్టుతులం జేరె, జయిపరాదనుచు నీచుండిట్టి దుర్లక్షిదు

ర్మతి నృప్తించెను, కాని యృగిటు దౌర్జన్యంబునుం బూని దు

ష్కృతమాంజేయఁగ సాహసింపఁడని యూహింతున్బుమీ! మిత్రమా!

ఇది కుఁతయు నలంఘింప గర్వపోలకల్పితము దూరాలోచన లేని వారి దురాలోచనలు మన మెఱింగింపకవా?

ఉ. ఉత్తరమపె లోన నిటు లున్నవి లేనివి కొన్ని వాగ్గిసి, పై

నుత్తరమందఁ బుత్రీసున కుత్తవిలాసము వాగ్గిసి, దాని నీ

జిత్తులమారిచే మనకుఁ జెందఁగఁజేసె, నిజమ్ము; వీని యీ

యెత్తులు కొత్తలే మనకు, నెన్నఁడు చూచుచునున్న వేకదా 102

రాజ—స్వామీ! అయినచో అప్పుడుకుమారుం డీసమాచారము వినిఁతోడ నీ సారాప్తి

దేశంబునకుం బాఱిపోఁ గారణంచేమి?

యోగి—తండ్రి కౌర్యమునకు న్వేణవియ్యె, మన యశాదార్యము నృణవియ్యె; దాని

కేమిలే. మొన్నటి యాబ్రాహ్మణరూపమేప్పుం డెంతటిదోహము చేయ

సాహసింది వచ్చె ననుకొంటివి! దైవానుగ్రహముకల్గి మన మింతలో మేలు

కొనఁబట్టిగాని లేకున్న నీ చిన్ని మేల్లుఁ డీపాటికిఁగిల్లిగా వ్రేసేగానో, లేక—

రాజ—అహ! యెంతదోహ మెంతదోహము! స్వామీ! మీయుగము మే మాజన్మ
దాస్యము చేసియుఁ దీర్చుకొనఁజాలము.
యోగి—ఇందులో మే మెన్నచేయున్నది.

ఆ. వె. బాలు పాణముఁ గొన బందూకు దట్టించి

గుఱినిఁబెట్టి కాల్చు లెఱి యెఱింగి,

వానిచేత వానిపాణముల్ కొని వానిఁ

దీసికొన్న గోతఁ దోసి తీవు.

103

(అజితసింహునితో) బాలకా! అబ్రాహ్మణరూపచందాలుని కిశ్వసించి, వాడు
పిలిచింతమాత్రమునఁ బోదగు నే?

ఉ. చిన్ని కుమార! యట్లొకఁడు చీరఁగనే యలుదాఱి యొంటిగా

మిన్నక మోసగాని చెలిమిఁగొని వచ్చుట మంచిదయ్య! వా

ని న్నిజమైన విప్రుఁడని నెమ్మది నమ్మితివయ్య! అయ్యు; నీ.

కెన్నఁడు లేనిబుద్ధి జనియింపఁగఁ గారణ మేమి తెల్పుమా? 104

అజిత—సాధువర్యా! నాబుద్ధిలేమికి మన్నింప నేడెదను. అనంచకుండు తాను మాపు
రోహితుండనని నమ్మక పట్టఁజెప్పి—

ఆ. వె అమ్మగారు పంపిరిని వార్తలం దెల్పె;

నమ్మకున్న నొక్కకమ్మఁ జూసె;

మామగారు రాఁగ మనవిచేసెద నన

వ్యవధి లేదు జనని బ్రతుక దనియె.

105

యోగి—నాఁ దామోధపుర పురోహితునిఁ జంపి, ఉత్తములను సంగ్రహించి చేసిన
మోసమా యిది! కానీ ఆమోసగానికిఁ దగిన శాస్తి యయినదిలే. రాజసింహ!
ఇక నొక యావపుఁ బ్రయాణములో గవ్యస్థానముఁ జేరఁగలము. అజితసిం
హ! నీవు నడుఁజూపు. మేనాపయి నెక్కుము.

అజిత—స్వామీ! చక్కని యీచక్కింగల చక్కందన మెంత చూచియు నాకుఁ
దనివి తీఱకున్నది. కావున కొంచెముదూర మీతీరుననే నడువ నెలవిండు.

యోగి—అయిన నీయచ్చులు కుమారా! మన మిప్పుడు మేరుపర్వతోన్నతప్రదేశము
మీఁదఁ బోవుమన్నాము. ఎక్కడగుటచేఁ గాళ్ళు నొప్పివెట్టునేమో యని
యట్లంటిని.

అజిత—స్వామీ ! నాకు గాళ్ళు నొప్పికేదు.

గీ. పట్టుమని పదియడుగుల నిట్టె నడచి
నానొ, లేదొ, కల్నొప్పి నా నవ్విపోరె;
ఇంతసుకుమారమేయైన నెటు జయితు
జనకుఁ జంపిన ఘామమాన్ సంగరమున ?

106

రాజ—(చెక్కిలికొక్కి ముద్దాడి) కుమారా ! నీవు తప్పుక సిద్ధసంకల్పండువయ్యెదవు.

యోగి—రాజసింహ ! చూచితివా ? నీభాగినేయని పాదుషు.

తే. గీ. వడి శిశోదయ రహతూరుశము లను
దారువులు రెండు రాపాడఁ దగజరించి
నట్టిదావాగ్ని గాఁడె నీయల్లుఁ డనఁగ,
యవనవనదాహ మొనరించు టబ్బురంబె !

107

రాజ—స్వామీ ! ఇదంతయు మీయాశీర్వచన ప్రభావమే గదా !

అజిత—స్వామీ ! ఇది మేరుహ్వతప్రాంతమనిగదా యంటిది.

(పేలితోఁ జూపుచు)

ఆ. వె. సొబగు మీఱి మేడసోపానములమీఁదఁ
బరిచినట్టి పట్టు పరుపసంగఁ
గాఁపించు నదిగొ కనుచూపుమేర నీ
ప్రేడికొండమీఁది పైర, చెప్పుడి ?

108

యోగి—కుమారా ! అట్లనే.

అజిత—అహ ! ఈకొండచెలిక లొకదానికన్న నొకటి యెత్తుగానుండుటచే బంగారు
మలామాచేసిన మెట్లవరుసలవలె సెంత శృంగారముగా నున్నది ! ఇందుచేతనే
కాఁబోలు దీనికి మేరుహ్వతమని పేరువచ్చినది.

యోగి—అజితసింహ ! దీనికి మఱొక కారణ మున్నది.

ఉ. భారతభూమిమధ్యగల పర్వతరాజములందు నున్నతం

బై రహిమించుట దొలుత భాస్కరుజేజు తన్నె తాఁకి బం

గారపునీరు పోయుగతిఁ గాగిలుచు నుండుట నీనగం బిలక

మేరుసమాఖ్య రంజిలుసుమీ విమలాన్వయ రాజవంశనా !

109

రాజ—మేరుపర్వత మని పేరువచ్చుట కిదియూ కారణము !

అజిత—యోగివర్యా ! మాయాపాధ్యాయుఁడు వింశ్యపర్వతము మిక్కిలి యెత్తయిన దనియును, అవగ రాజంబు వంగి నమస్కరింపఁగా నట్టెయ్యందుమని అగస్త్యమహాముని యానతిచ్చి, దానికి గర్వభంగము గావించె ననియును జెప్పిరే !

యోగి—కుమారా ! అది యతిశయోక్తి.

చ. విను, మును నార్యులెవ్వరును వింధ్యము దాటుచు దక్షిణావధంబును జొరలే దగస్త్యముని ముందరిగె నిరి దాఁటి, దాన నా తనికి నమస్కరింప గిరి తద్దము వంగఁగ మఱాని దాని నట్లునిచెనటంచుఁ దా మతిశయోక్తిగఁ బల్కుదు రింతియేసుమీ.

అజిత—ఓహో ! ఇదియూ కారణము.

రాజ—కుమారా ! నగశృంగంబుననుండి దిగుతతీ నెరుక్కొను గులకతాలం దొలఁగఁ ద్రోయుచు, జలజలఁ బాటుచు, నరుగులు కార్చుచుఁ చెలువకుఁ గూర్చు నాసెలయేటికాని వసుమేఘగుఱ్ఱుబులం దిలకించితివా ?

లయగాహి.

నింగిఁ గరుకైలయుల శృంగముల డిగ్గి చను

చుం గెలఁకునం గలతరంగిణి బ్రాటున్

రంగుగఁ గనుంగొను కుఱంగటఁ జెలంగుళిల

లం గదిసి పొంగిపొరలంగ మది పొంగున్

ముంగల నెరుక్కొనుబలంగముల మ్రింగునర

ణిం గులకతాలను వడిం గడచి గెంటున్

సంగరశతాంగపు దురంగములభంగి నురుఁ

గుం గరముగ్గిక్కుచుఁ దరంగముల బంటుల్. 111

యోగి—కుమారా ! అజితసింహ ! ఈ సెలయేటి కిరుగఁజలం గనులపండువఁ జేయు

సీసృష్టివైచిత్ర్యశృంగారముం గనుంగొంటివా ?

లయగాహి.

సంగరశతాంగపు దురంగములభంగిని ద

రంగిణితరంగములు పొంగి వడిఁ బ్రాటున్

రంగగు తరంగిణుల చెంగటఁ జెలంగెడి ల

వంగముల లంగముల భృంగములు చేరున్

భృంగములసంఘముల నింగి గని పొంగుచు ను

ధంగొని యొసంగ నునురంగములు చీరున్

రంగముల ముంగలికుడుంగముల నంగుగ వి

హంగములు పొంగుచుఁ దరంగములు పాడున్.

రాజ—యోగివర్యా! (కేలంకాపి) అదియే కాబోలును మొగతాయీచక్రివర్తుల
కెల్ల నత్యంత ప్రేమాస్పదంబగు వాగ్రాపురాగ్రోపురంబు! పురంబుఁ దాపు
ననే కలదు గాబోలు గోపురశిఖరంబు గోచరం బగుచున్నది.

యోగి—అవునదియే. ఓయీ! రాజసింహ! ఈపట్టణము నుమా రొకకళాబ్జయక్రిం
దట నొక చిన్న కుగ్రాచుమఱు. ఆర్యభూమి శిల్పవిద్యను పునరుద్ధారణము
చేసిన షాజహానుచక్రవర్తికాలమునాటనుండియు నింతశోభ వచ్చుచున్నది.

ఆ. వె. మఱువలేక ప్రేమ 'మమజత్' సమాధిపై

'లాజిమహాలు' గట్టె షాజహాను;

నాటనుండి పట్టణం బయ్యె నియ్యది

తొల్లి యొక్క చిన్నపల్లెయె నుమి.

113

రాజ—అయ్య! ఆషాజహానుచక్రవర్తి యెట్టివాడు; పరిపాలనం చెట్టుండునది!

అజిత—మామయ్య! ఎట్టివాఁ డని వేరే యడిగెదలరే! లంకను బుట్టినవారెల్ల
రాక్షసులు గాక వేరగుదురా?

యోగి—కుమారా! అట్లు తలంపవలదు. తురుష్కులలో మాత్రము మంచిరాజులు లే
రనుకొంటివా యేమి?

సీ. తనకీర్తి సకలదిక్టటము లంటంగ జలా

లద్దీరు దేశ మేలుకొనలేదె

తుగ్గకుకులజుడౌ తురక ఫీరోజిషా

యింపుగాఁ బ్రజలఁ జాలింపలేదె

సమదృష్టె హిందూముసల్మానుల మహాశ్చ

వమితదయ ఘృడ యరయలేదె

అగ్నిజన్ముల కనేకాగ్నిహారము లిచ్చి

తానీష గోల్కొండఁ దనరలేదె

తురకలై పుట్టినంతన దుష్టవృత్తులె

హిందువు లనంగఁ దాము నహింసకృత్తులె

హిందువులయందు దుష్టులౌ నృపులు లేరె

కులముతో నేమి ముఖ్యంబు గుణము గాక.

114

రాజ—యోగిర్రాజ్య! అయినచో నారంగజీబుచక్రవర్తిహృత్తు నుకుణసమర్థుడు
కాదా! వానిపాలన మిట్లుండనేల?

చ. పరజనభీరుండు, కడుప్రాజ్ఞుడు, తాత్మ్యుడు, పాలనాధుగం
ధరుడు, స్వకార్యవిర్వహణదక్షుడు, న్యాయవిమర్శనోత్సుకుం,
దురుతరదైవధక్తి మనుచుడు, సదా మితభోగి, ఈయలం
ఘరుషరిపాలనం బిట్లులఁ గాఁ గత మేమొ యెటుంగఁ దెల్పుడీ.

యోగి—ఈతనియెడ నీవు చెప్పినగుణము లన్నివి వాస్తవమే. కాని—

సీ. పరమతద్వేషాగ్ని పట్టికాల్చుచునుడ

స్వమతరక్షణ మెట్లు చల్లఁబఱచు,

పరధనాసక్తి కుర్వారమై పీడింప

నిజధనం బెట్లు నిల్వఁగలదు,

పరసౌఖ్యమునకు నోర్వక దుఃఖకడుచుండఁ

దనకు సౌఖ్యం బెట్లు దక్కఁగలదు,

పరరాజుల కశౌరవం బొనర్పఁ దలంపఁ

దనశౌరవం బెట్లు దనరఁగలదు,

సాధుహింస యనియెడు ప్రజ్వలదవాగ్ని

కృష్ణి తను వంటి నిలువెల్లఁ గాల్చుచుండ

స్వల్పసుకుణంపుజందనచర్చ లేమి

పని యొనర్చును జెప్పమా పార్థివే ద్ర!

116

రాజ—అవును, నిశ్చయమే.

అజిత—స్వామీ! గమ్యస్థాన విచార సంతకదూరము ?

యోగి—సమీపించితిమి. అదే మాచాయులం దోయ లూనీయహానది. అయేటినికాటిక
వెనుసెంటనే యోధపురముం జేరఁగలము.

రాజ—యోగివర్యా! యోధపురసామ్రాజ్యమునకు శాశ్వతజీవనం బొందు పావన
జీవనం బగు లూనీయహానదియ యది?

ఉ. ఉన్నతమా ప్రదేశమున నుండుటచే నది పిల్లకాల్యయో
యన్నటుఁ దోయ, చుట్టుఁ గలయట్టివసంబులు పైరుచేయ నా
కన్నులఁ దన్ను, నందు గలగ్రామసమూహము చేలమధ్యమం
దున్నకుటీరపు న్నములయోజను రాజులు, దూర మాటచే. 117

యోగి—రాజసింహ! గమ్యస్థానముం జేరితిమి. ఇదియే విమల యుండు మన్యదుర్గము.
దీనియెదుట వానలితీరమునం దనరాననదియే యోధపురము.

రాజ—స్వామీ! ఇదియే మన్యదుర్గము? ఏమియపూర్వము !

ఆ. వె. ఎటుఁ గనంగ నిచట నేకశిలావృత

శైల మొందు దక్క సౌధ మేది

కానరాదు నారు ? న్నర కీకొండ

కోట చేర నేని బాట చెప్పురు ?

118

యోగి—రాజసింహ! ఇదియే దీని ద్వారము. ఈనైర్దికదుర్గము సామాన్యమాన
లోకంబునకు దుర్గము. దీనిం దెఱచి క్రియ నప్రభుత్వంబునై చూచుచుండు
ము. (దుర్గద్వారము సమీపించి)

భుజంగ. మహాశక్తి దుర్గా! యుమా! పుణ్యమార్గా!

అహో శర్వురాణీ! మహాశూలపాణీ!

జూహో ర్లోకమాతా! విశుద్ధాద్రిజాతా!

గృహద్వారము నివృప్పుమీ వేగ జేవీ!

119

రాజ—(ఆశ్చర్యమున) ఏమి యీశిల్పకలానైపుణ్యము! దేవతానిర్మాణమునతి నున్నదే!

సీ. బృహపుత్రాల శిల్పపుఁబని తాజ్మహల్

కలియుగమయనభఁ గాంచినాడ

తొలి సుయోధను లక్కయలుపోల్కి పీచ్చిటో
 గ్లాసు కీళ్ళేడఁ బెట్టి వినినాడ
 పూర్వకాలపు శిల్పముల నేర్పెఱిగించు,
 ఎల్లోరగుహల నీక్షించినాడ
 బలు మొత్త మగుముత్తైసులు హత్తి కట్టిన
 మాతీచునీవ్ గని మురిసినాడ

అవని నింకెన్నియో రమ్యహర్మ్యములను
 గంటి వింటిని గాని యెక్కడను నిట్టి
 వింతభవనంబు నేఁ గని విని యెఱు గను

పృథ్వి నిది యెస్మిదన దగునిత యేమొ?

120

యోగి—రాజసింహా! నీ విక లోనికిం జని వియలం జూచిరమ్మ. మే మితలో రాజ
 నగునకుం బోయి యచ్చటి కార్యములు చక్కఁజేసికొని వచ్చెదము.
 (అజితసింహునితో యోగి నిష్క్రమించును.)

2. రంగము—మన్యమర్గము.

[లోపల నియలము, బురుషుడేషముతో వీరహతము

ఃశ్రమించుచుండును.]

వీరహత—వియలా! నీ వెంతబేలవు! నీసహాపరియగు కేసితోఁ గోరి గోరి వైరముఁ
 బెంచుకొని, దొరంగజేబుఫాదుపాటుంతవాని కాగిలికి దూరమైతివి!

శా. లేమా! యెంతటిబేల వీవు, విను ఢిల్లీ పాదుషా యన్నచో
 సామాన్యుం డనుకొంటివేమొ? గొనబా చక్కందనంబెంత! వి
 ద్యామోదం బదియెంత! భాగ్యమును రాజ్యం బన్న నింకెంత! రా
 పో మర్యాదల తీరదెంత! యిటుఁ గోల్పోఁ జెల్లునే వెట్టివై? 121

వియల—వీరాగ్రేసరా! ఆకం దేశభాగ్యవంతుడైన నాకేమి ?

చ. సిరినె వరించు లుబ్ధజనచిత్తము, శీలము నెన్న దఁదపున్
 సిరినె వరించు గామి చలచిత్తము వేఱు గణింప దెన్నఁచున్

సిరియును నంద మంతగ గణింపక నిత్యము శీల మెంచు ను

స్థిరగుణపూర్ణ మా విమలచిత్తము ప్రాజ్ఞులు మీ రెఱుంగరే! 122

రాజ—(ప్రవేశించి) ఇదే! ఈగదిలో నిద్దరు పరిసరించుచున్నట్లున్నది. (వైకుండి

చూచి) ఆమెయే విమల ఈశ్వరభూషణ డెవ్వడో? * * కొంచెమునే పిచ్చట

నే అగి వీరిప్రసంగమనువలన సంగతు లెఱింగెదగగాక. (నిలిచి విమచుండును)

వీర—విమలా! ఏలయిమాట? లభింపరానిభాగ్య మట్టివపు దుపేక్షించుటకు నీవు

మాత్రము లేలవా యేమి? హిందూస్థానమహాసామ్రాజ్యలక్ష్మీధురంధరం

డగు నారంగజేబుపాదుషావారు కోరి వరింతు మన వెనుపీయు జకరా లీరాజ

స్థానమునందు కాదు భరతఖండమునం దెచ్చటనైక గలదే?

జి. తానట, ఛాదుషాహియట, తన్ను వరింపు మటంచు భూమి నే

మానిని నైన గోరునట, మానిని వానిని మానునట, తా

బ్రాహ్మణము మేన బూచి మనునట, యి దెక్కడిమాట బోటిరో!

వానిని మాననేల? కలువంకల జింతల బొంద నేటికి. 123

ఈపుడ వానినే వరింపును. లేకున్న చండకాసనుం డగు నాతం డేమిదిహృలం
బెట్టునో?

విమల—మహానుభావా! అలంఘ్య తన్ను వరింపనిచో నాకేమా హనిచేయు నని బెడ

రించుచున్నారా? మీయట్టివారి రక్షణలో నున్న నా కెట్టిభయంబును లేదు.

గీ. నైరిమదకుంభికుంభవిదారణప్ర

భావయుతరాజసింహంబుచాలి సొత్తు

క్రొవ్వి గోమాయువు హరింప గోరుగొక

ప్రాప్త మగు పెట్టు వట్టిదురాశ గాని.

124

ఇదిగాక, అత్యమైయెడ మానకీణము చేసికోగల యాయధంబులు మా
కడనుం గలవు.

విమల—జి. మానము గాచునాయధము మాకడనుంగల

వీరమాత—

దేదియేది?

విమల—ఒడ్డాణమునందు గుప్తమాగ శాచినకత్తి

వీరమా—

వృథా యదైన?

విమల—ఈ! వేణియో పాశమా;

వీరమా— అదియు వీగిన?

విమల— వజ్రపుటుంగరంబె నా

ప్రాణముఁ దీసి మానము నవశ్యము కాచును శంక లేటికిన్?

వీర—(తనలో) ఆహ! ఈవీరపత్ని రసపుత్రసంశయమున మణిపూసవలె నున్నదే! కానీ ఇంకను పరిశోధించి చూచెదను. (వైకి) ఓ సుందరీ! అందఱు నిట్టి శ్రీరంగనీతులు చెప్పవారే, ఆలోచించుకో. పాదుషా

రాజ—ఈపురుషుం డెవ్వరు? ఈవనితతో నింకచువుగా మాటాడుచున్నాడు.

విమల—మహానుభావా! మానవతి యగుమానినికి మనోవాక్కాయకర్మబులయందు మనస్సు ప్రధానంబు నామన సిద్ధివలెకే యొకరి కిధన మయినది.

వీర—అవును. మనోధనంబు పాదుషావారి హృదయభాండారమునందే భద్రపఱచితిని కాదో?

విమల—పూరహగ్రేసరా! ఈవిషయపరీక్ష యేల?

ఉ. ఓనఖ! నామనం బెఱుంగనో, పరిశోధయొ, హాస్య మాడుటో?

ఈసరి కే నెఱుంగ రెటులేని నిజ మ్మెఱిగింతు, నామనం

బీసరి కే భవాదృశు నరేశకుమారు వరించి, మించుచు

ల్లాసత నూడ మీ రిటు లలఁఘి రలఁఘి రనంగఁ బొంగునే! 127

రాజ—ఈమెయదేక మేమో!

వీర—ఓసి! నెట్టిపడుచా! ఏల యీలీల దొరకిభాగ్యంబు సరకు నేయవు! పోనమ్ము ఇట్లుడైన మించినదేమియు లేదు. వలసిన నిన్నిప్పుడే ఢిల్లీశ్వరునియొద్దకుఁ బుత్తం చెడు. ఆలోచించుకొనుమా.

విమల—పూరహగ్రేసరా! వేయేల?

తే. గీ. కాదు, కా దన తెల్ప వివాద మేల?

విమల నిర్మలహృదయంబువిధము వినుఁడు;

నీతి లేనట్టివానిఁ దృణీకరించు,

ఈశుఁ డైనను వాఁడు ఢిల్లీశుఁ డైన.

వీరమాత—

మ. ఎలాగా ! యిటువంటిబింకముల నే నెన్నేని విన్నాను; ఇం
తులవృత్తంబులు క్రొత్తలాయెనంట; మీతోబుట్టువేమున్నుబెం
డిలికిన్ బూర్వము బింకముల్ పలుకదే నేఁ డేమికావించె? మీ
కొలమందుం దలమానికంబవంట; నాకుం జెప్పఁ బో కీనుడుల్.

విమల—పురుషవర్యా! నేనేమి చెప్పఁగలను ? అశమానమనస్కులగువారికి లోకమం
తయు దోషభూయివృత్తి మే ?

వీర—విమలా! నొచ్చుకోవ. నిజముగా నిన్నుఁ బరిశోధించుటకే యిట్టిమాట లుట్టిని.
మనస్సు నొప్పించి నేని తుమింపుము.

విమల—రాజచంద్రమా ! ధర్మమా ! ఇందు తుమించుట కేమున్నది ! ఇది లోకసహజ
మే! అభిమానవస్తువులనే నాడెను చేయుదురు.

తే జగతి నభిమానవస్తువులఁ గొనునపుడు

కోరి శోధించువారె గైకొనెడివారు;

ఇంతకును శోధనము దుది హితవె కూర్చె;

క్రోధకారణ మెట్లగు శోధనంబు ?

వీర—నుండరీ ! పరిశోధనహ్యోరసానము వేటొకతీరున నుఁనిటటకు నీవు సామాన్య
కన్యవా?

చ. పొడమితి సాధ్వీరత్నములు పుట్టినయిల్లగు ' రాజపుత్రున

త్కుల ' మను పాలవెల్లి, నతిధూర్జనహోదరి ధిక్కరించి ని

ర్మలమతి రాట్కుమారునకు రాణివి గా వ్రత మూసిపావు; ఏ

లలన భవత్సమాన, విమలా ! విమలవ్రతశీల ! నిర్మలా ! 130

రాజ—ఈపూరమని చర్యలు మిక్కిలి విపర్యాసములుగా నున్నవే!

విమల—నుఁదరజనకందర్పా ! నే నిట్టి పొగడ్తలకుం దగినదానను గాకపోయినను మీ
యట్టివారిచే నిట్టిమన్ననలంద న్నగునుగట్లు పునర్తింప నిరంతరముఁ బ్రయ
త్నించుదాన.

రాజ—ఇప్పు డేమి ప్రత్యుత్తర మిచ్చునో !

వీర—ఒకరుణీ! నాయట్టివారి కెట్లు తోచిన నీ కేమిలాభము ?

విమల—మిత్రీసత్తమా ! అదియేటిమాట, అప్రతిమానాభిమానంబున మానప్రాణరక్షణ
మొనర్చిన మానసియుల మన్ననకన్న నాయటి కన్న కోరున దేమున్నది ?

వీర—విమలా! దానికేమిలే? నీ నలంఘియంతవానిం దృఢీకరించితివిగదా ! మఱివృథా
వరింప నిశ్చయించుకొంటివి ?

రాజ—(అనూయతో) ఈప్రశ్నయేల ?

విమల—నవయువతీరతీపతీ ! ఈతీరునఁ బ్రీతింతుట భావ్యమా ? రమణీమణీమనోమం
దనంబులు రహస్యప్రసంగగు ప్తంబులు కదా ?

రాజ—అందుకే యీవచోబంధము. సరసములు మమయచున్నవే!

విమల—మానిషీమనశ్శ్రోరా! ఇంక దాఁపనేల ? నాయనం బిదివఱకే రాజకుమారున
కొకని కథీనం బయినది.

వీర—అతఁడు,

ఉ. రూపున నెట్టివాఁడు ?

విమల— కలరూ పెఱిగిం చెద; భేద మేది? మీ

— రూపమె మూడ మూర్తులున;

వీరమా— రూపవతీ! మఱి మేనిచాయయో ?

విమల— ప్రాపగుచాయ మీదె;

వీరమా— సరె ప్రాయము !

విమల— ప్రాయము మీసయంబె;

వీర—ఎట్లూ? పరికింప చోద్య మిట్లులుండట లాతని నామ భేదయమో?

విమల— బాపురె భర్తపే రడుగ భావ్యమె ?

వీర— పెడిలి యైనవెన్న గా
దా పతి !

విమల— దాఁపనేర నిక నాతఁడె మీరును మీరె యాతఁడున్.

రాజ—సమీపపస్తుప్రీతి లగు నెలఁతలను, లతలను, ఇంక నెవరు నమ్మగలరు. రాజ
సింహ! తుద కీవిమల శ్లేఠవీరకాయయే యయినదినుమా !

విమల—మనోహరా! ఇంక నన్నెల చిక్కులుపెట్టెదరు? ఇన్నిదినంబులనుండి, అగా
ధంబగు నీఁయొగసాగరం బెడఁగియెచుఁ యదఁకఁ బెన్నిధిగన్న పేదవిధంబున

మీసన్నిధిం గన్న దానఁ మీపదంబులన. ఇంక నానయేల? మీరు తప్పు, అన్య
లం—(చేయి పట్టుకొనఁబోవును.)

వీర—(తప్పించుకొని) నుందరీ! ఆగుమాగుమా. ఇంతయాత్రమేల? ఆత్రము సర్వజన
గోత్రసౌఖ్యపక్షవిచ్ఛేదనవజ్రము గదా? (తనలో) ఈమె నాబహిర్వేషము
గని మోసపోయినది. ఆహ! భేషజంబగు నోబహిర్వేషమా! నీ వెంతమోస
కత్తెవు (వై?) అలివేణి! నిలుకడలేని ననబోటి వేషధారిపూరుషుని గోరి నీ
వేమి నుభింతువు?

విమల—వినువు జనించు, ఈప్రసంగమునకుఁ దుది లేదాయేమి? ఇంకను విషమపరీక్ష
మానరుగదా? ఏమి చేయుదు!

వీర—ఉచిత! ఏమిచేయనగు! నిన్నుంగన నాకుమం జాలి గలగుచున్నది.

విమల—పోనిం దదియు మేలే. జాలి ప్రసన్నతమ మొదటిమెట్టే గదా?

వీర—మదవతి! అదియెట్లు? సాయము చేయలేకపోయినను, అమాయకుల దుస్థితిఁ
జూచి మన మొకప్పుడు జాలిపడుచుందుము.

విమల—గుణజాల! నలచివేడెడు జరరాలి నీరీల పలుచనఁ జూచుట పాడియా?

వీర—అసాధ్యులగు కోరికఁ గోరితి వేమిచేయనగు?

రాజ—(తనలో) ఈకనిచర్య కను విపరీతముగానున్నదే!

విమల—హా! యిదియేమి? ఈనూతన కుసుమ శర సమండు నాఁ డాసరోవరతీరం
బున బాసయిచ్చి, భైరవ్యాలయంబున నాన హెచ్చించి నేఁ డిట్టి యిచ్చలేని
మచ్చున నుచ్చరించుచున్నవాఁడు!

రాజ—(తనలో) ఆహ! నేనెంత భ్రాంతిచెందితిని! పాప మీబాల యామోసగానిం
గని నేనని భ్రమించియుండనోవు. ఇది యేదో యింద్రిజాలము! కాని! తుద
మాట్ట విసక తొందరపడరాదు.

విమల—నుందరీకండర్నా! మీచందం బేయో నుండటివలె లేదని సందియం బగు
చున్నది.

వీర—నుందరీ! అందునకు సందేహమే? ప్రస్తుతపు నాయువు మనుపటివలె లేదు.

విమల—(తనలో) వనోహరుని యభిప్రాయ మేమియో?

గీతికం నవమదన! మదిని నీనుఁ గోరి చేరితిని మదనా!

వీర— శశివదన! వదలు మిది లగదు లగదు శశివదనా!

విమల—మదనుఁ డదయుఁ డయి వసు నగుశరముల

నెద విదలిచె నవమదన! సదయ నినుఁ గోరి!

వీర—మదను సదయతకు పదివిధములఁ గుండెద నెద కుడురుదు

కొనుము! వినుము శశివదన! వదలు మిది తగదు తగదు శశి!

రాజ—(తనలో) ఇక నుపేక్షించిన మించినప్పుడు. సత్వరంబునఁ జని యీమోసగాని
గుట్టు బయలుదెట్టకలయును. (చటాటనవచ్చి) ఓరీ దురాత్మా! ఆసు మాగుమా.

పంచ. అరే! దురాత్మ! దుర్మనా! మదాకృతింధరించి, యీ

సరోజపత్రసేత్రిమైత్రి సల్పి జల్పముల్ వచి

చి, రంగమీట నట్టె బెట్టు చేసి యంతలో తలో

దరికా వరిపఁ గోరి ఘోరదారుణంబుఁ జేసెదే?

132

వీర—ఓయీ! నీవెవ్వరు? నిన్నిచ్చటి కెవ్వరు పిల్చిరి? ముండుగ నెఱింగింపక కుర్థాంతః

పురంబులం జొర సాహించితిని. రాజపుత్రుండవు కావా? 'నాగరిక
యెఱుఁగవా'!

రాజసిం—

చ. మనమున వాక్కునం గియ్యరు మాంక నన్ను వరించియున్న దీ

వచిత, అమాయకాత్మ, ఇటు వంచనచేయఁదలంచి నాదురూ

పునుఁగొని చానమానధనముం గిలు. బాడినదొంగ, వే దొరం

గనుక మదీరుమా ధనముఁ గాచికొనం జనుదెంచివాఁడరా.

వీర—

ఉ. దొంగనా లేక నే దొరనా దొంగ యెవండా! నిజమ్మ దేలు శే

మం గనుఁగొన్నచో; దురభిమాన మిదేల? వివాద మేల? నో

రుం గొని 'మృగ లేసి మిడిగుడ్డ' నవచ్చిన మాతృభీతియే?

సంగరమందుఁ జూపనగు శౌర్యము, కాంతలచెంతఁ గాదురా.

రాజ—ఓహో! బలకాతీ! నీ వబలవేనా?

గీ మగఁటిమి గలట్టి మగవాని పగిది మగువ

సొస, సరససల్లాపముల్ సలుపు నిన్నుఁ

గాంచి పురుషుడ వని భ్రమియించినాడ;

ఇతివే మైన నీజోలి యేల మాకు !

135

వీర—ఓ కామకవచరా! అంధకారంబున జను పొంఘుఁ డెట్లు వస్తువుల యథాస్థితి గు రింపఁగలఁడు? నీవును కామాంధకారమునఁ జరించు పొంఘుండవే గదా? మమ్ము నీయచ్చకచ్చిఁట్లు దలంచుకొనవచ్చును.

రాజ—ఈపలుకులకేమిలే. ఇంతకును మాకు నీతో నేమిపని ! (విమలతో) ఓనుందరీ!

ఆ. వె. వీనిఁ గాంచి వలపుఁ బూనితివో లేక

న న్వరింప నెంచినావొ చెప్పుచు !

ఉవిద ! వానిఁ గోరియున్న నేఁ బోయెద

మనసు లేని మనువు మగువ కేల ?

136

విమల—(తనలో) ఆహా ! ఏమి యీభ్రాంతి ! ఇప్పు డిద్దఱు రాజసింహు లగపడుచున్నార !

వీర—విమలా ! ఊరకుండువేల ?

ఆ. వె. సిగ్గు విడిచి వేగ చెప్పవే ! బిత్తరీ !

వీరి చిత్తమందుఁ గోరినావా;

ఆపినిష్ఠురంబె యధికతరం బంత్య

నిష్ఠురంబుకన్న నీరజాక్షి !

137

విమల—(తనలో) ఇత్తటి నే నేమిప్రత్యుత్తరం బిచ్చునేర్తును? వీరమైన వానిలేక యిరువురియూ కారములు సమానముగానున్నవి. (వైకి) ఓమానధనులారా !

ఆ. వె. మానధనులు సతుల మానంబుఁ గావ కం

కణముఁ గట్టుకొనిన ఘనులు మీరు

దీక్ష నిటుల న స్వరీక్షింప నెతురే ?

వెలుగె చేను మేయఁ దలంచునట్లు.

138

వీర—చపలాక్షి ! ఇది పరీక్ష కాదు.

విమల—అయినచో ముందు నా యీప్రీక్షకు సమాధానముఁ జెప్పుఁడు.

వీ. విపుల వేదస్ఫూర్తి వెలయురాణ్యులు కే

పూతనంశాబుధి పుట్టినిల్లు

నిజమానరక్షణనియతి సతీలతల్

ప్రాకట కెయ్యది పట్టుగొమ్మ
పిఱికికండయె లేని వీరాధిపికళా

టిథటాల్లి కేది పెట్టినదిపేరు
అతిభద్రముగ సత్కులాశ్రమధర్మముల్
వడి దాచుకో నేది వజ్రపేటి

ఎచట బాడమిన నరుల గొమ్మెనిచేవ
ఎచట రాట్కులము కళంక మెఱుంగ దట్టి
యదయపురరాజ్యలక్ష్మీపయోజపాణి
పాణిచే బూనినట్టి భూజనియెవరు ?

139

మనోవాక్కాయకగ్మంబుల వారిసే కోరియున్నదాన.

వీర—నుదరి ! నీ వెంత మాయలమారివే !

చ. మొదట వరించియుంటి నొకపూరుషుఁ గోరి సరి త్తటఁబునన్ ;

పిదపను దేవళంబునను వేడి వరించితి నొక్కతాపసిఁ ;

తుది ననుఁ గోరి వీరిఁ గని తొట్రిలుతుంటి వి దేమిచిత్రమే ?

ఎచటఁ గలట్టిరాఁడ వరుఁడే? యిది నీకులసాంప్రదాయమే? 140

విమల—పూరుషగేసరా ! ధైర్యపడవిసాక్షి గా నే మొదటిపండియు నొక్కపూరు
షునే కోరియున్నదాన.

వీరమా—

చ. ముదితరొ! చాలుచాలు! కడుమోదముకూర్చెడు, మాటతేటయి

య్యది విన నవ్విపోదు రెవరైనను; పల్కకు మిట్టిమాటలక

జరువఁగ వేయ నున్నచుతి సైతము పోయె నటన్నరీతిఁ బ

ల్కద వెటు లెంచితే యొకని లీలను నల్వరి గుడ్డిదానవే? 141

సేన—(తొందఱగా ప్రవేశించి) స్వామి! మీకోసర మెవ్వకో యోగి వచ్చి తొందఱ
పెట్టుచున్నాఁడు.

రాజ—సత్సవమున వారిని తోనికీఁ దీసికొనిరమ్ము.

సేర—చిత్తము. (అనికిఁబోయి యోగితోఁ బ్రవేశించును.)

యోగి—(హాహరమున) అక్కటా! ఈ యలఁగీరు పాలమున భ్రతస్వమున కెంత గతిపట్టినది.

సీ. కొండలయండ నుద్దండులై చెండాకు
దండిమరాటీల దుడులుండ
గంధసీంధురయూధగతి నరాతుల మృంకు
బుదెలఖంధుసిబ్బుండ లుండ
పులిమీస లంది యుయ్యల లూఁగు నార్నూలు
సాశనామీలు గోసాయి లుండ
పాణాలపై నాస మాని హోరాహారిఁ
లోరాడు రసపుత్ర శూరు లుండ,
బుదెలఁబున ఛత్రీసాల్పటికి యుండ
రాజసింహుని కంతాసఁ జాగ్రణ ముండ,
శ్రీశివాజికి బొందెలో జీవుఁ డండ
భరతఖండము ! నీ కెంతపాటుగలిగె !

112

అహహ ! ఎంతటి ఘోరవిపర్యాసములు జరుగుచున్నవి !

సీ. విశ్వవిఖ్యాత మావిశ్వేష్వరుని గుడి
కటకటా ! తల్లిలోఁ గలిసిపోయె;
జగతిలో నెక గణింపఁగ రాని పుస్తక
భాండారములు కాలి భస్మమాయె;
వారణాశీపురవర్ధిత బ్రహ్మవి
ద్యాశాల లదె గంగ దారిఁబోయె;
హిందూజనంబుల కాందోళికల నెక్కు
భాగ్య మంతయును స్వప్నసుఖమాయె;

ఆర్యమతములపై ద్వేష మధిక మాయె;
బ్రహ్మకులమునఁ బుట్టుచే పాప మాయె;
గడుసుతురకకు నధికార గర్వమాయె;
పుణ్యుదిపోయె పాపమే పూర్ణమాయె.

143

వీర } అక్కటా ! ఎంతటి దాహణవాక్యములు వివచ్చుచున్నవి !
రాజ }

యోగి—(ప్రవేశించి) రాజసింహ ! ఉపేక్షించిన మించినవచ్చును.

గీ. మేచ్చదాగ్ధవ్య మాపి పాలింప వేమి ?

ప్రజలకష్టంబుఁ గని జాలిపడ వ దేమి ?

వేదవిద్యను గాపాడ వెడల వేమి ?

తొలుత చే గాల నాకులతోఁ బడేమి ?

144

రాజ—(నమ్రోచి) స్వామీ ! కుమింపనేడెద. నాయుపేక్షవలన నేమిదోహములు
... సంభవించెను ?

యోగి—దోహములా ! తలంపుకొనిన గుండె చెక్కలగుచున్నది. ఆప్లేచ్ఛలతోఁ
గొండలు కుచ్చులు—

సీ. సాధ్యవారైదు బ్రహ్మచారుల క్రేల్పిగ

జ్జందెరు ల్ పెనబెట్టి లాగినారు;

గోమాసఖింశముల్ కొని యాహితాగ్నుల

కుత్తుకల్ చొర బల్కి గుక్కినారు;

తలపన్ను తెండని తపసులఁ బైకీడ్చి

మోటులాటిలతో మోదినారు;

పూపపాయఁపువన్న పొలఁతుల బల్కిమై

బట్టి పైకొని చెఱఁబట్టినారు;

మంచిలింగఁబులన్ బెకలించినారు;

చెలఁగి రక్తాభిషేకంబు చేసినారు;

మేటివిగ్రహముల మన్న మెత్తినారు;

చేసినా రెన్ని పనులేని చెలఁగి వారు.

వీర—అక్కటా! ఎట్టి కర్ణకతోరములు!

రాజ—కటకటా! ఈముక్కుడిచక్రివర్తి పాపకాసారబునకు పరీవాహంబు లేక యున్నదే!

గీ. ఎట్టి దుర్ముహూర్తపువేళఁ బుట్టినాఁడా

పాపపుంజంబునకు మగ్నివట్టు వీఁడు

ఎగ్గులే యగ్గుపాలుగా నెదిగినాఁడు

మహిని “సపీ చిరాయు” వన్నాట నిజము.

స్వామీ! ఇంక నాలస్యమేల?

యోగి—కేదే రాజపుత్ర! సామంతులకెల్ల వర్తమానములంపి దర్బారుశీర్షి వీనింగూర్చి చర్చింపవలయును. రమ్మ. (అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

బెజవాడ మైలవరం కంపెనీవారిచే ప్రదర్శింపఁబడు

— నాటకరత్నములు —

ద్రాక్షదీప ప్రాసహరణము	మ. అ.	...	1- 0-0
కత్తిప్రతాప అనసూయ	సో. అ.	...	1- 0-0
స. పూర్ణభీష్మచరిత్ర	సో. రా.	...	1- 0-0
బాబ్బిలియుద్ధము	శ్రీ. కృ.	...	1- 0-0
పాదుకావట్టాభిషేకము	పా. ల.	...	1- 4-0
రాధాకృష్ణ	డిటా.	...	0-12-0
గయోపాఖ్యానము	చి. ల.	...	0- 8-0
శ్రీకృష్ణతులాభారం	సాంగు. చం. కే.	...	0-12-0
రాధాకృష్ణ	సాంగు. డిటా.	...	0-12-0
ద్రాక్షదీప ప్రాసహరణము	సాంగు. పా. కాం.	...	0-12-0
వలయువారు:— సరస్వతీబుక్ డిపో,			

బెజవాడ.

కృష్ణాజిల్లా అని వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును.

శ్రీ

రసపుత్రవిజయము.

పం చ మాం క ము .

1 రంగము—ఔరంగజేబు దర్బారు.

[మయూరాననమపయి నౌరంగజేబు విశ్రాంతిచియింపడ వయిస్థభాను
నదరుద్దీను మొదలగు నుమాపులును, దిలేగ్భాను, జయసింగు మొద
లగు సద్దారులును, వజీరులును పరివేష్టించియుండురు.]

అవురం—సర్దార్! దిలేగ్భాక్! ఆ స్వామివారికి సారాప్తదేశమునుండి యెచ్చ
టికిఁ బాటిపోయెను? అప్పుడు పేరు పెట్టుటచేఁ గాఁబోలును వీనికిని రాజభక్త
దాస్యము తప్పిదికాదు.

దిలేగ్భాక్—అక్కరుకుమారుండు సాగాప్తమునుండి పారసీకమునకుఁ బోయెనను
వదంతి.

అవురం—సరియే. పారసీకచక్రవర్తిపేరు నీతనిని వెనుమెంటునే మనయొద్దకుఁ బంపు
నట్లుగా నుత్తరమును వ్రాయవలయును. మామాజీ! వయిస్థభాక్! ఆమరాటీ
వనాటుని సంకతియేమి?

వయిస్థ—మామాజీసర్కార్! శివాజీ బీజపూర్ గోల్కొండదేవంపే చాల్

అవుర్ జఫరదస్తుశే ఓసూల్ చేస్తావున్నాడ్ విన్నామ్

అవురం—ఏమేమీ! ఆకొండయెలుక కంఠ కండకావమా!

సీ. బహునైన్యరక్షిత పట్టణంబులు గాని

కొల్లగొట్టగఁ బల్లెటూల్లు గావు

యవనచమూసమూహ మజేయ మిది గాని

చని దోచుకొన పాథజనము కాదు

నెఱము మొగల్ వాహినీప్రవాహము గాని

కడఁగి దాటగ కొండకాల్వ గాదు

రవ లంపి చంపు ఫెరంగిగుండ్లివి గాని

సెలయేళ్ళలో నేఱుశిలలు గావు

దొంగమూకల సమకూర్పు దొరయుఁ గాఁడు

కొండకొటలఁ గెచ్చుటే గొప్ప కాదు

కొండతో గొట్టె పోరాడఁ గోరుపోల్కి

కోరి మముఁ దాఁక నెంచెనే కొండయెలుక.

147

కానిమ్మ, వాని యాగడం లింక నెంతకాలము సాగఁగలదు. దక్షిణదిగ్విజయ
యాత్ర) సమీపించుచున్నది గదా. ఓ సుధీనిసులారా! మనరాజ్యపరిపాలనవిషయమున
కొన్ని నవీనచట్టముల నెలకొల్పఁ దలంపుఁ గొంటిమి. వినుండు.

సీ. కాఫిర్ల కింక నధికార మీయఁగఁగూడ

దున్నయుద్యోగంబు లూడ్చవలయు !

హిందూజనులు చేయు హీనదేవతలచా

తర లింక మనసీమ జరుపరాదు

కుక్షింధరులు బ్రహ్మకులు లింక దుర్మత

బోధింబులను జేయఁ బూనరాదు

దయయన్నమాట సుంతయులేక 'జిజియ' క

చ్చితముగ నిక వసూల్ చేయవలయు

కత్తినాకచేత వఱి భారా పొత్త మొకటఁ

బూని దెసల న్మృసల్మానుబోధకు లింక

మొనసి యాసేతుశీతాద్రి భూములందు

స్థిరత నిస్థాము మతము బోధింపవలయు.

148

ఈనూతననిబంధము నిరాటంకముగా నమలు జరుగునట్లు మనపాలనలోని
వంగ, కలింగ, కోసుల, పాంచాల, శూరసేన సోరాష్ట్ర, రాష్ట్ర ప్రాతినీధులకు వెంటనే
ఫర్మానాల లిఖించి పంపవలయును. ఓయీ! దిలేర్భాగ! మజిలీతి. రాజపుత్రస్థాన
మునకుఁ బోయిన యజ్ఞము విజయవార్త యొకను రాలేదు. కారణం బేమియో, వా
యవేగులగు వేగులవారలం బంపి కనుగొనుము.

సేన—(ప్రవేశించి)సర్కార్! దర్వాజామే గాయఖాన్ మోఖర్ వచ్చి దర్శనంకే నూ
స్తున్నాన్. వేనం వైగంబర్ వేనం వు.డి.

అవురం—సరే; వాఁ డెవ్వఁడో అజీమునద్దనుండి వచ్చిన చారుఁడు కాఁబోలును.
పోయి వానిం దోడ్కొనిరమ్మ.

[అంత వాడర్ దుర్గాదాసు యోగిజేషుఁడఁ బ్రవేశించును]

యోగి—ధీలీత్రరాధీశ్వరా ! జోహార్.

అవురం—ఓయీ ! నీ వెవ్వరు ?

యోగి—ధీలీశ్వరా ! నేనొక రాయబారిని.

అవురం—రాయబారి వని నీచేతిలోని యుత్తరము చెప్పుచున్నది. నీ వెందుండి
వచ్చుచున్నావు ?

యోగి—ఉదయపురమునుండి.

అవురం—అచ్చట రాజసింహుని పొగ రడఁగినదా ?

యోగి—రాజసింహునిపొగరా ! ఈయుత్తరముం దిలకించిన దెలియునగు. (ఇచ్చును.)
మున్నందు యవనవాహినీపరాభరమును, కుమారుం డగు నజీము పరాజయమును
వినుండు.

అవురం—వైరిజనుల కజేయుండగు నజీమునకు పరాజయమా ?

యోగి—పరాజయ మొక్క యజీమునకే గాదు రాజపుత్రస్థానమందు రాజసింహుకర
విముక్తికాతశరదవానలంబు యవనవచమాద్రుమంబుల దహించి భస్మీభూ
తంబు చేయుచున్నది.

అవురం—ఓరీ! వైరిజనవశాపరాయణా! భయములేక మాసరుక్షుని నె వైరిపరా
కృమమును భూషించుచు మమ్ము దూషింప సాహసించుచున్నావు. జీవితాశ
లేవా ?

యోగి—ధీలీశ్వరా ! నేను రాయబారిని. రణరంగమునదలి వాగ్ధ లడుగుటచేఁ గల
తెరం గెఱిగించుచుఁటిని.

చ. అట విహరీతమై జననయందె నకాలపుగ్గిమ్మలాప మొ
క్కటి రసపుత్రయోధ శర ఖడ్గ వరస్పర ఘ్నణంబున
పటుశరమై లేదగ్ని తమవాహినులం గల జీవనంబు లొ
క్కటొకటిగా హరించెడు నఖండమహామతి జేమాల్చితీ !

అవు—ఏమిరా! నీయసంకల్పప్రలాపములు! పులితోక గొట్టెకఱచె నను పలుకులు
పలుకుచున్నావు

శా కొండ ల్పింకి యొసర్పజాలెడిశతఘ్నుల్ భగ్నమైపోయెనే !

గుండె ల్పెండుచుఁ గండ లూడ్చెడితుపాకుల్ భస్మమైపోయెనే !

తుండానం బిడియేర్గు డీకొను పిబుసుల్ వందలైపోయెనే !

కొండాడం దొరకొంటివా రిపులు నీకన్ లంచ మే మిచ్చిరో!

యోగి—తమకు బుడతకీయ లిచ్చిన ఫిరంగులును తుపాకులును రసపుత్రుల మంత్రప్ర

భావముచే కొంచెమైన పుచ్చేనులేదట. హిందువులలోఁ గొండలు మహామం

త్రానేత్రులును దైకబలసంపన్నులు నందుఁగలరు. ఇది యాధ్యభూమివార్తలు. ఇక

శాసందేశము—

అవురం—ఓకొరి దుర్మగాంధా! ఏమిచెప్పవచ్చితివి!

మ. సమరోర్వీతలమం దజేయ మగు దోశ్చాన్యోగ్రిదావాగ్ని యు

ద్రమతారణ్యములం దహింపఁ గల యశారంగ్జేబ్ బడేఘానుషా

మము మీ రెవ్వనిఁగాఁ తలంచితిరి! బద్మాప్తవా! సై తానుమం

త్రములా గెల్చు జగన్నియంత యగునాలంఘీరు నాలంబులో?

హిందవుల వందించెడు నీని నిప్పుడే మ్రొందింపుఁడు.

యోగి—మ్రొందింతు నగాని యింతలోఁ దొందఁతెందును. ఇందజనదుమం జిక్కిన నే

నెందుఁబోఁగలను. శాసందేశము పఠిన వెనుక మీదితము వచ్చిట్లు చేయ

వచ్చును. సర్వమునకుం దెగుదియే నే నిచ్చుటకు వచ్చితిని. రానుబారుల వ్యా

పారములు రసానుకారిణులు. సందేశమునందిలి సందర్భాసందర్భములకు వా

రెంతమాత్ర ము త్రరవాదులు కానేరరు. తమ్ము బంచినవారి రానుబారమునం

దొక యతురమైన గప్పిపుచ్చక చెప్పి వచ్చుట దూతలధర్మము. నినుట ప్రభు

ధర్మము. కావున శాసందేశము చిత్తగింపుఁడు.

సీ. మీమంశనిర్మూల మేదినిపతి బేబ

రేలఁడే ప్రజలు జేజే లొనర్ప

మీతాతతాత విఖ్యాతుఁ డాహుమాయూరు

నేల యేలఁడ ధర్మనియతితోడ

హిందూముసల్మాను లేకమి ముద మొంద

నక్కరు మీతాత యశముఁ గనఁడె

మీతండ్రి) మజహ్జ్ మేఃనీపతి త్యాగ

భోగంబులం దులతూగి మనఁజె

విమల తైమూరులంగువంశమునఁ బుట్టి

ప్రతిభ హిందూమహారమాపాణిఁ బట్టి

నెమ్మిప్పుగదెవై గాలఁదమ్మి బెట్టి

నట్టి నీయట్టిజెట్టి కీచెట్ట తగునె?

152

అవురం—అ! అటు దారికిరమ్మ! తరువాత!

యోగి—

శా. హిందూస్థానమునందు బందెలమునం దెన్నఁ మహారాష్ట్రముం

దెందఁ సౌఖ్యమటన్న సున్నగద నీయూపాలన బంధు; ఆ

నంద బొందఁగ హిందువుఁ దురక సన్మానింపుమీ! యింతకున్

హిందూబృందము జేసినట్టిదొసఁ గేమీ? వారి బాధింపఁగన్.

అవురం—అంత! సాత్నామి నైతాకవాహ! మఱిల కాదహిత లారఁభించితివా!

ఇది ఘాతుకదర్పణ! తాతిబొమ్మగుడికాదు.

యోగి—ఇది వారాయబారము, అప్రీస్తుకముగా సత్యవారాయణులకు హిందూదేశతల

నెందుకు నిందించెదవు! సాధుబాధయు దైవదూషణయు రంశశాశనమునకుఁ గార

ణభూతములగును.

అవురం—అహహా! (వేగవంతమున) ఎంతబుద్ధిగుంతుడవు! మీతాము అప్పులును

మావంశము శాశ్వతమునా! దివానా! హైవాక్! నీవు సాధువా!

హ. క్షీతికెల్లంగతియంట దైవమంట కాశీలింగనిం గాలఁ దొ

క్కితి నేనుయ్యెను దన్మహాత్ము షధురాకృష్ణాలయం బగ్ని కా

హుతిఁ గావించితి వాఁ డెటుంజనియె మీయోగప్రయోగంబు నే

ర్చితిరే నేటికే కాఫిరుల్ మొగలు నాజు గెల్పుచుంత్తోక్తుల్.

యోగి—

ఉ. అట్లుల స్వాభిమానమున వార్యమతంబులతో విరోధముఁ

బెట్టుకొనంగఁబోకు చెవిఁబెట్టకు మిచ్చకు లాడుపల్కులఁ

‘జెట్టు చెడుగనున్నతటిఁ జెచ్చెఱు బుట్టెరుకక్క మూతిపి’
దట్టుల వీ డటంచు జరులదటుఁ దిట్టక మున్న మేలుకొ.

సీ. మొఱ బెట్టఁ జనిన విపులఁబట్టి పడఁగొట్టి

కరులఁ దొక్కించిన కలుషఫలము

లింగంబులక బెక్కి మసీకులకును సో

పానమల్ గట్టిన పాశఫలము

చలమూని దేవతోత్సవముల మాన్సిన

దుర్మదజనితకుష్కర్మఫలము

తలపన్నుగట్టి బీదల బాధపెట్టి బం

ధులఁ దొంచినట్టి యాదోషఫలము

విన్నకే పోదు సుముని న్నిన్నిగతులఁ

గుడిపి కుడిపింపకుండ నీ పుకమి లోక

కంటకు డెంగు నభివృద్ధిఁ గాంచలేడు

నారోత్తోక్తు నిప్పుడై నను విని మరు.

156

అవురం—బోనా! బొంగజేబుపా సుమర్రాగులోనే కారుకూత లాడుచున్నావు.
ఎకసాహసము! ఇదే కాచికొమ్మ! (కత్తిమాసి నలుకఁబోవుచు.)

యోగి—(చమత్కారముగా కష్టించుకొని) ఢిల్లీశ్వరా! తొండరేల? ఆగుము. నీది
భుజబలము, మాది దైవబలము. పరిథిలముకొరి చేయువ్యాపారము నీది. మే
మో కర్మఫలసన్యాసులము.

అవురం—ఓసగ్గాయలా! శ్రమోవులా!

శా. ఏమర్దేవత లడ్డువచ్చెదరొ తా నేదేవుని స్వేడి నా

యీదోస్సారము నోర్వఁ జాలెడినో యేదీ చూచెదంగాదె యీ

లో దాటంగను నీక యీక్షణమే కాలుంజేయి బంధించి శా

టీద్రుడంబులు చంకఁబెట్టుమునె బేడీ త్వేసి మ్రొందింపుడీ.

దిశ్భాక్—(తది) ఆరే! నీకెవ్వడవురా!

యోగి—ఓయీ! నే నెవడనైన నీకేమి? నీఫాదుషా శ్రేయస్సునుగోరి యదయపురి
మహారాజావారగు శ్రీరాజసింహుని పనుపున నీకు హితోపదేశము చేయ
వచ్చితిని.

అవు—

పంచ. అరేదురాత్మ! రాజసింహుఁ డంప నెంతవాఁడురా?
తరం బెఱుంగ కీవు పల్లదంబు లాడ నెంతరా?
దురుక్తు లాడు నిన్నుఁ ద్రుంచి దోర్బలంబుచే కనుల్
శిరంబు నెక్కినట్టి రాజసింహు గర్వమూఁడ్చెదక.

యోగి—ఓయీ! వృధాగా తొందరపడకుము.

అవురం—ఏమి! ఆరాజసింహుఁడు మామొగలాయీల ధాటి కోర్వఁబాలక తనపెద్ద
జడయపురంబునకుం బోతిన మాట వఱచెఁ గాఁబోలు.

ఉత్సాహ. కడకండ దూయుమామొగల్ ఫిరంగిగుండుచే
గండె పిండియై చిత్తూరుకోట దాటి పెద్ద లా
కొండకోనఁ గోటఁ గట్టికొన్నమా పెఱుంగఁ జా
తం డెఱుంగఁ బంపెదక పితల్ వనించుచోటిక.

యోగి—మాటల కేమిలోటు.

అవు—

శా. ఓరోరీ! ఇది యేమికావరము నీ పున్నతలం జెందినా
వా? గట్టల్ వచియింపసాగితివి దుర్వ్యాపరినై దుర్మతీ!
లేరా పేరిరి! నీ వెఱుంగపుర ఢిల్లీపద మావారి ద
ర్బా రంచు న్నెఱి మాటలాడినది యకారంజ్జేబ్ ధరాధీశుగాన్.

యోగి—చిన్నతనంబున నుండియు నీవు చేసిన దుర్గయంబు లెన్నిక మీతియుండ
నిన్నెఱుంగకుండు పెట్టు!

మత్త. చిన్నితమ్ము మురాదు పంచనఁ జేసినట్టి ఫకీరుగన్
నన్నలందెగటార్చి రాజ్యము నాక్రమించిన నీచుఁగన్

మిన్న కే యశవంతుసంతతి మింగజూచెడు దోహిగ

న్ని న్నెఱుంగుదు రెల్లవారలు నీ వెఱుంగ వదేమొకో.

అవురం—సర్దారులారా! తరంబెఱుంగక నోటికివచ్చినట్లెల్ల బోలుచున్న పీనిని ఖండ
ఖండములుగా చెడింపక యింక నూరుకొందురేల?

యోగి—ఓయీ! పిఱికిపందలగు పీరా నన్ను మగ్గిందించువారు పారుషము కలదేని
ఫాదుషావారే నానత్తువ చవిమాచెడరుగాక.

ఉత్సా పిఱికిబంట్లు పీర నన్ను బిల్కూమార్చు పోటరుల్

వెఱుపు టఱుపు ఎఱువ వెఱువ వెఱి గాఁడు దుగ్గదా

నెఱుంగవే తదీయసత్య మీపు ము న్నిణస్థలిన్

పిఱికికండ లేని నాటి పీరు డీతఁడే నుమీ.

(చివర్కారముగా కత్తిరిప్పి తప్పించుకొని పోగఁ దెర జాటును.)

2 రంగము—చిత్తూరుగడ్డము.

[దుగ్గదాసాక్షులు శత్రువిశేషమైన చిత్తూరుదుగ్గము లగ్గలకెత్తుచుందురు. గాయ

పడిన రాజసింహుఁ డెరుఱికిబిరములో మంజరి చిత్తోన్నచారములు

చేయుచుండఁ బండుకొనియుండును.]

రాజ—అబ్బా! మంజరీ! నన్నెందు కాపెడకమ్మా!

మ. గెలుపో మృత్యునొ నిర్ణయించెడి రణక్రీడ న్నదీయాప్తమి

త్రులు గామిచెన రందు నాకొఱకు; గాల్లుం జేతులున్ లేనియ

ట్టులు నన్నుం బడి యుండుమందు, విట, పుట్టున్నాదిరాపుట్టు వే

చెలి! యన్య ల్గడియించి యిచ్చుసిరి వాంఛింపంగ నే జోగి నే.

మంజ—దేవా! ధర్మమా! రాజావారికేఁగితి ప్రిస్తుత మెంతమాత్రిను రణవ్యాపార
మునకుఁ దిగియుండమి నట్లు మనవిచేసికొనుచుంటిని.

రాజ—మంజరీ! నిరంతరాయముగా విజవచ్చు నాధ్వని యేమో యెఱుంగుదువా?
(లేచి కూర్చుడి)

మ. శరవృష్టిం గురియింపఁ గ్రహ్మకొను రాజసాననద్వాహిని

చరణోద్ధూతకరాగ మేఘచయగజాప్రాయమై వైభూ

పరధైర్యోరువనీవిదాహదహనజ్వాలాగ్నిరావంబు నై

పరతెంచు న్విసలేదె దానీ రహతూర్ బల్యాహిసీదుండుభిన్.

మంజ—దేవా! వినుచుంటి నది మనరహతూర్బలమందుభిదే.

రాజ—అగుగదా మఱి!

క. వినునది యారణమందుభి

జనియించిన దా హమీరుసద్వంశం బో

వనితామణి! యెగు లాగెదఁ

బనివిని కొనిరమ్ము నాచవాలున్ వానిన్.

(నిలబడఁబోయి చతికిలబడును)

మంజ—(పడకుండ వాచి) దేవరవా రిప్పటికి కాంతింపలము. అదే దుర్గమ పీఠా
ద్వారముదరి పరిభాపరిస్పరమాన సంకులసమగము జరుగుచున్నది.

రాజ—ఎక్కడ! ఎక్కడ! దుర్గాదా సందున్నాఁడా! ఆగవాక్షమృగమునఁ జూ
డుము—భద్రము! భూర్తులమాపులు! శత్రులతూపులు! కనుఁ గలిగి మెలంగుము.

మంజరి—(చూచి) అహ! ఇప్పుడు పోయ కను ఘోరముగా మున్నది. పార్శ్వట్టుయో
భవ్యమంశో యనునట్లుభయనైర్మలలు లాఁడొంటిం దాకి శరవృష్టిం గురి
యించుఁ గనులు మిటుమిట్లు గొలుపుచున్నవి. ఇరుబలంబు లిప్పుడు సమానము
గాఁ బోయచుండుటచే జయోపజయములు నిర్ణయింప వీలు చిక్కఱున్నది.

రాజ—అందు దుర్గాదా సగుపడుచున్నాఁడా!

మంజరి—(చూచి) లేదు. అతనిజాడ కానరాలేదు.

రాజ—అదియేమి పాపము! గాలి తీవ్రముగా మున్నపుడే నావికుఁడు చుక్కాణి వీడి
యన్నాఁడా?

మంజరి—అ! ఇప్పుడగుపడుచున్నాడు. పొగమంచువలెఁ గప్పిన శత్రుశరజాల మిప్పు
డాపీరుని హేతిచ్చటాకీలవేఁ గొంచెము వీడఁబాటినది. అందుచే నే నిప్పు
డాతనిం జూడఁగలిగితి. అదే! అదే! మనదుర్గాదాను సెవ్వరో ఎవరో
కాదు. మేచ్చసేనానాయకుఁడే. దిలేర్థానఁడే. తలపడినాడు. అహ! ఏమి
యాయగువురువీరుల శత్రుకళానైపుణ్యము. శత్రులు తుత్తునియ లగుచున్నవి.
కాని వారికాయములు లేకమైన గాయపడవు. అహహ! విస్ఫులింగములు!
ఉభయఃఖడ్గముల పరస్పరదుర్గమ సుఖుర్ణ ఇబలమవలన జనించిన విస్ఫులింగ

ములు జ్యోతిర్లింగణసంఘంబుభంగి దురంగలించుచు సంరంగంబునకు వింత
సింగారముం గలిగించుచున్నవి. అయ్యో! ప్పడే! పడియే! పడిపోయే నిక
గత్యంతరమేమి? భగవతీ! భైరవీమాతా! దుర్గా! సమస్తాపమర్గతమఃపభర్గా!
కాత్యాయనీ! అకాలమృత్యుసంహరణీ!

రాజ—అయ్యో! యోధపురవీరాగ్రేసరుం డగు దుర్గాదాసే పడిపోయేనా? ఇక
సేమిగతి! స్వామియేకలింగజీవై భారమువైచి సేనిదే రణరంగమునం దులుకు
చున్నాడ.

మంజ—జేవా! ఆగు డాగుడు. భగవదనుగ్రహంబున మనదుర్గాదాసు చెక్కుచెద
రకుండ లేచి యరాతుల హతమాశ్చుచున్నాడు. హాయి! హాయి! ఇప్పుడు
మాడవలెను. సమస్తంగభంగీతరంగములతెరంగున నిరుబలములలోని మత
మాతంగతురంగతరంగము లొక్కమ్మడి సంకరరంగమునలంకరించినవి. అహా!
అదిగదిగో! కులశైలములవలె లేచిన రెండుమహాతరంగముల రావడి. ఈయొర
యిక యటా యటో తేల్చుచున్నట్లున్నది. జే! జే! ఏకలింగజీ! శోదియా
పారుషోదయప్రళయభైరవమూర్తి! మేవారుమహాసంగ్రామకత్తీ! ఎట్టకేలకు
మనవారు సింహద్వారమును భేదించుకొని లోనికిఁ బోవుచున్నారు.

(కోటలో కలకలము)

రాజ—మంజరీ! ఆగు మేదియో హెచ్చరిక వినవచ్చుచున్నది.

(కోటలో కలకలానంతరమున దిల్లెనాను)

శా. డీకొల్పంబడె, గొమ్ముతేనుఁగు లగాడిదేవిడీ దాఁకఁగన్
ప్రాకారంబులవై ఫిరంగు లొక తేవం బారు కావింపుడీ
ప్రాకక సాగిరి గోడలం దుడుకుతైలం బొంటివై బోయుడి
రాకుండక రిపుసేన నడ్డుడదె దుర్గాదాసు మ్రొందింపుడీ.

రాజ—మంజరీ! వినుమంటివా! వారిరాక్షసోచిత-(చెవియొగ్గి) సద్దు! సద్దు! మఱి
యెద్దియో వినవచ్చుచున్నది.

(సింహద్వారమునొద్ద దుర్గాదాసు)

మ. కినుకక మ్లేచ్ఛులు తుచ్ఛబుద్ధినదె! యగ్ని శ్వేడనాళికసా
ధనసంపత్తిని జూపఁగాఁ దొడఁగి రుద్రచ్చోర్యులై మీర లే

యనుయానంబులు లేకముందుజనుఁడాయంత్రము లే స్వీయమం
త్రనిరూఢి నిష్ఠలంబుఁ జేసె నిదె దుగ్గాదాసు సామాన్యుఁడే.

మంజరి—మేలు మేలు వీరాశ్రేయరా! నీహెచ్చరిక కౌతము మెచ్చరమ్ము.

రాజ—మంజరి! ఉభయబలంబుల కోలాహలము మిన్ను చుట్టుచున్నది. మనవా శ్రేయో
అట్టహాసము చేసినట్లున్నారు. ఆకట్టునఁ జూచి స్పష్టమగు సమాచార మెఱిఁ
గింపుము.

మంజరి—(చూచి) పరివేశించుచున్నారు. సింహద్వారమును గొమ్ముపేరుఁగులచేఁ
దొమ్మిఁగావించి మనదశమ్ములొక్కచుట్టు లోనికిఁ ద్రోసికొనిపోవుచున్నది.
అహ! గండిపడిన చెఱువుకుండి జలప్రవాహమువలె నాఁడ కళ్యణుగాక
మొగల్ వాహినీ లోహరిసాహరిని మనవారిపై మోసారించినట్లున్నది. మనవా
రావాహినీప్రవాహమున కెదు రీదుమ ముఖముఖిని బాహుబాహినీ హా
రాహారిని ఘోరముగా పోరుచు లోనికిఁ బోవుచున్నారు! అహ! అదైదుదే!
శత్రువాహినీయందలి మహాత్తరమైన తరంగము పొంగి పొంగి పొరలి పడి
మరుగులు గ్రహింపుచు నొక్కరడిగా మింగునట్లు మనవారి నెఱుఁగొన్నది.
ఇది యేమగునోగదా దైవమా! మేలు మేలు రసపుకృషిరులా! ఎంతలాఘవ
ముగా దాని నతిక్రమించిపోయిరి. ఇప్పుడు చూపిన మీయాధికారాకాల్యము
మిగుల వర్ణనీయము. అదియేమి? చుట్టొక్క తరంగము మఱియొకటి చుట్టొకటి
యననచమాసమాహము సముద్రతరంగములవలె త్నానానోజ్జ్వలిత మగుచున్నది.
అదియేమి నఱుకనకిరమ్మలే మఱుల మొలకలెత్తుచున్నవామేమి? అయ్యో!
ఇక నెక్కడికోట! పెరువాన కోరుగాలి దాపరించినట్లు తురకలసిట్టిది
కాఫ్ఘనులందఱు బాసటయై తఁదోపకండముగా మనవారిం దఁదపడుచున్నది.

(లోపల గుర్గములో తురకల కలకలాసంతరము)

మ. పాడుఁడీ! పేల్చుఁడీ కాల్చుఁడీ మ్రోడచునివ్వుల్ కుప్పగాఱుప్ప, డీ!
యుదుకుం దైలముఁ జిమ్ముఁ డెక్కుటకు నుద్యోగించు నవ్వారిపై;
నడుఁడి ముందుకు ఘాతమా యదిగో! రాణాచేతిగోఁ గ్రమ్మఱ్ఱ
బడె చిత్తూరుగఁడెం బన నివ్వుడుచునే పాణాలతో మిమ్ములక.

మంజరి—మహారాణావారికి జయము నిశ్చయము. వింటిరా! ఉపకృతియు నభే
యమొసంగుచున్నది.

రాజ—ఎట్లు మంజరి!

మంజరి—ప్రభువువారు వినియున్నారగదా! తురకల హెచ్చరికయందలి తుదివాక్యము “ఫాదుషా యదిగో రాజాచేతిలోఁ గ్రమ్మిఱుంబడె”నని వినవచ్చుచున్నది.

రాజ—కథాన్తు! నిశ్చయమే! మంజరి! మఱువ నేదో హెచ్చరికవలె వినవచ్చుచున్నది గమనింపుము.

(తెరలో దుర్గాదాసు హెచ్చరిక)

ఉ. తోగిసి చనుం డిదే యదను తుచ్చుచుతిం గొని మ్లేచ్ఛు లెద్దియో
మోసము చేయకుండ మునుముందె చొటబహుఁ డీగడెంబు; వి
శ్వాసము రాజపుత్రులకు సాజము, చావు తృణంబు నార్యభూ
మీసతి వీరమాత యను మేలిమిఁబల్కుల నిల్పుఁ డిప్పుడే.

మంజరి—జయ జయ కాశీ! మఱువ శస్త్ర యుద్ధమునకుం దలపడినారు.

రాజ—ఎవరెవరు?

మంజరి—జయసింహ దుర్గాదాసులు. అశ్వామాధులై హోరాహోరిని పోరాడుచున్నారు.

రాజ—జయసింహుఁడా? శివాజీని బట్టి యిచ్చిన మిశ్రదోహి యితఁడేగాదా?

మంజరి—దిత్రము అతఁడే. ఈయరువురిరాకాత్తుల కత్తిపోరు చూడ చిత్రియుగా నున్నది చూపఱు కోలాహలధ్వజులును కత్తుల తళితళ కాంతులును నిందియ వ్యాపారనిరోధము గావించుటచే స్పష్టముగాఁ దెలియరాకున్నది అయ్యో. తెగిపోయినది యోధపురవీరకంఠీరవునకు కంఠబంతర మైపోయినది.

రాజ—ఎవరికి? మనదుర్గాదాసుకేనా? భగతమాతసాక్షిగా నే నీక వాగఁజాల.

మంజరి—బాపురే! కావర్ణి! దుర్గాదాసా! కుత్తుకను తరింపనున్న కత్తివేటు నెంతవిచిత్రముగాఁ దప్పించుకొంటివి. అదే వేయుచున్నాడు. వేసినాను. జయ సింహునిపని యాదెబ్బతో సరి.

రాజ—ఏమైనది? జయసింహుఁడు పడిపోయెనా?

మంజరి—ఇంకనులేదు. వానిగుట్ట మత్స్యంతులాఘనముతో గెంతి స్వామిప్రాణములకై స్వప్రాణము ధారవోసినది. అదే యరువురును గిరిండికి దిగి మగుడఁ దలపడిరి. అయ్యో! పడియె! పడియె! అభిమన్యకల్కుండగు దుర్గాదాసే యుద్ధభూమికి బలియయ్యెను. ఇంక నేమిదిక్కు!

రాజ—మంజరి! ఇంక నాగజాల. ఏది! నాయశ్వము నాయత్తముచేసి సత్వరమ్ము
గఁ గొనితెమ్ము. లేదా రథమునైనం గొనితెమ్ముని పారధికిం జెప్పుము.

మ. ఇదిగో పోయెద నన్మదీయశరవహ్నిన్ మేచ్చునైన్యంబుఁ గా
త్పెద భస్మ మొనరించి వచ్చెదను ధిల్లీనేతకుం బుద్ధిచె
ప్పెద మేవారు శిశోదియాన్వయలనద్వీర్యపరీసాదంబునం
దు దునేదారుల్ చవిమాతు రీక్షణమే చిహ్నాకోట సాధించెదన్.

(లేవఁబోవును)

మంజరి—ఆశ్చర్యతా! ఎంతరానోపశలనము దమ కాయమునందలి గాయములు
మాన్యుకొనిగదా యురాతుల కాయములు గాయపరుపం బ్రతుక్కించుట. తా
బోయిన వెనుక మిగులున జేయున్నది?

రాజ—మంజరి! ఓవెత్తినానా! ఏమంటి! మిగులున జేయున్నదనియా?

మ. పగఱం గెల్చిన రాజ్యము నయియు సంపాద్యంబు తాఁ గూలినన్
మిగులుం గీర్తి యిహంబునన్; పరమున స్థే లైనస్వర్లోకసా
ఖ్యగతు ల్లు, రణంబె జీవనము రాజై పుట్టు నవ్వానికిన్
మగువా! పల్కఁగఁ జెల్లునే యిటు లపస్కారపరీమాదోక్తులన్.

(లేచి నిలువఁజాలక కూలఁబడును)

అయ్యో! ఎంతశక్తిలేనివాడ నైపోతి! మంజరి! దుగ్ధాహుసంగతి యేమయ్యె?
మఱియొకపరి పరికించిచెప్పము. అంతకంతకు నా కాయుస మధికమగుచున్నది.

మంజరి—చిత్తము. (మామయ) రాజావారికి జయము జయము. జేవా! మనవారు
దుర్గములొక బ్రవేశించినారు. దుగ్ధాహు మరక్షితముగా నున్నాడు.

రాజ—మంజరి! శుభవర్తమానమున కిదే నీకు బహుమానము (అమాసముతో) ఇన్ !
అబ్బా! నాయారాట మిప్పటికిగదా కాంచిందనది!

(ఒకమించి నిద్రపోవును)

మంజరి—(తఁలొ) రాజావారు నిద్రురపోవుచున్నారు. రణవర్ణనము వినుమం బూర్ణ
ముగా నలసిపోయిన రాజావారి సర్వేంద్రియములకుఁ బ్రకృతిమాత స్వయం
కృతోపచారములచే నెంతయు విశ్రాంతిఁ గలిగించినది. కాని నేనుమాత్ర
మప్రభుత్వరాలనై యుండవలయును.

(ఇని పరుగుఁజేయునపుడలి దోయతెక నాల్పకనిపెట్టి యుండును)

[అంత నజితసింహము భిక్షపాడిమై సావళుతో బ్రేవేంతును]

అజిత—శండుము. సావళా! నన్ని పు డాపకుము. పోయి రణరంగమునం దుండికదను

గీ. పురుషజన్మబు నెత్తిన పురుగుగూడ

యద్ధభూమిని వడివడి నులుకుచుండ,

రాజపుత్రిడనై పుట్టి రణమున భయ

భడుచునా గాజులం జేత దొడిగినాన.

సావళా! నన్నా పకుము సోదరుం జుపి జనకుని మరణమునకుఁ గారణమై జన్మతిం

దెక్కుచిక్కుల బెట్టిన నీచునిఁ గడలేవలయును. కావున నన్నా పకుము.

సావళ—కుమారమహారాజా! పృథువువారి కింక నైదేర్లయిన లేవు. మామయ్యగా

రాపని నీపాటి కొన్నియే యుండు రాగుండు.

(తెరలో) రాజావారు యద్ధభూమిలో లేరు. గాయపడి యెదుటి కిదిరములో

మంజరిచే చికిత్స నొందుచున్నారు.

సావళ—అయ్య! ఎవరుమీరు? కొట ఏచుమునది? (చెవియొగ్గిచిని) అయిన సంతో

షము! సంతోషము! మనకు స్వాధీమైనదికదా! మీరు కుభము!

అజిత—సావళా! ఏమీ! మామయ్య గాయపడినారా?

గీ. ఏమి! మామయ్యకుం గాయ మెట్లు కలిగె?

చెప్పునూ గాయపఱిస చెఱటి యెవఁచా?

ఏగి శిక్షించి వచ్చెద నీక్షణంబె

మామగారికి వదిలో శ్రమంబు వీట.

సావళ—మహారాజా! మీ రంతవారలే యగురురు (ఎత్తిమీదాడి) పృథ్వా! అచ్చటికే

పోవురము. దయచేయుండు. (ముందుకువచ్చి తనలో) ఈమంజరిని చూచిన

నాటనుండియు నాప్రాణనాయకి యిందిర యైయుండు నేమోయని యనుమాన

ము కలుగుచున్నది. నాడు నే పకీరువేషమున నున్నప్పుడే యడుగులయు నను

కొంటినిగాని ముందటి కార్యమునకు భంగ మని యప్పటి కూరపంటిని. తరువాత

సరుయము చిక్కినదికాను. నేను తప్ప కడిగి చూడవలయును.

(అజితునితో నిష్క్రమించును)

[అంత విమలయు, వీరమాతయు, వీరపురుషోచిత వేషములఁ బ్రేవేంతురు]

విమల—వదినయ్య! ఆ మాపట్టుననియే నా హారావలీపర్వములు!

వీరమా—నిమలా! అవునవియే. ఈయ రవిల్లిపాత్రులకల్లిక మన రసపుత్రులకుంటుంటుమా
లకుఁ గన్న తల్లికంటిది సుమా!

సీ ఇదెగదా! మును ఖుమా నెన్నియోమాడులు

యవనయోధుల గెల్చినట్టిచోటు

ఇదెగదా! కరుణ ము న్నెదిరి త న్నోడింప

వడి కుత్సుదీక్ష భంగవడినచోటు

ఇదెగదా! త్రెమూరు నెదిరించి మోఖలుఁ

డనుపమక్తిర్రిఁ గైకొనినచోటు

ఇదెగదా! అప్పురు నేచి వీరాబాయి

తనభర్త విడిపించికొనినచోటు

ఇదియె రసపుత్రవీరుల కెందు నోటు

సాట నెడినూటలోటని చాటుచోటు;

ఇదియె యెఱజూపి మ్లేచ్ఛుల నీచ్ఛుచూటు;

అఁకిఁ జొరరాటరావలీగిరివిరాట్టు.

మన మిట్టిసలానుకూల్యతచేత నే గదా కాకి మూక తురకపలుగాకులం బోనా
'ర్పఁ గంటిమి.

విమల—నిజమే! నదినయ్య! అనైపుం దిలకింపుడు!

ఉ. చీమలబాటునాఁ దురకసేనలు కోనల దూటి వైకిరా

నేమియు దారి లేక గుహలే శిబిరంబులుగాఁ గృశింపఁగా

చీమలసింగమో యనెడిచెల్వున భిల్లుఁ డొకండాకండె తా

నే మడియింప నాగెడి ననేకుల మ్లేచ్ఛుల నొక్కవేటునన్. 175

వీరమా—నిమలా! అగుంగాని యిప్పుడీ పెండ్లిపడకలకుఁ దరుణము కాదు. అశుగు వడి

గా నిడి నడవంగడంగుము. ఆవల విరోధివరూధిని మోహరింపుకొని వచ్చుచు

న్నది. మందయానా! యుద్ధానంతరమునఁ బెండ్లి కడుగులలో నడుగు లిడుకొని

నడవ వచ్చుచు గాని యిప్పు డిండుక శీఘ్రయానపు కావలయును.

విమల—వదిశా! ఏమివరిహాసములు చేసెదరండీ!

వీరమా—విమలా! మరణమంగోరి విడిసిపడు నాతురకపురువులం దిలకింపుము.

గీ. ఇదపురు గొకింత తెక్కరాఁ జెదలఁ బాణి

దీపికను గాంచి ఫల మవి దిగి తెగుగతి

రాజపుత్రప్రతాపాగ్ని మృగ్గుచున్న

యవనశలభంబులం గనుమా! లతాంగి!

విమల—కది నా! నావేలిచాయం గనుంగొనుడు. ప్లే చుట్టలనైస్య మనుకార్చిచ్చు ప్ర
జ్వలింపుచున్నట్లున్నది. దానిం జల్లాత్పటకు మనరసపుత్రవాహినలు మోహ
రించి యున్నవా?

వీరమా—అన్నియు సిద్ధముగా వున్నవి.

గీ. అలశిల్లోదియావంశమహార్జవమున

నుద్భవించిన రాజసింహవారుజలద

మదిగొ శరవృష్టి గురియింప మొదలుపెట్టె

యవనవనవహ్ని చల్లారు టనంగ నెంత.

(తెరలో) అయ్యో! ఏమిమిథ్యాంతి! రాజానా రింకను రణరంగమున నుంటి
రనుకొనుచున్నాడు. గాయపడి యీసమీపశిబిరములో నున్నాడు. అప్రవర్గములోని
వారై నవో దృశ్యము చేసికొనవచ్చును.

వీరమా—ఎవరుమీరు! అరుంగళవాచకులు. వాయునగు సోదరుడు రాజసింహుడు

మేవారుమహాసామ్రాజ్యలక్ష్మీకునోనాయకుండు గాయపడెనా? పొరపడక

నిజము చెప్పుడు.

(తెరలో) అవును వారే! ఇప్పుడు ప్రమాద మేమియు లేదు. మంజరి సమయోచిత

చికిత్సోపచారములచే నుపద్రవమంతయుం దప్పించి.

విమల—కది నా! మన మరిగి సత్వరముగ వారిం దర్శింపవలయును.

వీరమా—సరియే! రమ్మ.

(ఇరువురుపోయి ద్వారమున నిలచి మంజరి యని పిలుచును.)

మంజరి—(తలుపుదీసికొని విమలం జూచి) ఓహో! విమలాదేవిగారా! శిబిరములో

నున్న మగయాడువారిం జూడ యుద్ధభూమినుండి వచ్చిన యాడుమగవారి క

నేక స్వాశ్రమలు! రండు! లోనికి దయచేయుడు. (వీరమాతఁజూచి నాలుకఁ

గజమకొని తగ్గి) విమలా. వదినగారుమాడ వచ్చియున్నారా! నీవొక్కతెనే వచ్చితి వనుకొని మేళ మాడందొడంగితిని.

వీరమా—(ప్రవేశించి) గజ్జెల్లెట్టి యిప్పుటికి జెజ్జు సానివైతినిగదా! ఇంక మేళమాడుట కేమిలోటు? దానికేమిలే. మంజరీ! రాజావారు నిద్రపోవుచున్నారు కాబోలు. ఇప్పుడు కొంచెము సుఖముగా నున్నదా! మారాక పత్రిబంధకము కాదుగదా.

మంజరీ—దేవీ. ఇప్పుడు సుఖముగానే యున్నది. ఇంతదనుక ముచ్చటించుచునే యున్నారు. ఇప్పుడే కొంచెము నిద్రపోవడి.

వీరమా—గద్దుచేయకుండఁ బోయి యొక్కపరి చేయి మాడవచ్చునా!

మంజరీ—జ్ఞప్తుకు చూడవచ్చును గాని విమల వాకింకు పడరాదు.

వీరమా—పదిననేమి? మేము మానిజరూపముల లేమిగదా. (పోయి చేయిపట్టుకొని నాడిచూచి) ఇప్పు డేమియు రోషము లేదు. జ్వరతీవ్రతముఁ దగ్గివది.

విమ—వీరు లేచునంతలో మనము యుగభూమికిఁ బోయివత్తుమా!

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

(తెగలో)

ఉ. ఓరసపుత్రులార! స్వబలోర్జిత నిర్జిత శత్రులార! మీ
బీరము నేఁడు హెచ్చె గడువీరుఁ డలంఘిరుఘాదుసాహాయే
కోరి ఘటింప సంధి యిదిగో! వెలిబుక్కెముఁ బుచ్చె నింక మీ
మీ రణకృత్యముల్ నిలిపి మిత్రితతో మము నాదరింపుడి !

పద్య—(అది వినిపించుకొనకయే వైకి వచ్చి)

సీ. శ్రీకుమారసమానుఁ జిన్నిపాపనిఁ జంప

విష మంపినట్టి యామెగల్గిడు

కల్యాణి విమల సంకల్పంబు చెడఁగొట్ట

దొంగలం బంపిన దోసకాఁడు

భైరవీదేవ్యవతార మాజోద్ధుర

వీరమాత సశింపుఁ గోరువాఁడు

దర్బారులో మానధను రాజసింహుని

దూషింపుచుండు నాడుండగీడు

తోడినృపులకుఁ దల చూడ నోడి పారు

షమును బోనాడి, యల ఘాదుపాహి నేడు

బేగడ విధాన నేమూల డాగినాఁడొ

లీల తెలుపుడి పగను రాలేదు మేము.

179

దిలేఖను—(తెలిజండాతో వైకేవచ్చి) యుద్ధములో జయించినవాడవు నీవొక్కఁడ వేకావు. జయాపజయములు పరిస్థితులంబట్టి యుండును. ఎప్పు డీగర్వోత్తర లేలఁ గొడుపావా రిచ్చటనే యున్నారు. సంధిచేయుట కొడంబడుదురేని చూడ వచ్చును. లేకున్న నాకంఠములోఁబ్రాణ మున్నంతవఱకు మీరు వారిం దాయఁ బాలరు.

దుర్గా—అట్లయిన మారాఠావా రదే కిబిరములో నున్నారు. వరతులు విందురు గాని రండు.

దిలేఖను—సరియే (ఇరువురు కిబిరములోనున్న రాజావారి దర్శింతురు.) :

రాజసింహు—దుర్గాదాసా రమ్మ! రమ్మ! ఏ రెవ్వరు?

దుర్గా—మీరు మొగలాయీసేనాశాయకులు! సంధింగోరి ఢిల్లీకృతుఁడు వరతులకై రాజావారి దర్శనమనకుం బంచెను.

రాజ—వరతుల కేమున్నది.

సీ. రసపుత్రరాజ్యముల్ పశమందునున్న నా

యారాజులకు నిచ్చి తీరవలయు;

విమతంపుఁబ్రజలపై విధియించు లలవన్ను

విధిగా నికను గొట్టివేయవలయు;

జన్మంతసింహు రాజ్యము సొత్తును దదీయ

పుత్రు) నిజితసింహుఁ బొందవలయు;

అన్యమతమ్ము జోక్యముఁబోక ఘాదుపా

యందటి సమబుద్ధి నరయవలయు;

ఇన్నిషరతులకును దనకిష్టమేని

ఇదిమొదలు ఘాతుకా మాకు హితుఁ డగుఁజుము

ఒండువిధమేని రసపుత్రయోధబాహు

మండితాసికి దయ యను టుండ దనుము .

180

2.లే—(తనలో) అక్కటా! వీరశూరులు హిరణ్యాక్షరములుగా నున్నవే! సరియే మనవిచేసి వచ్చెద. (రానికిఁజని మరలవచ్చి) ఆర్యా! మీషరతులు మా కంగీ కృతము లైనవి. ఇంక యుద్ధ మాపివేయింతుఁడు.

రాజ—నుంచిది (దుర్గాదాసుతో) దుర్గాదాసా! తురకలు శఙ్ఖబొచ్చి కావున యుద్ధ మాపివేయ మనదశముల కుత్తరు వొసంగుము.

దుర్గా—చిత్తము.

ఉ. ఓరహతూరువీరగజయూధములార! విరోధి నాహిని

సారససాల్పిక్రుంగె దనుసామి యిరుండు పరాజ్ఞులుండుగా

మీ రింక శాంతిఁబొందనగు నిానిశితాయుధరాజిశోడ నో

హహా! రసపుత్రయోధగజయూధమనీవును శాంతిపాండుమా!

రాజ—దుర్గాదాసా! ఇంక జేయవలసిన పరియేమి?

మ. సిగపూనాడక తెచ్చినాడవు జయశ్రీకన్యకా స్వీయధై

ర్యగరీయాప్రతిమానపౌరుషము శుక్లంబిచ్చి చిత్తూరుకో

టగడింకఁ జిజాతరీరక్తమును వేడ్కఁ ధారవోయంగ నీ

కుంగదా చెల్లె నిఁ కేమిచేయవలె! తామూరీరకంతీరవా! 182

దుర్గా—స్వామీ! దేవరవారి భృత్యుఁడు స్వస్థముం జేసె. ఇంక నొక్కయవశిష్టము మాత్రమున్నది.

గీ. నీదుమేనల్లు పాణిముల్ నలిపినావు

యోధపురరాజ్యలక్ష్మీ మా కొనఁగినావు

మించి ఘాతుకాగర్వ మడంచినావు

విమల శవధంబు చెల్లింప వెడలవలయు.

183

రాజ—విమలచారిత్రము నాకు విదితముగానున్నది. నాడు మన్మథుర్గమున నెవ్వరితో పురమరిజూచి నేనని భ్రమించినది. నిజ మారముమండ మాకు మహాపరాకాశము యోగి వచ్చి తొందరపెట్టెను. అన్నట్లు జ్ఞాపకమునకు వచ్చినది. యుద్ధ మారంభమయిననాటినుండియు నతం డంతర్ధానమయ్యెను.

దుర్గా—స్వామి! దీని యధార్థమంతయు నిప్పుడే తెలియఁగలదు. కోటలోనికి దయ చేయుఁడు.

(నిష్క్రమింపఁ దెర జాతులు)

రంగము:—చిత్తూరుకోటలో రాజాకొలుపుకూటము.

[రాజానా రుచితపరివారముతో విశ్రమించి యుండఁగా యోధవేషములతో

విమలయు పీఠమాతయుఁ బ్రవేశించి రాజావారికిఁ బ్రణామిల్లుదురు.]

రాజ—(పీఠమాతవైపుఁజూచి) ఈపీఠపూరుషుండే నాడు మన్మథుర్గమున విమలను భ్రమింపఁజేసినవాఁడు. నిన్న నీతఁడే యుద్ధమునందు మనఃపక్షమున మిక్కిలి సాయముచేసినవాఁడు. ఈతనిచరిత్ర మతివిచిత్రముగా నున్నది. ఈతని కులగోత్రజాతుంబు లేవియో కనుఁగొందమా!

దుర్గా—ఇఁక నొకనిమిషములో రాజావారికి సర్వము విశేషము కాఁగలదు.

రాజ—ఈతనితోవచ్చిన బాలకుం డాశూరుఁ డెవ్వఁడోగాని నామఁ బ్రాణావసరకాలంబున బాసటయై కదనరంగంబున మహాపరాకాశము గావించెను. ఆతనిని బహుకరింపవలయును.

పీఠ—రాజచంబా! ఇతఁడు తమ ప్రాణావసరకాలమునఁ దోడుపడుట కిదియే మొదటితడవు కాదట. (విమలంజూచి నవ్వును) ఆబహుమానమేవో తమ చేతులతోడనే యొసంగవలయునట.

రాజ—(సాలోచనముగా) ఇదియే మొదటితడవుకాదా! ప్రాణదాతనే పరాకుపడితివా! (స్మృతి నభినయించి) నాఁ డానరోవరతీరంబు మాటయు యేమి చెపుమా! ఆమె విమలకాదా. మఱియొక నన్ను సందర్శించె. (విమలతో) అయ్యో! తుమించి మీమె మొకపరి మాడనిచ్చెదరా! జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొందును.

విమల—(చిటునవ్వునన్వి నీగుచే లోనికిఁ బోవోవును.)

పీఠ—(పట్టుకొని) ఓహూ! అగు మాగుము. ఇదే రాజావారు నిన్ను బహుమానింతురు.

విమల—(దిడిపించుకొని లోనికిఁ బోవోవును.)

రవీ—నిమిష! ఇఁక వెంతకాలము ధాఁచెదవులే నీగుట్టు!

విమల—మీగుట్టుమాత్ర మట్టై నాగి ముందునా యేమి ?

రాజ—ఏమీ ! వీరిభావము. ఈమె నాకునోహ ! విమలమా ! మఱి యీరూపము మాత్రము పురుషరూప మెట్లుగి ? నాడు మన్యవ్యమునఁ జూచిన నాటముం డియు నా కనుమానము కలదు.

దుగ్ధ—మహారాజా ! ఇంక దాపనేల ?

గీ. యోధపురరాజ్ఞి యీమె నీసోదరి సుమి
పోర నినుఁ గాచిన యకూఠధీర విమల
వితి యవనల నొంప నన్యసి నేను
మాకు నజ్ఞాతమిది దీతె నీకతమున.

184

రాజ—ఈమె నాసోదరి వీరమాతమా ! అక్క నమస్కారము.

వీర—కళ్యాణశిర్దిగింతు.

దుగ్ధ—అమ్మా ! యాశీర్వాదము కాదు నీమే మజుడలి నలంకరించి తీసికొనిరండు.
(విమలయు వీరమాతయు నిష్క్రమింతురు.)

రాజ—అహ ! దుగ్ధాదాసా ! మాకు మహాపాకము చేసిన యోగిని నీవేనా ?

అమ్మా ! నీ ఋణము మే మెట్లు తీర్చుకోగలము.

చ. అవిరళరాజభక్తి కిరవై నిజలాభవిరక్తి గల్లువా

డేవఁ డన దుర్గదాసుఁ డొక్కడే యని నిత్యము నీమకీర్తి యా

ధవళహిమాద్రిసీతువుల దాటి జగంబుల నాకృమించి, ఆ

రవిశశితారకంబుగను రంజిలు యోధపురీసుధీఃధీ.

185

దుగ్ధ—మహారాజా ! స్వభగ్మచగుటచే నారిధి నేఁ జేసియుంట్రిని. దీని కింతగాఁ బ్రశంసింపనేల ? అదిగాక యీగిషయములలో నా కింతపట్టుదల కలుగుటకు మఱియొక కారణము గలదు.

శా. ఆజన్మంతుఁడు నీకు బాప మును దాఁ బ్రాణంబు గోల్పోవునాఁ

డేఁ జేరం జన నాదుకేలఁ డనకే లిట్లుంచి “యోదుర్గదా

సా ! జోహ్నురును గాచుభార మింకనీ” దుచుక వడిం జెప్పెనా

రాజోత్తంసముమాటబట్టి యిటు తీవ్రంబూనితిన్ యోగిన్. 186

[అంత సజితసింహునితో మంజరి సాక్షులు ప్రవేశించును]

దుర్గా—బావా! సావళా! ఇందిరా! సోదరి! మీరెచ్చటనుండి వచ్చితిరి?

సావ—మీరు యోగిగానున్నతఱి పక్షపక్షముననున్న చారుడను నేనే. మంజరి యను విమలపరిచారికయే మీసోదరి.

దుర్గా—యోగివేషమున నే నందఱిని మోసముచేరు మీరు నన్నే మోసముచేసితిరే!

అజి—మామయ్యా! నమస్కారము. మాజనయిత్రి యెక్కడ?

రాజ—అజితా! ఇప్పుడే వచ్చును.

[వివాహోచితాలంకృతయగు విమలతో వీరమాత ప్రవేశించును.]

వీరమాత—కుమారా! ఎన్ని దినంబులకు నిన్ను జూడగంటినోయి! (ఎత్తిమెత్తాడును)

విమల—(అజితుని మద్దితును.)

వీర—విమలా! వజ్రదలమాణిక్యమా! ఇక నాలస్యమేల? ఇదే! నీమనోహరుని సేదయం దీర్చాలహారము వేయుము.

విమల—(సిగ్గుచే మొగము వారిని యూరవండును.)

వీరమా—విమలా ఎంతసిగ్గులాడినా! సిగ్గుమాలిక నీహతుసిగ్గునకు సిగ్గునప్పుడు చేసెన నిటు రమ్మ.

గీ కొలవికెలకున ము న్నవ్వఁ గొనినసిగ్గు

భైరవీదేవి గుడి నవ్వఁ బడినసిగ్గు

నిన్న చూచుచునున వెల్లిఁ గన్నసిగ్గు

వృద్ధితోఁ దీర్చుచున్నావె విభున కిప్రును.

(విమలచేఁ బూలహారము వేయుచును.)

దుర్గా—స్వామీ! మాకుమారమహారాజువారిపట్టాభిషేకమునకు దేవిగారును దమరును దయచేసి తమత్వము చేయింపవలయును.

రాజ—అభ్యంతరమేమి? రసప్రభులకు విజయమైంద్ది కావున నిట్లగుఁగాక!

(భరతవాక్యము.)

తరల. పుజలపై దయ గల్గి రాజులు పాలనం బొనరించుతే

పుజలు రాజుల భక్తి గొల్పి యపారసౌఖ్యము లందుతే

సుజనగోద్యజరక్షణాంబు వసుంధరం దిర మయ్యెడి

విజయియై హితకాఠినభ వృద్ధి గాంచుత మెప్పుడు. 188

స మా ప్ర ము.

రాజాప్రతాపసింగ్

[గ్రంథకర్త: ఇచ్చాపురపు యజ్ఞవారాయణగారు.

ఇందరికడ మన భారతవర్ష చారిత్రమునకెల్ల, నమూనాలగు కార సద్భక్తము. ఏతర్కిధానాయకాగ్రణి భారతి సావ్యజ్ఞానులలో మేవాదు మణిగాఁ జేర్చొందగు చిత్రారి మహారాజాయగు 'రాజా ప్రతాపసింగు' అవ్వితీరు గాజనీతి కోవిదుండగు స్వభు పాదుషాయంతవాడు తన్ను సాధింపనెంచి చతుర్హాయులు సహాయశక్తుల నెంత ప్రియత్నించినను, జితోన్మీ యనమాట తననోట రానీయక యిరువదిసంవత్సరములకు బైగా నాటవీరులమధ్య భార్యాపుత్రాదులతో పడరాని యిక్కట్టులకుం బాల్పడి తట్టకుదకు మ్లేచ్చసావ్యజ్ఞానుని, మహానైశ్యమును తద్రీక్షకులగు హిందూ మహమ్మదీయ దండనాయకులకు, స్వకీయ మహాబల పుసారంబున దూదిబుగవలెఁ బాఱిపోలి శత్రువశమునైవ దుగ్ధముతో పాటు రాజధానియగు నుదయపురమును స్వాధీనము చేసికొని మేవాడ రాజ్యలక్ష్మికి మ్లేచ్చసంపర్క కళంకము లేకుండఁజేసి రిసత్రిత్రీప్రితివృత్తుల ధర్మధారణముచేసిన మహానుభావుని చరిత్రము. అత్యుద్యతముగా వర్ణింపఁబడినది. ప్రతాపసింగు సోదరుడగు సాగరజీ శత్రులలో కలిసి యుద్ధమునకు వచ్చుట, బాణభట్టుయొక్క సహాయవాత్సల్యము' జనుసింగు ధైర్యశౌర్యములతో శత్రువుల నోడించుట, అక్కను ఆడదానివేషముతో పండ్లు అమ్ముట—యిచ్చట ప్రతి వారికి అక్కరును చూచిన నవ్వు రాకమానదు. చిత్రికారిణియొక్క తమాషాలు, చంద్రీ కళయను బోగముదిచేయుచింతలు, మానసింగుయొక్క కుట్రలు, సలీమ్యొక్క సరదా గులామ్యొక్క హాస్యరసమైన మాటలు, రణమల్లుని విచారము, మోహినియొక్క ఉపచారము, తుదకు జనుసింగు మోహినీల వివాహముతో చక్కనిపద్యరత్నములతో నవరసము లూలికించునట్లుగా రచియింపఁబడినది. అనేకచోట్ల ప్రదర్శింపఁబడినది. కొలది ప్రతులుమాత్రమే గలవు. త్వరపడుడు.

వెల స్వలప్పము రు 1—0—0 మాత్రము

వలయువారు:—

కురుకూరి సుబ్బారావు, సరస్వతీబుక్కుడిపో బెజవాడ.

భగవదీత

పద్యకావ్యము.

(గ్రంథకర్త: పూర్వకవి నేయగంటి దత్తోజీ పండిత ప్రజీతము.

ఈ పుస్తకము నైజాం రాజ్యమందు సంపాదించబడిన తాళపత్ర గ్రంథము నూతనముగా అచ్చువేయబడినది. ఈవియొక్క కైలి ద్రాక్షపాకము. పరిపద్యము నందును రసము లొల్పించుచును. శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునకు ఉపదేశించిన పద్దెనిమిది యధ్యాయములు చక్కనికైలిని, మృదుమధురములగు పద్యములతో, రచించినాడు. భక్తిరసప్రధానము. పృథివారుపఠింపఁగలది. పృథియింటనుండఁగినది. వెల 1—0—0

భజనకీర్తనలు.

(గ్రంథకర్త: చిలుకూరి కృష్ణమృదానుగార.)

శ్రీరామాయణమంతయు చక్కనికైలిని భజనపరులకు నుపయోగించులాగునరచి యింపఁబడినది. చక్కని కీర్తనలు, యీకీర్తనలు అనేకచోట్ల భజనలలో పాడబడుచు న్నవి. వెలస్వల్పము. ఫలమధికము. వెల రు 0—4—0 మాత్రమే.

అధ్యాత్మ రామాయణకీర్తనలు.

ఇది పురాతన కవీశ్వరుండగు సుబ్రహ్మణ్యకవిచే రచియింపబడి పుష్టివరకు అభ్రాంతమున మహావిఖ్యాతిగాంచుచున్న రామాయణ వేదాంత అతర్థాగ్రంథము లు కీర్తనలు గ్రంథము తప్పలులేకుండా శుద్ధప్రతి ముద్రించి యుంచినారము.

వెల 0—2—0

కురుకూరి సుబ్బారావు, నరస్వత్రీబుక్కుడిపో బెజవాడ.

